

T.C.

KARAMANOĞLU MEHMETBEY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Türkiye’de Suriyeli Göçmenlerin Toplumsal Uyumuna Yönelik Yapılan
Çalışmaların Değerlendirilmesi

Hazırlayan
Pelin TAŞ

Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı
Kamu Yönetimi Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Danışman
Doç. Dr. Sevcan GÜLEÇ SOLAK

KARAMAN – 2021

T.C.

KARAMANOĞLU MEHMETBEY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Türkiye’de Suriyeli Göçmenlerin Toplumsal Uyumuna Yönelik Yapılan
Çalışmaların Değerlendirilmesi

Hazırlayan
Pelin TAŞ

Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı
Kamu Yönetimi Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Danışman
Doc. Dr. Sevcan GÜLEÇ SOLAK

KARAMAN – 2021

ENSTİTÜ TEZ ONAY FORMU

Doküman No	FR-285
İlk Yayın Tarihi	05.02.2018
Revizyon Tarihi	08.02.2021
Revizyon No	02
Sayfa No	1/1

TÜRKİYE'DE SURİYELİ GÖÇMENLERİN TOPLUMSAL UYUMA YÖNELİK YAPILAN ÇALIŞMALARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

Tezin Kabul Ediliş Tarihi: 27/07/2021

Bu tez, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun 25/06/2021 tarih ve 23/502 sayılı oturumunda belirlenen jüri tarafından kabul edilmiştir.

Hazırlayan

Kalite Sistem Onayı

ÖNSÖZ

Bu tez çalışmasının hazırlanmasında en başından, tez teslim sürecine kadar engin bilgi ve tecrübelerini esirgemeyen, her soruma cevap verip, yol gösteren, yardımlarını ve desteğini esirgemeyen danışmanım Doç. Dr. Sevcan GÜLEÇ SOLAK'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Ayrıca uzun ve yorucu tez döneminde her zaman yanımda olan, destek ve güç veren, anneme, eşime ve varlığıyla umut veren yeni doğan kızıma teşekkür ederim.

ÖZET

Göç, bütün dünya ülkelerini farklı zaman dilimlerinde etkisi altına alan en önemli konulardan biridir. Günümüzde önemi daha da artan göç olgusu, sadece tek bir disiplinin değil, birçok disiplinin çalışma konusu olmaktadır.

Suriye’de, 2011 yılında başlayan ve günümüzde de etkisi devam eden iç savaş nedeniyle Suriye’ye coğrafi olarak yakın ülkelere yoğun bir şekilde zorunlu göçler yaşanmıştır. Bu bağlamda Türkiye’de büyük bir göçmen kitlesi ile karşı karşıya kalmıştır. Suriyelilerin başlarda geri dönecekleri beklenmiş ve bu beklentiye göre süreç yürütülmüştür. Ülkemiz, bu zor dönemde açık kapı politikası izleyerek, Suriyeli göçmenleri geçici koruma kapsamı altına almıştır. Yaşanan bu yoğun göçler sonrasında Suriyelilerin ülkelerine geri döneceği beklentisi değişerek, ülkemizde kalıcı olacağı kanaatine varılmıştır. Bununla beraber Suriyelilerin Türkiye’deki gündelik hayata uyum sağlamaları konusu gündeme gelmiş olup, yerel halk ile Suriyelilerin uyumu konusunda çalışmalar yapılmaya başlanmıştır.

Bu çalışmada öncelikle göç, göç kuramları, göç türleri, uyum, uyumu etkileyen faktörler ile ilgili teorik açıklamalara yer verilmiştir. Ardından Türkiye’de göç ve uyum çalışmaları çerçevesinde merkezi yönetim, yerel yönetim ve STK’lar tarafından yapılan çalışmalar incelenip, göç ve uyum kavramlarının ülkemiz ve göçmenler üzerindeki etkileri ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Göç, Türkiye, Suriyeliler, Uyum Süreci.

ABSTRACT

Immigration is one of the most important issue affecting all the countries of the world in different time periods. The phenomenon of immigration, whose importance has increased more today, is the subject of study not only for a single discipline but also for many disciplines.

Immigration is one of the most important issue affecting all the countries of the world in different time periods. The phenomenon of immigration, whose importance has increased more today, is the subject of study not only for a single discipline but also for many disciplines.

Because of the civil war ,which started in 2011 and continues today in Syria, to the countries which are geographically close to Syria have happened intense forced migration.

In this context, Turkey is faced with a large mass of immigrants. It was expected that the Syrians would return at first, and the process was carried out according to this expectation. Our country has taken Syrian immigrants under temporary protection by following an open door policy in this difficult period. After these intense immigrations, the expectation of the Syrians will return to their countries has changed and it has been concluded that Syrians will be permanent in our country. In addition, the issue of Syrians' adaptation to daily life in Turkey has come to the fore, and studies has begun about the harmonization of local people and Syrians.

In this study, firstly theoretical expectations of immigration, immigration theories, types of immigration, adaptation, factors affecting adaptation are included. Then, within the framework of migration and integration studies in Turkey, the studies carried

out by the central government, local government and NGOs were examined and the effects of the concepts of migration and integration on our country and immigrants were tried to be revealed.

Keywords: Migration, Turkey, Syrians, Process of adaptation.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	i
ÖZET	ii
ABSTRACT	iii
İÇİNDEKİLER.....	v
KISALTMALAR.....	vii
TABLolar LİSTESİ	viii
GİRİŞ.....	9
I.BÖLÜM: GÖÇ.....	14
I.1. GÖÇ KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	14
I.2. GÖÇ KURAMLARI	18
I.3. GÖÇ TÜRLERİ.....	24
I.4. GÖÇ İLE İLGİLİ ULUSLARARASI BELGELER.....	26
II.BÖLÜM: UYUM.....	29
II. 1.UYUM İLE İLGİLİ KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	29
II. 1. 1. ENTEGRASYON	32
II. 1. 2.ASİMİLASYON	35
II. 1. 3.ÇOKKÜLTÜRLÜLÜK	36
II. 1. 4.AYRIŞMA/KENTSEL AYRIŞMA.....	37
II. 2.UYUMU ETKİLEYEN FAKTÖRLER.....	39
II. 2. 1. DİL, İLETİŞİM.....	39
II. 2. 2.KİMLİK	41
II. 2.3. KÜLTÜR VE KÜLTÜRLEŞME.....	43
II. 2. 4.DİN	45
II.2. 5.YASAL STATÜ	46
II. 2.6.EĞİTİM.....	49

II. 2. 7.DEMOGRAFİK FAKTÖRLER (YAŞ VE CİNSİYET)	51
II. 2. 8.ALGI	54
II. 3.GÖÇ VE UYUM.....	59
III. BÖLÜM: TÜRKİYE’DE GÖÇ VE UYUM ÇALIŞMALARI	63
III. 1.TÜRKİYE’NİN GÖÇ TARİHİ	63
III. 1.1. TÜRKİYE’DEKİ İÇ GÖÇLER.....	63
III.1.2.TÜRKİYE’DEKİ DIŞ GÖÇLER	69
III.2. TÜRKİYE’NİN GÖÇ MEVZUATI.....	79
III. 3. TÜRKİYE’DE GÖÇMENLERE YÖNELİK TOPLUMSAL ALGI	85
III. 4. TÜRKİYE’DE GÖÇMENLER VE UYUM.....	88
IV. BÖLÜM: TÜRKİYE’DE GÖÇMENLER VE UYUM ÇALIŞMALARI	92
IV.1. MERKEZİ YÖNETİM TARAFINDAN UYGULANAN UYUM ÇALIŞMALARI.....	92
IV.2. YEREL YÖNETİM TARAFINDAN YAPILAN UYUM ÇALIŞMALARI..	109
IV.3. STK’LAR TARAFINDAN UYGULANAN UYUM ÇALIŞMALARI.....	118
IV.4.TÜRKİYE’DEKİ GÖÇMENLER VE UYUM İLE İLGİLİ SORUNLAR.....	128
SONUÇ.....	148
KAYNAKÇA	153

KISALTMALAR

AB: Avrupa Birliği

AÇSHB: Aile Çalışma Sosyal Hizmetler Bakanlığı

AFAD : Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı

ASPB: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı

BM: Birleşmiş Milletler

BMMYK: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği

GEM: Geçici Eğitim Merkezi

ĞİGM: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü

IOM: Uluslararası Göç Örgütü

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı

NVİGM: Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü

SUY: Sosyal Uyum Yardım Programı

UNCHR: Birleşmiş Milletler Yüksek Komiserliği

UNICEF: Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu

WFP: Birleşmiş Milletler Dünya Gıda Programı

YUKK: Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: Yıllara Göre Geçici Koruma Statüsündeki Suriyelilerin Sayısı

Tablo 2: Geçici Barınma Merkezlerinde ve Geçici Merkezlerin Dışında Bulunan Suriyeli Sayısı

GİRİŞ

Göç, basit bir tanım ile bir yerden başka bir yere uzun süreli olarak yerleşmek şeklinde ifade edilmektedir. Daha kapsamlı olarak bakıldığında ise göç coğrafi, toplumsal ve kültürel bir değişime neden olacak şekilde uzun süreli olarak ülke içinde veya ülke dışına kişinin isteği dâhilinde veya isteği dışında yer değiştirme eylemi olarak tanımlanmaktadır.

Göç, insanların ve toplumların bilincinde derin izler bırakan toplumsal bir olaydır. Tarihin her devrinde değişen siyasal toplumsal, ekonomik ve çevresel faktörlerle birlikte yaşam koşullarındaki değişmelere bağlı olarak çeşitli göçler ortaya çıkmıştır ve dünya var oldukça da bu süreç, doğal olarak devam edecektir (Koyuncu, 2017: 372). Göç toplumları siyasal, kültürel, ekonomik yönden derinden etkileyen sosyal bir olgudur. Göç eden bireyler isteyerek veya istemeyerek bir yerden başka bir yere gittiğinde sadece birey olarak değil toplum olarak bu göç hareketinden etkilenmektedir. Sadece sayılardan ibaret olmayan göçün niceliği kadar niteliği de önemlidir.

Kentlerin değişimine sebep olan sosyal bir olgu olan göçün birçok nedeni bulunmaktadır. İç göçlerin genellikle ekonomik, sağlık, eğitim yönünden artan gelişme isteği, ulaşım ve teknolojik imkânların artması ile bir yerden bir yere gitmenin kolaylaşması, kent ve dünya ile daha kolay iletişim kurulması, daha iyi yaşam şartları talepleri gibi nedenlerle gerçekleştiği görülmektedir. Dış göçlerde ise kendi isteği ile başka bir ülkede hayatını devam ettirme düşüncesi etkili olurken, zorunlu göç durumunda ise savaş, şiddet olaylarının artması, can ve mal kaybı risklerinin var olması gibi nedenlerle uluslararası hukuka uygun veya aykırı şekilde göçler yaşanmaktadır. Buna örnek olarak ülkemizde son dönemde artarak görülen Suriyeli göçünde ise savaş nedeniyle ülkelerinden

ayrılmak zorunda kalarak hem coğrafi yakınlık hem de geçmişten gelen bir yakınlık nedeniyle ülkemize sığınması ile başlamıştır.

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) tarafından yakın tarihte görülen en büyük göç dalgası olarak ifade edilen 2011 yılında başlayıp günümüze kadar devam eden Suriyeli göçü üzerine birçok çalışma yapılmaktadır. Bunun nedeni olarak da ülkelerinde yaşanan, iç savaştan kaçan Suriyelilerin yarısından fazlasına ev sahipliği yapan ülkemizde bu durum sonucunda toplumsal, siyasal, ekonomik, güvenlik gibi birçok konuda yeni sonuçlara neden olacağından dolayı birçok açıdan inceleme ve araştırmalar yapılması gerekmektedir. İlk olarak durumu tespit etmeyi amaçlayan bu çalışmalar şimdilerde yerini göç ve uyum kavramlarını tartışmaya bırakmıştır.

Bu çalışmanın temelinde göç ve uyum kavramları ele alınarak göç eyleminin ve göçmenin toplumsal uyumun üzerindeki etkilerini incelenmiş olup, Türkiye’de yaşanan göçlere odaklanılmıştır. Bu bağlamda, bir düzensiz göç örneği olan Suriyelilerin ülkemize doğru gerçekleştirdikleri göç hareketine ve bu göç hareketi sonucunda Türkiye’de gerçekleştirilen merkezi yönetim, yerel yönetim ve STK’lar tarafından gerçekleştirilen göçmen ve uyum çalışmalarına ve uyum ile ilgili sorunlara yer verilmektedir.

Nitel bir araştırma olan bu çalışma da kaynak taraması yapılmıştır. Bu bağlamda tezin konusunun teorik ve uygulama boyutu ile ilgili; kitaplardan, bilimsel makale ve dergilerden, gazetelerden, saha çalışmalarından ulusal ve uluslararası raporlardan, resmi belgeler ve dokümanlardan, Türkiye’de merkezi yönetim, yerel yönetim ve STK’lar tarafından yapılan göçmenler ve uyum çalışmaları kurumların resmi sitelerinden, haber sitelerinden ve saha çalışmalarından yararlanılmıştır. Nitel araştırma esnasında elde edilen bilgi ve düşünceler doğru kabul edilmekte olup, çalışmada yer verilen istatistiksel verilerin güncel hali çalışmaya eklenmiştir. Verilerin analizi esnasında

nitel verilere uygun olarak tümevarımsal anlatım yapılmakta, elde edilen verilerin özgünlüğü korunmaya çalışılmaktadır.

Ülkemizde son yıllarda yaşanan göç hareketinde en fazla payı olan Suriyelileri kapsayan araştırmanın konusu gereğince Suriyelilerin Türkiye'ye göç edişi ile başlayıp 2021 Haziran ayına kadar geçen zaman içerisinde yapılan ve araştırmacının ulaşabildiği çalışma, araştırma verileri ve bilgi kaynakları ile sınırlıdır.

Çalışmanın kısıtları Türkiye'deki uyum ve çalışmaları başlığı altında yer alan merkezi yönetim tarafından uygulanan uyum çalışmaları kısmında en çok faaliyet gösteren İçişleri Bakanlığı'na bağlı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü ve AFAD, Milli Eğitim Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Aile Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın çalışma ve projelerine yer verilmiştir. Ayrıca göç ile ülkemize gelen nüfusun çoğunluğunun çocuk ve gençlerden oluşması sebebi ile yeni projeler üreten Gençlik ve Spor Bakanlığı da çalışmada yer almaktadır. Yerel yönetim/belediyeler tarafından yapılan uyum çalışmaları kısmında ise Göç İdaresi Genel Müdürlüğünün Nisan 2021 verilerine göre, geçici koruma kapsamında bulunan Suriyelilerin nüfusunun çoğunlukta olduğu ilk 5 ilin verilerine göre İstanbul 525.231, Gaziantep 449.236, Hatay 435.968, Şanlıurfa 423.564, Adana 253.979 geçici koruma statüsünde göçmen yaşadığı tespit edildiğinden, bu çalışmada İstanbul, Gaziantep, Hatay, Şanlıurfa ve Adana il belediyelerinin Suriyeliler ile ilgili çalışmalarına yer verilmiştir. STK'lar tarafından yapılan uyum çalışmaları kısmında ise BMMYK, Uluslararası Göç Örgütü, SGDD - ASAM, KIZILAY, Sığınmacılarla ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği, Suriye Dostluk Derneği gibi yapılan araştırmalarda ve medyada gündemde olduğu için öne çıkanlar arasından seçilmiştir.

Çalışmanın amacı, ülkemizde son yıllarda yaşanan yoğun göç olayları sonrasında iki toplumun bütünleşmesini huzurunu sağlamak amacıyla merkezi yönetim,

yerel yönetim ve STK'lar tarafından yapılan uyum çalışmalarının incelemek ve Suriyelilerin uyum ile ilgili sorunlarına dikkat çekmektir.

Uyum ile ilgili çalışmalara geçmeden önce göç olgusunu tanımak anlamlandırmak gerekmektedir. Bu bağlamda çalışmanın birinci bölümünde bölümde göç ve göçmen kavramlarına yer verilerek göç türleri, göç kuramları ve göç ile ilgili uluslararası belgeler üzerinde durulmuştur.

İkinci bölümde çalışmanın temel konularından olan uyum ile ilgili kavramlardan olan entegrasyon, asimilasyon, çokkültürlülük, ayrışma gibi başlıklara, dil, iletişim, kimlik, din, yasal statü, eğitim, demografik faktörler ve algı gibi uyumu etkileyen faktörlere, son olarak da göç ve uyum ilişkisine yer verilerek bölüm sonlanmıştır.

Üçüncü bölümde ise Türkiye'de göç ve uyum çalışmaları başlığı altında öncelikle Türkiye'deki iç ve dış göçler tarihsel sırasıyla açıklanmıştır. Ardından Türkiye'nin hukuki olarak göç ile ilgili yapabilecekleri veya yapamayacaklarını ifade eden göç mevzuatı; göçmenlere yönelik toplumsal algı; Türkiye'de göçmenler ve uyum ilişkisine yer verilmiştir.

Çalışmanın son bölümünde göç ve uyum arasındaki ilişki ve Türkiye'de göçmenler ve uyum ile ilgili araştırmalara odaklanılmıştır. Merkezi yönetim, yerel yönetim ve STK'lar tarafından uygulanan uyum çalışmaları; uyum ile ilgili ortaya çıkan sorunlar ve öneriler başlıklarına yer verilmiştir. Başlıca yararlanılan çalışmalar Murat Erdoğan ve Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset araştırmaları merkezi ekibinin (2015) Türkiye'deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum çalışması, Türkiye Büyük Millet Meclisi, İnsan Haklarını İnceleme Alt Komisyonu Mülteci Hakları Alt Komisyonu'nun 26. Dönem 3. Yasama Yılı Göç ve Uyum Raporu, Yusuf Adıgüzel'in (2018) Göç Sosyolojisi, Mithat

Arman Karasu'nun (2018) Türkiye'ye Yönelik Dış Göçler, Suriyeli Sığınmacı Göçü ve Etkileri sayılabilir. BMMYK ve UNCHR gibi uluslararası kuruluşların dokümanları, uluslararası sözleşmeler, ülkemizdeki hukuki düzenlemeler, merkezi yönetim, yerel yönetim ve STK'ların hazırladığı raporlar gibi kaynaklara sıkça başvurulmuştur.

I.BÖLÜM: GÖÇ

İlk bölümde göç ve göçmenlik kavramları ile ilgili tanımlara, ardından göç kuramları ve göç türlerine, son olarak da göç ile ilgili uluslararası belgelere yer verilmektedir. Türkiye’de göç, çalışmanın temel konusu olduğundan başka bir bölümde detaylı şekilde ele alınmaktadır.

I.1. GÖÇ KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde önce göçün tanımı yapılmış olup sonrasında da kavramsal çerçeve ele alınmıştır. Son olarak ise literatürde yer alan göçmenlik ile ilgili tanımlara yer verilmiştir.

Göç İdaresi Genel Müdürlüğünce göç; süresi yapısı ve nedeni ne olursa olsun insanların uluslararası sınırlar arasında veya aynı devlet sınırları içerisinde bir yerden başka bir yere gitmesi kısaca yer değiştirmesi olarak tanımlanmaktadır (goc.gov.tr, 2020). İnsanlık tarihinin tüm dönemleri boyunca yaşanan bir durum olan göç, sadece belli bir nüfusun bulunduğu yerden başka coğrafyaya doğru yer değiştirmesi değil sonuçları itibariyle de daha kapsamlı daha köklü bir yoruma dayanan, sosyal, ekonomik, psikolojik ve kültürel boyutları olan bir kavramdır (Sağlam, 2006: 34).

Coğrafik, toplumsal ve kültürel bir yer değiştirme olan göç, ekonomik, ekolojik veya bireysel nedenlerle bulunduğu yerden başka bir yere yapılmakta; göç ile birlikte kısa, orta veya uzun süreli yerleşim hedefi güdülmektedir (Yalçın,2004:13). Göçün hem üretici hem tüketici açısından sosyal sistemi etkilediği, kişilerin mekânlar arasında yaptığı yer değiştirme sonucunda pazarın mekânsal biçiminin veya tüketicilerin mekânda bulunan pozisyonlarını da değişime uğrattığı görülmektedir (Tekelli, 2008: 18).

Göç, kırdan kıra, kentten kente, kırdan kente, kentten kıra olarak gerçekleşmektedir. Fakat göçün bazı ülkelerde daha hızlı bazılarında daha yavaş, daha düzenli, daha düzensiz ve farklı nedenlerle gerçekleştiği gözlemlenmektedir (Sağlam, 2006: 35).

Göç; bir yerden başka bir yere giderek gerçekleşen kolay bir olay olarak gözüktükçe de hem kişileri hem toplumu etkileyen, ekonomik, sosyal ve kültürel değişimlere sebep olan, psikolojik ve sosyal açıdan birçok sonuç ortaya çıkaran bir süreç olarak değerlendirilmektedir.

Uluslararası düzeyde herkes tarafından kabul edilen bir göçmen tanımı olmamakla birlikte, Göç Terimleri Sözlüğü'ne göre (2013: 37) göçmen terimi herhangi bir zorlayıcı dış faktörlerin etkisi olmadan kişinin kendi isteği ile kendisinin, ailesinin maddi ve sosyal koşullarını iyileştirmek, hayata dair beklentilerini arttırmak gibi nedenlerle farklı bir ülkeye ya da bölgeye göç etmesi durumunu ifade etmektedir. Bu çalışmada göçmen kavramı göç eden kimse anlamında kullanılmaktadır.

2510 sayılı İskân Kanununun 3. maddesine göre “Türkiye’de yerleşmek maksadı ile olmayıp bir zaruriyet nedeni ile sığınanlara mülteci denir. Madde 4’te yazılan sakıncalı halleri bulunmayan mülteciler Türkiye’de yerleşmek isterler ve bunu bulundukları yerin en yüksek idari amirine yazılı olarak bildirilirse muhacir muamelesi görürler. Diğer türlü mülteciler için vatandaşlık kanunu hükümleri tatbik olunur.” (md.3). Mülteci kavramı Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1951 Sözleşmesinde ve 1967 Protokolünde yer aldığı üzere “ırkı dini, tabiiyeti, belirli bir sosyal gruba mensubiyeti ve siyasi görüşleri yüzünden haklı bir zulüm korkusu nedeniyle vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve söz konusu korku yüzünden, ilgili ülkenin korunmasından yararlanmak istemeyen kişi” olarak ifade edilmiştir (goc.gov.tr, 2020).

YUKK madde 16’da mülteci kavramı şöyle açıklanmıştır:

“Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle; ırkı, dini, tabiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında mülteci statüsü verilir.”

Aynı kanunun 62. Maddesinde şartlı mülteci tanımı şöyle ifade edilmiştir:

“Avrupa ülkeleri dışında meydana gelen olaylar sebebiyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korunmasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında şartlı mülteci statüsü verilir. Üçüncü ülkeye yerleştirilinceye kadar, şartlı mültecinin Türkiye’de kalmasına izin verilir (YUKK, 2013: md.62).

YUKK 63. Maddesine göre ikincil koruma ise;

“Mülteci veya şartlı mülteci olarak nitelendirilmeyen, ancak menşe ülkesine veya ikamet ülkesine geri gönderildiği takdirde;

- a. Ölüm cezasın mahkûm olacak veya ölüm cezası infaz edilecek,

- b. İşkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza ve muameleye maruz kalacak,
- c. Uluslararası veya ülke genelindeki silahlı çatışma durumlarında, ayrım gözetmeyen şiddet hareketleri nedeniyle şahsına yönelik ciddi tehditle karşılaşacak, olması nedeniyle menşe ülkesinin veya ikamet ülkesinin korumasından yararlanamayan veya söz konusu tehdit nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancı ya da vatansız kişiye, statü belirleme işlemleri sonrasında ikincil koruma statüsü verilir.” şeklinde ifade edilmektedir.

Göç Terimleri Sözlüğü’ne göre (2013: 74) sığınmacı, yaşadığı zulüm ve önemli zarardan korunmak maksadıyla, kendi ülkesinden başka bir yerde güvenliğini sağlamak amacıyla ulusal ve uluslararası mevzuat çerçevesinde mülteci statüsü için başvuruda bulunan kişidir. Başvurunun kabul edilmemesi halinde sığınmacıların ülkeyi terk etmeleri gerekmekte, kalmaları halinde ise kanuna aykırı duruma düşecekleri ifade edilmektedir.

Geçici koruma kavramı, Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ile Türk hukuk sistemine girmiştir. Türkiye’de bulunan Suriyelilere¹ yönelik uygulamalar için yasal dayanak haline gelen bu kanunun detayları Bakanlar Kurulu Yönetmeliği ile belirlenmiştir (Adıgüzel, 2018: 16). 2011 yılının mart ayında Suriye’de iç karışıklıkların başlamasından bu yana, günden güne artan sayıda Suriye vatandaşı uluslararası korumadan yararlanmak amacıyla Türkiye’ye sığınmaktadır. Suriye’deki insan hakları ihlallerinde 2012 ve sonrasında ortaya çıkan hızlı artış, insani yardım yapılmaktadır. 2014 yılında yayınlanan yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ile de ülkemiz bu kişilere “geçici koruma” sağlamaktadır. Geçici koruma hakkında, Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunun 91. Maddesinde belirtildiği üzere geçici koruma sağlanması için kişilerin ülkesinden ayrılmaya

¹ Suriyeliler, göç literatüründe sığınmacı, mülteci, göçmen gibi kavramlar ile ifade edilirken, Bu çalışmada “Suriyeli” olarak ifade edilerek genel bir açıklama yapılmaktadır.

zorlanması, ayrıldığı ülkeden geri dönememesi, kitlesel olarak ülkemizin sınırlarına geçmiş olması gibi durumların yaşanması gerektiği ifade edilmiştir.²

I.2. GÖÇ KURAMLARI

Göç kuramları, farklı yazarlara göre farklı şekilde sınıflandırılmaktadır. Bu çalışmada ise kesişen fırsatlar teorisi, itme çekme teorisi, göç sistemleri kuramı, dünya sistemi göç kuramı göçmen ilişkileri ağı, neo-klasik ekonomi kuramı gibi kuramlara yer verilmiştir.

Kesişen Fırsatlar Kuramı

Kesişen fırsatlar kuramına genel olarak bakıldığında, mikroya yönelik, göç konusunda bireylerin kararları ve bu kararlara iten sebepler üzerine yoğunlaşan ve sosyal aktör olarak göçmeni ön plana çıkaran bir kuram olduğu gözlenmektedir. Stouffer ilk kez 1940 yılında kesişen fırsatlar (intervening opportunities) kuramından söz etmiştir. Çalışmasında anakent olarak Cleveland'ı seçen Stouffer anakent bölgesinde yaşayan nüfus hareketlerini incelemiş ve evlerinden taşınan kişilere ait verileri değerlendirmiştir. Kesişen fırsatlar kuramına göre göç edilecek mesafe, göç edilecek yerdeki imkânlar ve bu imkânların miktarının göç olgusunda önemli noktalar olduğu belirtilmiştir. Ancak Stouffer'ın kuramında mesafe analizinin diğer faktörlerden daha önemli bir yeri olduğu ifade edilmektedir (Bulak, 2015: 28). Göçü matematiksel olarak ifade eden bu teoride göç edenlerin sayısıyla göç edilen yerlerin fırsatları arasında benzerlik olduğu üzerinde durulmaktadır. Burada kastedilen talep eden kişiler sadece göç edenler değil, örnek olarak hırsızlar ve göçmenler verilmektedir (Yalçın, 2004: 28).

² 2011 yılından bu yana yaşanan Suriyeli göçü çalışmanın ana konusu olduğundan çalışmada detaylı şekilde incelenmektedir.

İtme Çekme Kuramı

İlk olarak Event Lee tarafından ortaya atılan bu teori göçmenden çok, göç üzerinde durmuştur. Bu kuramda göç konusunda 4 faktör olduğu ileri sürülmüştür (Lee'den akt. Yalçın, 2004: 30):

- Yaşanan yer ile ilgili faktörler
- İşe karışan engeller
- Bireysel faktörler
- Gidilmesi düşünülen yerle ilgili faktörler.

Göçe neden olan itici ve çekici faktörler ile kişilerin cevap olarak verdiği bireysel nedenler çok farklı olarak gerçekleşebilmektedir. Kişinin göç kararı almasında çocuk sahibi olması, evli veya bekâr olması, cinsiyeti gibi faktörlerin etkili olduğu ifade edilmektedir.

Göçe neden olan itici ve çekici faktörler ekonomik, sosyal, kültürel, ailevi veya başka bireysel sebepler ile bireyler bir yerden başka bir yere göç etme kararı almaktadır. Örneğin çocuklu bir aile için göç edilecek yerdeki eğitim olanakları çekici bir faktör olarak değerlendirilirken bekar veya çocuksuz bireyler için çekici faktör olarak görülmeyebilir. Lee, kuramında kişisel ve kişisel olmayan faktörlerden bahsetmekte ve bireylerin yaşadıkları yerdeki olumlu ve olumsuz faktörleri değerlendirip en doğru şekilde karar verebildiğini savunmaktadır (Adıgüzel, 2018: 26).

Merkez Çevre Teorisi

Merkez çevre teorisinde, çevrenin merkeze olan bağımlılığından bahsedilmekte ucuz işgücü ve hammadde gibi nedenlerle de merkezin çevreye karşı bağımlı olduğu ifade edilmektedir. Gelişmemiş ülkeler ve az gelişmiş ülkeler merkez ülkeleri istihdam konularında çözüm olarak görmüş ancak, hammaddeleri çok daha ucuza satın alan merkez

lkeler bu hammaddeler ile üretilen malları pahalı bir şekilde satışa sunduklarında azgelişmiş ve gelişmemiş ülkelerin bunları satın almasının bu teoriyi çıkmaza soktuğu görülmektedir (Yalçın, 2004: 36).

G Sistemleri Kuramı

G sistemleri kuramı, uluslararası ilişkiler açısından g kavramını ekonomik ve politik açıdan araştıran bir çerçevede değerlendirmektedir. Faist, g sistemleri kuramının g sistemlerindeki sürece yoğunlaşması, kuramın insanlardan ziyade ülkeler arasındaki bağlantıların varlığı üzerine mal, hizmet, bilgi ve fikir akışlarına vurgu yapması özelliklerinden bahsetmiştir (Bulak, 2015: 21). Bu kurama göre herhangi bir g hareketinin olması için makro yapılar olan büyük ölçekli kurumsal etmenlere işaret ederken, mikro yapılar olan ağların, göçmenlerin düşünceleri ile toplumsal etkileşimin neticesinde ortaya çıktığı düşünülmektedir. Ayrıca glerin emek talebi ile oluştuğu sömürgeciliği etkilediği de ifade edilmektedir. Bu duruma örnek olarak Almanya'daki Türk göçünün nedeni Almanya'nın işçi talebi iken İngiltere'de yaşanan Hintli göçünün nedeni de İngiltere'nin sömürgeci faaliyetleri olarak gösterilmektedir (Castles-Miller, 2008: 36).

G sistemleri kuramı, ge yönelik herhangi bir sosyal hareketin makro ve mikro yapılardaki karşılıklı etkileşiminin bir getirisi olabileceğini göstermektedir. Bu çerçevede, makro yapılar çok geniş bir yelpazedeki kurumsal faktörleri gösterirken, mikro yapılar ise göçmenlerin kendilerine ait olan inanışlarını, davranışlarını ve kendi aralarındaki etkileşim ağını göstermektedir (Bulak, 2015: 29).

Dünya Sistemi Göç Kuramı

1970’li yıllarda Wallerstein, Âmin, Galtung, Castle ve Kosack tarafından ortaya atılmış olan Castles, Sassen ve Portes gibi akademisyenler tarafından geliştirilen dünya sistemi göç kuramı ‘merkez- çevre’ ya da ‘gelişmiş- az gelişmiş’ ülkeler arasındaki ilişkileri sömürüye dayandırarak açıklamaktadır. Bu kuramda göç veren, gelişmekte olan ülkelerin, sosyo-ekonomik gelişmelerinin olumsuz bir biçimde etkilendiği; göç alan gelişmiş ülkelerde ise işgücü kaynakları açısından olumlu bir durum yaşadıkları anlatılmaktadır (Bulak, 2015: 22).

Adıgüzel (2018: 30) yaşanan küresel göç sürecinin gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelerin aleyhine bir durum olduğunu, modernleşmeyi ve gelişmeyi sağlamadığını ifade etmiştir. Göçler ister kaçak yollardan ister yasal yollardan yapılmış olsun az gelişmiş ülkelerin iş gücünün gelişmiş ülkelere kullanılmadığını ve az gelişmiş ülkelerin bundan olumlu bir sonuç elde edemediğini öngörmüştür.

Göçmen İlişkileri Ağı Kuramı

Ülkemizde göçmen ilişkileri ağları üzerine çalışmalar yapan Abadan-Unat’a göre (2006: 34) göçmenlerin geldikleri ülkeler ile yeni yerleştikleri ülkelerde bulunan eski göçmen, göçmen olmayan kişiler ile akrabalık, ortak köken, soydaşlık, dostluk bağları nedeniyle oluşan bağlara göçmen ilişkileri ağı olarak tanımlanmaktadır.

Topluluk olma bilincini geliştiren göçmen ağları, göçmenler arasındaki örgütlenmeyi arttırır. Böylece oluşan göçmen topluluklarının öteki olarak adlandırılmalarına karşı kendilerini kapama eğilimi göstererek tepkisel bir davranış geliştirdikleri görülmektedir. Yoğun olarak birinci kuşak göçmenlerde görülen bu durum ikinci, üçüncü ve daha sonraki kuşaklarda azalmaktadır. İlk kuşakların başarılı bir göç

yaşadığı bu yerel kültür ve anavatan ile kurulan bağlar üzerinden bireyin kurumsal veya insanlar arası nitelikte edindiği ağlar bütünü olan sosyal sermaye taşınmasıyla görülmekte daha sonraki kuşaklarda ise ulusuna bağlı toplumsal alanlar oluşturmalarına imkân sağladığı görülmektedir (Altınkoz, 2017: 29).

Göçmenlerin yeni ülkelere ya da yeni kentlere ilk gidişlerinde memleketten daha önce oraya yerleşenler ile iletişime geçmesi, kendine benzeyeni bulması ve her türlü sosyal hayat ile ilgili bilgileri alması, iş ve kalacak yer sorunlarının aşmasında göçmen ağlarının çok etkili olduğu görülmektedir (Yalçın, 2004: 50).

Abadan-Unat' a göre (2006: 38), ilişkiler ağı ile ilgili varsayımlar:

- Network ağı göç etme eylemini özendirmesi nedeniyle göç etme isteğini daha yaygın hale getirmektedir.
- Göçmen ilişkilerinin varlığı nedeniyle göçmenlerin birbirine yol masrafı ve kalacak yer ayarlanması gibi maddi yardım sağlaması durumunun ücret farklılığının önemini azalttığı düşünülmektedir.
- Göçmen ağlarının varlığını kabul eden ülkeler bu konu ile ilgili ne kadar göç politikaları üretse de bu ağlar yaşamını sürdürmekte ve göç ağlarının denetiminin sağlanması konusunda sıkıntılar çekmektedir.
- Göçmen ailelerini birleştirmeye yönelik göç politikaları network ağlarını çoğaltmaktadır.

İş bulma ve bürokratik işlemlerin çözülmesinde, yardım edilen, kişisel sorunlar konusunda destek sağlanan göç ağlarında genellikle aileye veya ortak bir kökene dayanma söz konusudur. Göçmen ağları göç hareketlerini daha güvenli ve daha kontrollü yaşanmasına yardım ederken aynı zamanda ibadet yerleri, dernekler, dükkânlar, doktorlar

gibi hizmetler veren sosyal ve ekonomik altyapılara dönüştürerek kendi cemaatlerinin oluşmasını sağlar (Castles-Miller, 2008: 38). Aile birleşmeleri ile toplumsal hayatı canlanan göçmenler yeterli sayıya ulaştığında iç ekonomiye ait bir unsur haline gelebilmektedir. Göçmenlerin anavatana duyduğu özlem neticesinde vatanı ile ilgili ürünlerden oluşan pazarlara ilgi göstermekte, buradan gelen gelir ile de göç ağlarını destekleyebildiği ifade edilmektedir (Altınkoz, 2017: 30).

Olumlu etkilerinin yanında göçmen ağlarının olumsuz etkileri de bulunmaktadır. Bunlardan ilki, kendi içine katılan yeni bireyleri toplumdan uzaklaştırmak sadece kendi kültürü üzerinde yaşamını sağlamalarına ve yeni bir arayışa girip, yeni alanlara alışmasına engel olmasıdır (Yalçın, 2004: 53). Zincirleme göç ağları görülen durumlarda genellikle birinci nesil göçmenler geldikleri ülke ile arındaki bağı korurken ikinci ve üçüncü nesil göçmenlerde bu bağ sayesinde etkileşim sürecinden yararlanarak iki ülkenin kültürel alt yapılarını benimseyip birleştirdiği görülmektedir (Altınkoz, 2017: 25).

Neo-Klasik Ekonominin Makro Güç Kuramı

Neo-klasik ekonominin makro güç kuramına göre; göçün temel nedenleri ülkeler arası ücretler ve istihdam koşullarındaki farklılıklar, emek piyasasını dengeleyici bir mekanizma olarak görülmesi, sermaye ve emeğin coğrafi olarak eşitsiz dağılımı olarak ifade edilmektedir. Bu kurama göre, iş piyasalarındaki makro olgular ile bireyin kendisi göçü etkilemektedir. Ülkeler arasındaki ücret farklarının giderek azalması, halinde emek ile ilgili hareketle yavaşlayacak ve göç eylemleri azalacaktır (Bulak, 2015: 17).

Uluslararası göçler açısından düşünülen bu kuramın, iç göçlere yönelik de uygulanabileceği düşünülmektedir. Emek ve sermaye gibi göçe yol açan faktörlerin ülke içinde kır kent ayrımında eşit olmadan dağılmasından kaynaklandığı düşünüldüğünde göçün kentten kente boyutunda devam etmemesi için eşitsiz dağılımın küreselleşme ile

paralel şekilde gerçekleştiğinde, bu sebepten kaynaklanan glerinde sonlanabileceği ifade edilmektedir (şimşek, 2018: 27).

1.3. G TÜRLERİ

G türlerine birçok çalışmada yer verilmiştir. Yapılan araştırmalar incelendiğinde, g kavramı üzerine yapılan çalışmalarda g eşitleri arasında üzerinde en çok durulduğu görülen g türleri; düzensiz göç, i g, dış g, transit g, zorunlu göç, kitle gdr. Bu çalışmada bahsi geçen g türlerine yer verilmektedir.

Daha önce tanımlandığı gibi bir mekândan başka bir mekâna geçmek olarak ifade edilebilen g, ilk olarak i g ve dış g olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Kişilerin kendine göre sebepler ile ülke sınırları içerisinde bir yerden başka bir yere göç etmesi i g, bir ülkeden başka bir ülkeye g ise dış g olarak ifade edilmektedir (Sağlam,2006: 34).

İ G

lke sınırları içerisinde meydana gelen, köy, kasaba, il ve bölgeler arasında birbirlerine doğru yapılan nüfus hareketidir. Yeryüzünde ve ülkemizde en yaygın olan g tipidir. İ göçler içerisinde kırsal alanlardan şehirlere doğru olan gler önemli bir yer tutar. Türkiye’de şehirlerin çekici, kırsalın itici ve ikisi arasında etkileşimi sağlayan iletici nedenlerle şekillenen i g, en yoğun olarak gerçekleşen g şeklidir. Kırsaldan şehre doğru olan i g sebebiyle şehirlerin etrafı hızla dolmakta, üretim ve bölüşüm yapısı değişmektedir. İglerin yoğun olması kentsel hizmetlerin kalitesini düşürmektedir. Planlama ve ekonomik yetersizliklerle eşit yatırım imkânlarına sahip olmayan az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde, bu tür glerin etkisiyle birlikte bazı şehirler irileşmekte, irileşen şehirlerin etrafları sağlıksız yerleşimlerle dolmaktadır (Bulak, 2015: 34).

Dış Göç

Genellikle içgöçe göre daha uzun bir zaman dilimini kapsayan ve yerleşme ya da çalışma amacı güderek, ülke sınırlarını aşarak başka bir ülkeye yapılan nüfus hareketidir. Bu tür göç hareketleri, nüfusun başka bir ülkeye gitmesi şeklinde gerçekleştiğinden ülke nüfusunun azalmasına yol açmaktadır (Bulak, 2015: 35).

Zorunlu Göç

Zorunlu göç, göç eden kişilerin kendi isteği dışında bir yerden başka bir yere gitmek zorunda bırakılması olarak ifade edilebilmektedir. Bazı çalışmalarda zorunlu göç kavramı, zorlama sebebiyle yapılan göçler başlığı altında da sınıflandırılmaktadır. Bu göçler, göç eden kişilerin kendileri dışında bir otoritenin baskısı ile göç etmek zorunda bırakılması olarak tanımlanabilmektedir. Bu zorunda bırakılmanın nedeni ekonomik, siyasi, güvenlik gibi nedenlerle olabileceği gibi bu tür göçler doğal afetler sonrasında da yaşanabilmektedir. Keban barajının inşası sırasında bu bölgedeki nüfusun göçe tabi tutulması bu tip göçe örnek olarak verilmektedir.

Zorunlu göç örneği olarak, Suriye’de yaşanan iç savaş sonrasında yurtlarını terk etmek zorunda kalan insanların ülkemize sığınmaları, yakın geçmişte Güney Doğu Anadolu Bölgesinde yaşanan terör olayları nedeniyle kırsal kesimde yaşayan bölge halkının yaşadıkları yeri terk edip bölgede başka kentlere ya da başka bölgelerdeki kentlere taşınmaları verilmektedir.

Düzensiz Göç

Dış göçün alt başlığı olarak ifade edilen düzensiz göç; göçmenlerin, ülkeye giriş anında veya giriş yaptıktan sonra ülkede kalmak için usulsüz bir şekilde, hukuki olmayan yollar kullanmaları olarak ifade edilebilir. Bu bağlamda Ülkemizde yaşanan

düzensiz göç incelendiğinde transit göç, döngüsel ve iş amaçlı göç kavramlarını da içine almaktadır (İçduygu, 2015: 282).

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'ne göre; hedef, transit ve kaynak ülkeler açısından ayrı ayrı değerlendirilmesi gereken bir konu olan düzensiz göç, bir ülkeye yasadışı giriş yapmak veya yasal yollarla girip yasal süresi içerisinde çıkmamak, bir ülkede yasadışı şekilde kalmak anlamına gelmektedir. Hedef ülkeler için düzensiz göç, yasal olmayan yollar ile ülkelere gelen veya yasal yollar ile gelmiş olsa da çıkış sürelerine riayet etmeyen kişileri içermektedir. Kaynak ülke açısından düzensiz göç değerlendirildiğinde ülke sınırlarını prosedürleri uygulamadan terk eden kişileri kapsadığı görülmektedir. Transit ülke ise kaynak ülkelerden hedef ülkeye doğru gitmek için yasal veya yasal olmayan yollar ile ülkeye giriş çıkış yapan kişiler olarak ifade edilmiştir (goc.gov.tr, 2020).

Kitle Göçü

Savaş, doğal afetler, beslenme kaynaklarının tükenişi vb. nedenlerden kaynaklanarak çok sayıda kişinin bir anda göç etmesidir. Kitle göçünün içerisinde yer alan katkısız göç: bu göç tipi ile kastedilen belli bir zamanda bir ülkenin ya da bölgenin aldığı göç oranı ile verdiği göç oranı arasındaki meydana gelen farktır. Bu fark artı ise net giriş, eğer eksi ise net çıkış adı verilir (Bulak, 2015: 35).

1.4. GÖÇ İLE İLGİLİ ULUSLARARASI BELGELER

Göç ile ilgili ulusal ve uluslararası birçok belge yer almaktadır; bu belgeler arasında ilk olması sebebiyle uluslararası belgelerden 1951 Cenevre Sözleşmesi ile Mültecilerin Hukuk Statüsüne İlişkin 1967 Yılı Protokolüne yer verilmiştir.

1951 Cenevre Sözleşmesi

1950 yılında Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin kurulmasının ardından, mülteciler konusunun önemi göz önünde bulundurularak, ülkeler arasında bir gerginliğe yol açmadan çözüme kavuşturulabilmesi adına, mültecilerin hukuki statüsüne ilişkin üye devletler tarafından 1951 yılında Cenevre Sözleşmesi imzalanmıştır. Türkiye bu sözleşmenin 1. Maddesinde yer alan “1 Ocak 1951 tarihinden önce meydana gelen olaylar sonucunda Avrupa’da meydana gelen olaylar ile ilişkilendirilen” ifadesinden yola çıkarak Avrupa’dan gelmeyenleri mülteci statüsünde değerlendirilmediğini belirttikçe coğrafi sınırlama getirmiştir (Kamu Denetçiliği Kurumu Raporu, 2018: 67-68).

Sözleşmede temel eğitime erişim, sosyal yardımlara erişim, sosyal güvenlik bağlamında koruma, vergilendirme konularında eşit muamele, hukuk mahkemelerine serbest erişim, bilimsel ve ticari faaliyetler ile ilgili haklarının korunması gibi konulara yer verilmektedir (Yıldız, 2017: 43).

Mültecilerin Hukuk Statüsüne İlişkin 1967 Protokolü

1951 yılında imzalanan Cenevre Sözleşmesinde 10 Ocak 1951 yılından önce yaşanan olaylar kapsamında değerlendirilirken eksiklikler tespit edilmiştir ve yeni mülteci ortamlarının oluştuğu görülmüştür. Bunun üzerine 1967 yılında Mültecilerin Hukuk Statüsüne İlişkin 1967 Protokolü imzalanmasıyla birlikte, zaman ve sınırlar ile ilgili kısımlar kaldırılmış ve önemli bir dönüm noktası gerçekleşmiştir.

Mültecilerin Hukuk Statüsüne İlişkin 1967 Protokolünde yer alan 1. Madde incelendiğinde; daha öncede bahsedildiği gibi 1951 Cenevre sözleşmesi 1.maddesinde yer alan mülteci terimi “1 Ocak 1951’den önce meydana gelen olaylar sonucunda” ve “söz

konusu olaylar sonucunda” ifadeleri kaldırıldığı görülmektedir. 1967 Protokolünün bu haliyle herkesin bu tanıma alınabileceği anlamı çıkarılmaktadır.

1951 Cenevre Sözleşmesi ve Mültecilerin Hukuk Statüsüne İlişkin 1967 Protokolünün haricinde Türkiye birçok Uluslararası sözleşmelerin ve düzenlemelerin içerisinde yer almaktadır. Bunlardan bazıları ise şöyledir (İçduygu ve Aksel, 2012: 47-48):

- 16 Eylül 2002’de onaylanan 1965 Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına ilişkin Uluslararası Sözleşme
- 25 Mart 2003’te onaylanan “İnsan Ticaretinin Özellikle Kadın ve Çocukların Ticaretinin Önlenmesine, Durdurulmasına ve Cezalandırılmasına ilişkin Protokol” ve “Kara, Deniz ve Hava Yoluyla Göçmen Kaçakçılığına Karşı Protokolü” içeren iki Ek Protokolü
- 25 Mart 2003’de onaylanan 2000 İnsan Ticaretinin Özellikle Kadın ve Çocukların Ticaretinin Önlenmesine, Durdurulmasına ve Cezalandırılmasına ilişkin Protokol
- 25 Mart 2003’de onaylanan 2000 Ulus aşırı Örgütlü Suçların Önlenmesine ilişkin Birleşmiş Milletler Sözleşmesi
- 2009 Mart ayında imzalanan Türkiye İnsan Ticaretine karşı Eylem hakkında Avrupa Konseyi Sözleşmesi’dir.

II.BÖLÜM: UYUM

İkinci bölümde, uyum başlığı altında öncelikle uyum ile ilgili kavramsal çerçeveye değindikten sonra entegrasyon, asimilasyon, çok kültürlülük, ayrışma/kentsel ayrışma gibi kavramlara yer verilmiştir. Ardından dil, iletişim, kimlik, kültür ve kültürleşme, din, yasal statü, eğitim, demografik faktörler, algı ve ekonomik durum gibi uyumu etkileyen faktörler incelenmektedir. Son olarak da göç ve uyum başlığı altında göçün uyum üzerindeki etkisi ifade edilmektedir.

II. 1.UYUM İLE İLGİLİ KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bu çalışmada uyum kavramı, toplumsal uyum açısından incelenmektedir. Son yıllarda özellikle göçün etkisiyle farklı toplumlardan insanlar bir arada yaşamaktadır. Uyum, öncelikle yeni gelenlerin toplumun sosyal, kültürel özelliklerine benzemesi, yaşadıkları toplumun bir parçası olmaları, aidiyet hissinin oluşması, farklılıklara saygı duyulması ve kabul edilmesi gibi durumların yaşanması şeklinde ifade edilmektedir.

Uyum kavramı ile ilgili farklı çalışmalar ve yaklaşımlar bulunsa da ideal uyum konusunda (Göç ve Uyum Raporu, 2018: 253);

- Göçmenin ve yerel halkın iki yönlü etkiletişimi,
- Hak ve yükümlülüklerin bir arada olduğu bir yaklaşımın benimsendiği,
- İnsani değerlere saygılı olunduğu,
- Yaşama devam edilen yeni ülkenin dili ve kültürü ile ilgili bilgilerin verildiği,
- Göçmenin istihdama katılmasının sağlandığı,
- Kamusal ve özel hizmetlere erişimin olduğu,
- Eğitimden eşit faydalanma hakkının korunduğu gibi temel esaslarda birleşildiği görülmektedir.

Toplumsal uyum, toplumu birleştiren, barış ve huzur içinde yaşanabilmesini sağlayan en önemli faktördür. Toplumsal uyumun temel öğeleri ilk olarak sağlıklı ve etkileşimli şekilde iletişim kurulabilme, ortak akıl ve değerlerde buluşabilme son olarak da kendini topluma ait hissedebilme şeklinde ifade edilmektedir. Toplumsal uyumun sağlanması, göçmen, mülteci, sığınmacı, yabancı gibi topluma sonradan katılan unsurların toplum ile uyumu, yerel halkın yeni gelenler ile uyumu, toplumun barış ve huzur içinde yaşaması için gerekli olan koşullardan biridir. Bu bağlamda hem yeni gelenlerin hem de yerel halkın üzerine düşen roller ve ödevler bulunmakta, aynı zamanda uyum ile ilgili birçok çalışma yapılması gerekmektedir (Duman, 2019: 360).

Uyum çalışmaları birçok toplumda farklı şekillerde görülmektedir. Örnek olarak Avrupa’da göçmenlerin yerel halka uyumu konusunda yerel yönetimlere büyük sorumluluklar yüklenmektedir. Yeni bir ülkeye vatandaşlık alınması sürecinde, yabancı statüsünden vatandaş statüsüne geçildikten sonraki bütün evrelerde yerel yönetimlere görevler verilmiştir (Dauodov, 2015: 41)

Göç edilen topluma uyum sürecinde, ulus-altı yönetimlerin sorumluluğunda olan göçmenler için dil ve ülke hakkında beceri kazandırma amaçları ile çeşitli uyum kursları düzenlenmesi, istihdamının kolaylaştırılması amacıyla mesleki eğitim ve iş bulma desteği verilmesi, sosyal kültürel hizmetler sunulması bireyin uyum sürecinde önemli rol oynamaktadır (Daoudow, 2015: 43). Erdoğan’a göre kitlesel göçlerde hedef ülke başlarda toplumdan gelecek tepkilerden kaçındığı için uyum politikalarına öncelik vermemektedir. Fakat uyum politikalarından kaçınıldığında daha yüksek maliyetli riskler ile karşılaşıldığı görülmektedir (Erdoğan, 2018: 172). Bu bağlamda ülkemizde de uyum ile ilgili birçok çalışma yürütülmektedir.

Türkiye'nin, düzensiz göç ile mücadele etmek amacıyla uyguladığı uyum politikaları incelendiğinde, uluslararası göçmenler adına üç farklı politika izlediği görülmektedir.

Bunlardan ilki Türk soylu ve Türk kültürüne bağlı uluslararası göçmen gruplarını kültürel olarak yakın bir topluluk oluşturma hedefiyle uygulanan uyum politikası, ikincisi sosyoekonomik düzeyi yüksek, kamu düzeni ve güvenliğini tehlikeye sokmayacak grupların ülke refahına katkı sağlaması amacıyla uyum politikası, üçüncüsü ise ülkenin yasal kayıt sistemine adapte olabileceği düşünülen “geçici” olarak nitelendirilen sosyoekonomik düzeyi düşük uluslararası göçmenlerin ülkede kalmalarını sağlayan uyum politikası (Yıldırım ve Yürür, 2019: 19).

Uyum sürecini açıklayan uyum merdiveni kavramına göre (Dauodov, 2015: 42):

- Ulusal yönetimin gözetimi ile birinci basamak olarak ülkeye giriş, yerleşme ve çalışma,
- İkinci basamak olarak yine genellikle ulusal yönetim kapsamında gerçekleştirilen bireyin uyumu için gerçekleştirilen faaliyetler,
- Üçüncü basamak olarak yerel yönetimlerin yetki alanına giren göçmenlerin hedef kitle seçilerek ev sahibi toplum ile uyumunu artıran faaliyetler,
- Dördüncü basamak olarak yerel yönetimlerin yetki alanına giren göçmenlerin yerel yönetim süreçlerinde fikir beyan edebilmelerini sağlayan faaliyetler,
- Beşinci basamak olarak ulusal yönetimlerin etki alanında olan yerel yönetimleri de etkileyen yerelde seçme hakkı tanınmasını sağlayan faaliyetler,
- Son basamak ise ulusal yönetimlerinin etki alanına giren vatandaşlığa alma işlemi olarak sıralanmaktadır.

Özetle uyum, birden fazla aktörü ve kendine ait bir süreci olan; entegrasyon, asimilasyon, çokkültürlülük, ayrışma gibi kavramlarla ilişki içinde yer alan; aynı zamanda dil, kültür, kimlik, din, yasal statü, algı, ekonomik durum gibi birçok faktörden etkilenen bir kavram olarak değerlendirilmektedir.

II. 1. 1. ENTEGRASYON

Entegrasyon, çoğulcu toplumda var olan tüm bireylerin ekonomik, siyasal ve kültürel yaşamda toplumun tüm bireylerinin etkin katılımı ve iletişim halinde olmasını sağlayan, ortak aidiyetleri ulusal ve yerelde teşvik eden, çok aktörlü bir süreç olarak ifade edilmektedir (Çetin, 2016: 200). Köse'ye göre (2012: 17) entegrasyon teorileri, asimilasyon teorilerinin eksikliği karşısında cevap niteliğinde ve toplumu birleştirme düşüncesi ile ortaya çıkmıştır.

Kültürün birbirinden farklı kısımlarını, özelliklerini yitirmeden var olan toplumun yerel kültürü ile birleştirerek, bundan yeni bir bütün oluşturan entegrasyon kavramıdır. Sosyolojik açıdan azınlığın çoğunluğa uyma davranışı olarak ifade edilirken teorik açıdan bakıldığında bireyin günlük hareketlerini yaparken, bir baskı hissetmeden gruplar arasında yaşanan etkileşim ve uyum sürecinde azınlığın haklarına sahip çıkarak, kendi değerlerini yaşamasına ve bunları gelecek nesillere aktarmasına olanak sağlayarak, azınlık ile çoğunluğun aynı haklara sahip olduğu yeni ve demokratik bir toplum oluşturma entegrasyonun amacıdır (Yeter, 2018: 111).

Köse (2012: 20-21) entegrasyon yaklaşımını şu şekilde açıklamaktadır:

“Entegrasyon yaklaşımı, azınlık topluluklarının belli bir kurumsal altyapı çerçevesinde yapısal bir şekilde çoğunluğa eklemlenmelerini veya çoğunluğun çizmiş olduğu kurumsal çerçeve ile süreç içerisinde uyumlu hale gelmelerini öngörür. Bu

açından azınlık gruplarına tercih hakkı vermiş gibi gözükse de bu tercihin seçeneklerini önemli oranda sınırlı hale getirir. Bu seçenekler haricinde kalan durumları ise tercih edilemeyecek düzeyde maliyetli hale getirir. Bunun neticesinde, uyum süreci yukarıdan aşağıya belirlenmiş bir şekilde gerçekleşir. Genel çerçevenin dışında kalanlar, zamanla marjinalize olarak sistemin imkânlarından yoksun kalırlar. Bu anlamda entegrasyonda sınırları belirlenmiş bir rasyonalite söz konusudur. Entegrasyona karşı olanların sistem içerisinde kalarak sistemle hesaplaşmalarının veya mücadele etmelerinin imkânı vardır.”

Entegrasyon sürecinde; ilk olarak ev sahibi ülkenin vatandaşlarının yeni gelen bir başka ülke vatandaşlarını aralarına almaya karar verdikleri ‘kabul durumu’, ikincisi ise yeni gelen bir başka ülke vatandaşlarının ev sahibi ülke vatandaşlarına katılım sağlamaya kendilerinin hazır oldukları ‘uyum sağlama gayreti içinde olmaları durumu’ olarak iki durumdan bahsedilmektedir. Bu süreçte iki tarafın da varyasyonlara hazır olması gerekmektedir (Çetin, 2016: 200). Sonuç olarak entegrasyonun sadece göçle gelenlerin etkilendiği tek taraflı bir süreç olmadığı, ev sahibi ülke vatandaşlarının ve devletinde bu süreçte etkin olduğu görülmektedir.

Entegrasyon konusunda, Hollanda’da 1980’lerden günümüze göçmenlere yönelik birçok çalışma yapılmıştır. İlk olarak 1980’lerde çokkültürcülük politikaları uygulandığı, 1990’lara gelindiğinde ise bu uygulamanın yerini entegrasyon politikalarına bırakıldığı, 2000’lerde ise sivil entegrasyona geçildiği bilinmektedir. Hollanda’nın 21. yüzyılın sosyal sorunlarından biri olan etnik azınlık entegrasyonu konusunda düzenlemelerini zamanla değiştirmesinden göçmenlerin aidiyeti ve kimlik oluşum süreçleri de etkilenmektedir (Köse, 2012: 140).

Entegrasyon sürecinde göçmenlerin sadece sistem entegrasyonu değil, sosyal entegrasyonunun da sağlandığı belirtilmiştir (Ateş ve Yavuz, 2017: 1296). Sosyal entegrasyon sağlanmasında göçmenlerin sadece entegre olma kabiliyetlerinin ve isteklerinin etkili olmadığı, kültürel benzerlik veya farklılık konusunda etkili olduğu düşünülmektedir. Aynı zamanda göçmenler entegrasyon konusuna olumlu yaklaşımlar bile eğer onların entegrasyonunu önleyecek kurumsal ve sosyal engeller bulunuyorsa tam anlamıyla entegrasyonun gerçekleşmeyeceği görülmektedir (Kaya, 2008: 159).

Örneğin Suriyeli sığınmacıların misafir olarak değerlendirilmesi, bununla birlikte sosyal ve ekonomik süreçlere dâhil edilmemeleri onların entegrasyonlarını olumsuz etkilemektedir (Çetin, 2016: 201-202). Aynı zamanda, Avrupa ülkelerinin, göçmenlerin entegrasyonu konusunda yaşadıkları sorunlar sonucunda yaşadığı toplumsal ayrışma, ırkçılık, yabancı düşmanlığı gibi sıkıntılı süreçlerin Türkiye’de ortaya çıkması engellenmeli ve bunlara karşı önlemler alınması gerekmektedir (Çetin, 2016: 220).

Uzun yıllardır Avrupa’da yaşayan Türk göçmenler de konuyla ilgili önemli örneklerden birisidir. Avrupa’ya giden Türk göçmenlerin entegrasyonu incelendiğinde; siyasal ve ekonomik katılım çerçevesinde birçok göçmen grubundan daha ileri düzeyde olduğu görülmektedir. Buna rağmen Türk göçmenlerin bulundukları ülkenin vatandaşları ile evlenme konusuna olumsuz yaklaşımlarının ve hem kültürel hem sınıfsal farklılığın entegrasyon sürecinde etkili olduğu da ifade edilmektedir. Oy kullanma, örgütlenme düzeyleri, girişimcilik, birikimlerini değerlendirip yatırım yapma gibi konularda Avrupa’ya uyum sağladıkları gözlemlenmektedir (Kaya, 2008: 164).

II. 1. 2.ASİMİLASYON

Yeni bir vatana yerleşen ve farklı etnik gruplar ile ilgili bir kavram olan asimilasyon, karşılıklı etkileşim ve iletişim ile dominant kültüre uyum süreci esnasında bireyin yeni bir tutum ve yeni kültür kazandığı bir durum olarak ifade edilmektedir (Yeter, 2018: 109). Bir başka tanımda ise asimilasyon, yerli halk ile göçmenler arasındaki farklılıkların azaltılarak veya ortadan kaldırılarak, göçmenlerin yerli halka benzerliklerinin çoğaltılması süreci olarak ifade edilmektedir (Bartram, Maritsa ve Monforte: 2017: 39).

Asimilasyon kavramına kültürel değerlerin korunması yaşatılması açısından bakıldığında olumsuz, bireyin kültürel anlamda bir dönüşüm yaşaması açısından bakıldığında olumlu bir anlamı ortaya çıkardığı düşünülmektedir. Sosyoekonomik statü, iletişim ve dil öğrenimi, farklı toplumlardan gelen kişilerin evlilik yoluyla kan bağı oluşturması gibi durumlar asimilasyonun belirleyici etmenleri olarak gösterilmektedir (Yeter, 2018: 109- 110). Asimilasyon konusu Türkiye’de bulunan Suriyelilere kapsamında değerlendirildiğinde, henüz öyle bir beklentinin olmadığı gözlemlenmektedir. Şu dönemde Suriyeliler henüz Türk toplum yapısına uyum sağlayamamış olarak görülse de tamamıyla kültürel olarak Türkiyelilere benzetilmesi, geleneklerinin yasaklanmasına yönelik dayatma veya kriter belirleme durumundan henüz bahsedilmemektedir (Nizam ve Gül, 2019: 109).

Özetle asimilasyon, azınlıkta olan grubun çoğunlukta olan gruba davranışsal ve kültürel açıdan benzemesi, aralarındaki farklılıkların azalarak sosyal yaşantılarında benzer biçimde ilerlemesi olarak tanımlanmaktadır. Uyum da kültürel değerlerin benzerliği zorunlu olmazken asimilasyonda neredeyse tamamen aynı olmaları söz konusudur.

II. 1. 3.ÇOKKÜLTÜRLÜLÜK

Çokkültürlülük, bir toplumu ve farklılıkları olumlu gören ideolojik ve normatif bir tavır olarak ifade edilmektedir. Çokkültürcülük, ilk kez 1971 yılında Kanada Hükümeti tarafından ve bir siyaset biçimini ifade etmek üzere kullanılmıştır. Türkçe’de etnik ve kültürel olarak farklılıkların bulunduğu durumları tanımlamak üzere kullanılan “çokkültürlülük” olanı anlatırken, “çokkültürcülük” ise olması gerekeni anlatmaktadır.

Bir değerler ve uygulamalar bütünü olan çokkültürlülük toplumsal çeşitliliğin belli şekilde de kamu alanına ayna tutulması olarak ifade edilmektedir (Çelik, 2008:324). Aynı zamanda çokkültürlü bir toplum yapısına sahip devletlerin göçmen politikalarını yürütürken eşitlik gibi, farklılıklara saygı gibi kavramları temel olarak almaları gerektiği belirtilmiştir(Ateş ve Yavuz, 2017: 1297). Asimilasyon bireyin, sosyo-ekonomik ve kültürel durumlara zorunlu olarak gerçekleştirilen uyumu iken, çokkültürcü bir modelde bireyin entegrasyonuna odaklanılan devlet merkezli bir uyum planlanmaktadır (Yıldırım ve Yürür, 2019: 22).

Avrupa ülkelerinde görülen özellikle Kanada’da öne çıkan çokkültürlülük politikaları ulusal dilin öğretilmesi, ülke içinde yer alan ekonomik programlara katılım, sosyal ortamlarda birlikte hareket etme gibi yıllara yayılan ulusal kimlikle entegre olmayı sağlayan politikalar (Çetin, 2016: 199).

Çokkültürcülüğü araştıran düşünürler ve bilim adamları arasında görüş ayrılıkları bulunmakta aynı zamanda çokkültürcülük politikalarının da ülkelerde farklı farklı uygulandığı görülmektedir (Canatan, 2009: 82). Çokkültürcüler, farklı grupların gettolaşmasına değil, eşitlik ve tanıma temelinde toplumsal dayanışma ve birlik içinde yaşamalarını istemektedir (Canatan, 2009: 82). Say, çokkültürcülüğün farklılıklara,

çeşitliliğe önem vermesi, birlikteliklerin dağılmasına neden olabilme olasılığının da bulunduğu belirtmiştir (2017: 35).

Çokkültürcülük, farklı olanların birlikte yaşamasının koşullarını belirleme çabasında olduğu için çeşitli tartışmalara yol açmaktadır. Batı'da çoğunlukla bu tartışmaların nedeni siyasal değerler ve uyum konusunun farklı açılardan incelenmesi olarak düşünülmektedir. Çokkültürcülük ile ortak bir geçmişe sahip olmayan, temel kültürel değerleri ortak olamayan bir arada yaşayan topluluklara dair çözüm önerileri bulunmaktadır. Burada dikkat edilmesi gereken nokta bu süreçlerde başka başka sıkıntılar ile karşılaşan ülkeler için tek bir doğru çözüm bulunmadığıdır (Köse, 2012: 22).

II. 1. 4. AYRIŞMA/KENTSEL AYRIŞMA

Bir toplumsal soyutlanma biçimi olan ayrışma, belirli bir sınırı olmayan ötekileşme olgusunun hâkim olduğu bir kavramdır. Ayrışma kavramını göç olgusu üzerinden incelediğimizde yabancılaşıma ile birlikte yeni yaşam çevrelerinde görülmektedir. Toplum önce birleşik halde hareket ederken yer değiştirme hareketi ile karışık grupları oluşturmaktadır. Böyle durumlarda toplumu asimilasyona değil entegrasyona yönlendirmenin önemli olduğu düşünülmektedir (Akıncı, Nergis ve Gedik, 2015: 74).

Ayrışma ile oluşan çatışma hali ise, farklı kültür ve etnik yapılardan göç edenlerin kendi özlerine ait kimliklerini bulma çabası ile birlikte, göç ettikleri toplumdaki ev sahibi toplum ile sosyal bütünleşme yerine gerçekleşmektedir. Bahsi geçen çatışma halinin, göç edenlerin kendi kimliklerini, ev sahibi topluma kabul ettirmeye dayanan bir savaşa neden olabileceği öngörülmektedir (Akıncı, Nergis ve Gedik, 2015: 76).

‘Öteki’ kavramı farklılıkların bir arada yaşaması sonucundan dolayı ortaya çıkmaktadır. Etnosentrik davranış da denilen, kendi kültürü dışındakini dışlayan; ‘biz ve onlar’ diye ayıran davranış biçimleri göç edilen toplumlarda sıklıkla rastlanılan bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır (Ateş ve Yavuz, 2017: 1297).

Kentte bulunan birçok yaşam alanından biri kent mültecilerinin ‘güvenli alan’ olarak adlandırdıkları, kentin merkezine ve kentin sağladığı sosyal imkanlara uzak olan, mültecilerin çalıştıkları yerlere yakın ve eski konutlarda barınma ihtiyaçlarını giderdikleri, kısacası kalabalıklar içinde fark edilmeden yaşamalarını sağlayan alanlar olarak karşımıza çıkmaktadır (Bayrak, 2018: 36). Sosyal uyumu olumsuz etkileyen izolasyon eğilimi içinde olan bu göçmenler içinde bulundukları toplumun onlara katabileceği artıları ve değerleri görmezden gelip reddetme eğilimi göstermekte, kendi kendilerine yetebileceklerine inanarak kendi yaşam alanlarını oluşturdukları ve sonunda gettolaşmanın yaşandığı görülmektedir (Bayrak, 2018: 50).

Bayrak’ın (2018: 36) İzmir’de Suriyeli mülteciler ile ilgili çalışan STK’lar üzerinde yaptığı çalışmada literatürü destekler niteliktedir. Çalışmaya göre göçmenlerin Suriye’de yaşadıkları sosyal çevre ile birlikte göç ettiklerini, bu nedenle komşuları, akrabaları, sosyal statüleri ve işlerini de beraberinde getirdikleri için yerel halk ile iletişimlerinin daha az olduğu görülmektedir.

Yerel halk ile göçmenlerin bir arada yaşadığı bazı kentlerde farklı kültürlerin buluşmasıyla oluşan mozaik yapı kentin kimliğini belirlemekte, bazı kentlerde ise ötekileştirme ve dışlama gibi sonuçlara neden olmaktadır (Karasu, 2018a: 37).

II. 2. UYUMU ETKİLEYEN FAKTÖRLER

Göç olgusu içinde, gelinen ülke ile terk edilen ülke arasında din, dil, gelenek, sosyal algı, kültür ve daha birçok konuda benzerlik ve farklılıklar olabilir. Bu bölümde dil, iletişim, kimlik, toplumsal algı, güvenlik unsuru, din, yasal statü durumu, eğitim gibi uyumu etkileyen faktörler incelenmektedir.

II. 2. 1. DİL, İLETİŞİM

Dil geçmişten bugüne insanları birbirlerine bağlayan, insanlarla ilişkilerde aracılık eden, duygu ve düşüncelerin karşı tarafa aktarılmasını sağlayan bir araçtır. Dil aynı zamanda toplumun uyum içinde yaşamasına katkı sağlayan bir kavramdır. Sosyal açıdan olmazsa olmaz bir kavram olan iletişim ise, insanların ruhsal ve bedensel ihtiyaçlarını ifade etmesini ve toplumun kanun ve kurallarının anlaşılmasını sağlayan hayatın vazgeçilmez bir gereğidir. Ortak dil ile birlikte kurulan iletişim sayesinde, toplumdaki bireyler birbirlerini anlar, istek ve taleplerini ifade eder, sorunlarına çözüm bulmaya çalışır, aynı zamanda toplumdaki bireylerin uyum içinde yaşaması yolunda adımlar atılır.

Dil ve iletişim, birçok araştırmada uyum için gerekli aşamalardan ilki olarak görülmektedir. Daha önce hiç tanımadığı bir ülkeye göç etmek zorunda olan mülteci ve sığınmacıların ilk öğrenmesi gereken geldikleri ülkenin dilidir. Dil öğrenimi sayesinde, karşılıklı iletişim kurulması uyum sürecinin ilk adımı olarak görülmektedir.

Göç eden toplumun, ev sahibi toplumun dilini öğrenmesi halinde; kişiler arasında iletişimin kurulabilmesi, çevrelerini anlayabilmeleri, yeni hayatlarına uyumlarında manevi olarak bir destek olması gibi birçok yönden önemli sonuçları olduğu öngörülmektedir (Zafer, 2015: 51). Dil öğreniminin sağlanması ile birlikte göçmenler, gündelik yaşamlarını kolaylaştıracak, geldikleri ülkelerin iş piyasalarında aktif rol

oynayabilecek ve mültecilik kimliğinden uzaklaşıp, geldikleri toplumun bir parçası olabilecektir (Çetin, 2016: 205).

Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneğinin Suriyeli Kadınlar üzerinde yaptığı araştırmaya göre Suriyeli kadınların %56,7'si yerel halk ile iletişim halinde ve sosyal ilişkileri kurarken; %43,3'ünün böyle bir imkânı bulunmamaktadır. Yerel halk ile en çok iletişim kurabilen Suriyelilerin illere göre dağılımına bakıldığında, Hatay (%77,5), İzmir (%61,3) ve Gaziantep (%58,2) olduğu görülmektedir. Yerel halk ile iletişim kurmada en büyük sorunun, dil engeli olduğu görülmektedir. Yapılan çalışmada dil engelinin en çok Adana'da (%65,7) ve Konya'da (%54,4) olduğu tespit edilmiştir (SGDD-ASAM, 2018: 51-52).

Ülkemizde bulunan Suriyeli göçmenlerin yaşadıkları dil probleminin çözülmesi adına ilk ve orta dereceli okullarda Türkçe eğitimi verilmekte ve hastane gibi kamu kurumlarında tercüman bulunmaktadır. Dil ve iletişim konularındaki sorunlar giderildikçe, göçmenlerin yerel halk ile kaynaşmasında mesafe kat edildiği hem kişisel hem de toplumsal sorunların azaldığı görülmektedir. Yeter (2018:115) kamp içinde ve kamp dışında kültürel etkileşimler farklı olduğu için göçmen kültürü ile yerel kültürün etkileşimlerinin farklı seyredeceğini ifade etmektedir. Örnek olarak Suriyeliler için kurulan kamplarda yaşayan kadınların kamp dışında yaşayan Suriyeli kadınlara göre dil öğreniminin daha zor olduğu, kendilerini ifade etmekte güçlük çekmeleri nedeniyle yaşam standartlarının daha düşük olduğu söylenmektedir. Kamplardan ayrılarak İstanbul'a yerleşen 30 Suriyeli ile yapılan çalışmada, Suriyeli göçmenler uzun zamandır Türkiye 'de bulunduklarını, ancak uyum sağlamada temel eksiklik olan dil engeli nedeniyle, kendilerini istedikleri gibi ifade edemediklerini, iletişim kurmakta güçlük çektiklerini, aynı zamanda halk ile ortak paydaları olan sınır illerinde dil kültür, yaşam tarzı farklılıklarına rağmen

iletişim kurabildiklerini, batıya doğru gittikçe bu konuda daha çok zorlandıklarını belirtmiştir (Yıldırımalp vd., 2017: 121). Dil öğreniminin önemi yapılan alan çalışmalarında da görölmektedir.

Suriyeliler açısından Türkçeyi konuşamama çok büyük bir sıkıntıyı oluşturmakta, onların toplumdan kopuk olmalarına, sosyal ve mekânsal yapılanmalara eğilim göstermelerine, aynı zamanda Türk vatandaşlarıyla sosyal ve ekonomik ilişkiler kuramamalarına sebep olmaktadır (Çetin, 2016: 205). Elazığ'da Suriyeliler ile yapılan görüşmelerde kamu kurumlardaki işlerini yapabilmek, ev bulma sürecinde sorunlarına çözüm bulabilmek için dil bilmesi ve iletişim kurması gerektiğinden, dil sorunu yaşıyan Suriyeliler tercüman aramak ve ücret ödemek zorunda kaldıklarını ifade etmişlerdir. (Dağdeviren, 2018: 65).

Göröldüğü üzere, dil öğreniminde geç kalınması ve yerel halk ile yeterli iletişimin kurulamaması halinde, Suriyelilerin Türkiye'deki yaşamlarına başlamaları da, devam etmeleri de daha zor hale gelmektedir.

II. 2. 2.KİMLİK

TDK'ya göre kimlik, insanın nasıl biri olduğunu gösteren, niteliklerini ortaya koyan tüm özellikler olarak tanımlanmaktadır. Sosyal bilimlerde kimlik kişinin nereye ait olduğı, kendisini nasıl tanımladığı, benzerlik ve farklılıkları ifade etmektedir. Kimliğin birçok farklı tanımı ve kimlik ile ilgili yaklaşımlar bulunmaktadır.

Kimlik kavramı ile ilgili araştırmalarda dini, etnik, milli, mesleki, bireysel, kolektif vs. birçok kimlik tipi karşımıza çıkmaktadır. Birbirleri ile bağlantılı olsa da kimlik tasniflerinin fazlaca olmasının nedeni, toplumdan topluma önceliklerin değışmesidir. Örneğın modern toplumlarda bireysellik ve bireysel haklar vurgusuna çokça yer

verildiğinden dolayı bireysel kimlikler ön planda olurken, dini cemaatleri oluşturan kollektif kimliklerde geleneklere daha fazla önem veren toplumlarda daha çok dikkat çekmektedir. Yine kollektif kimliklerin bir bütüne bağlanma, aidiyet hissetme gibi konularda sağlam, kırılmaz kısacası beton gibi olduğu, bireysel kimliklerin ise daha esnek, kırılğan oyun hamuruna benzediği ifade edilmektedir (Özdil, 2017: 387).

Kimlik dendiğinde kent imgesini etkileyen, her kentin kendine ait nitelikleri olduğu, fiziksel, kültürel, sosyo-ekonomik tarihsel ve biçimsel yönlerle, kentliler ve onların yaşamlarını inşa eden ve geçmişten geleceğe süren bir süreci anlatan kent kimliğine de değinmek gerekir. Bir kentin kimliğinin oluşumunda, kentte yaşamını sürdürenlerin tarihsel süreçte geçirdiği yaşam deneyimleri, bu deneyimleri etkileyen toplumsal, kültürel, ahlaki, teknolojik ve iktisadi boyutlar etkili olmaktadır (Solak, 2014: 41). Kentle işlevsel ve fonksiyonel bir ilişkisi olan; kamplar, tarım alanları, mevsimlik işçi çadırları, terk edilmiş binalar gibi ekstra kent alanları, kentlerden uzak, alternatif yaşam alanı olarak görülmektedir. Ekstra kent alanlarından sayılan mülteci kamplarının, kendine özgü yapısı, düzeni ve kimliği var olmakta ve bu oluşturulan kimlikte hem kendi kültürleri hem de kamptaki diğer kişi gruplarının iletişiminden etkilenecek özgün bir yaşam biçimi oluşmaktadır (Duman, 2017: 28-29).

Göçmenler yeni bir ülkeye geldiklerinde öz kültürlerini koruma ve ev sahibi topluma uyum sağlama konusunda ikileme düşmektedir. Bu ikilemi nasıl sonuçlandıracakları ise özellikle etnik kimliklerinin ev sahibi topluma yakınlığı ve uzaklığı ile ilişkili olduğu düşünülmektedir. Zafer'e göre (2015: 40) ise, göçmenlerin kimlik tanımlamaları çevresel koşullara, gruplar arası ilişkilere ve geldikleri toplumun onlara olan bakış açılarına göre şekillenmektedir. Yerel halkın onları nasıl tanımlayacağı sorusunun cevabı ise göçmenlerin kendi etnik çevrelerinden ziyade toplumun geneli ile birlikte

yaşamayı tercih etmelerinde, ev sahibi toplumun değerlerine ve standartlarına uymalarına, geldikleri ülkedeki başarı durumlarına, baskın olan kültürel grubun üyeleri tarafından kabul görmelerinde yatmaktadır.

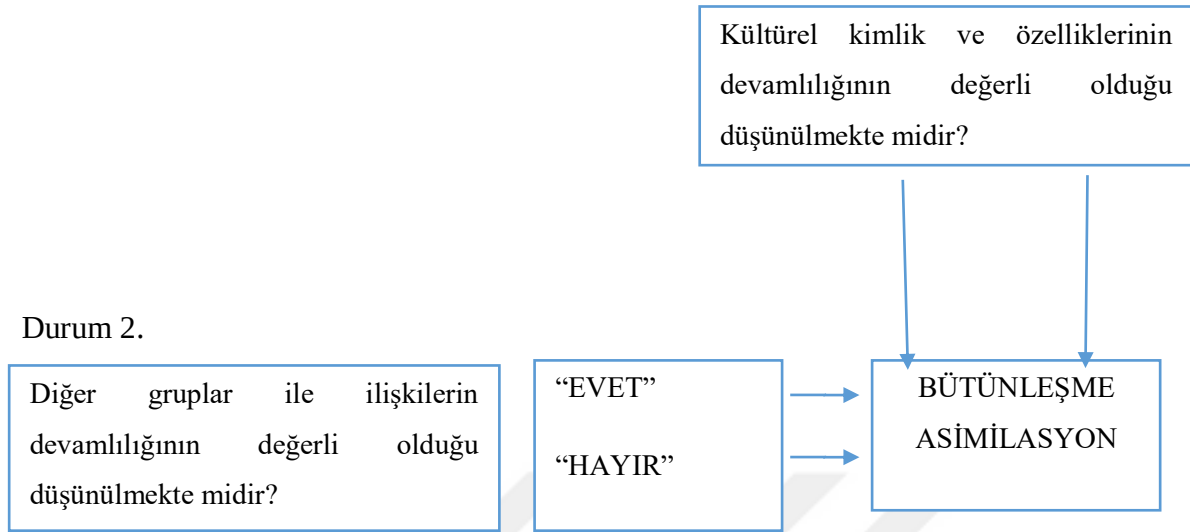
Kimlik kavramının uyum üzerindeki etkisine bakıldığında, kimlik tiplerine göre farklı etkileri olduğu görülmektedir. Özetle bireyin ihtiyaçlarına göre değişiklik gösteren kimlikler uyumu sağlama konusunda değişkenlik gösterebilirken; etnik kimlik, kolektif kimlik gibi kimlik tiplerinin toplumsal uyumu sağlamada daha etkili sonuçlar ortaya çıkardığı düşünülmektedir.

II. 2.3. KÜLTÜR VE KÜLTÜRLEŞME

Kültür, bireyin doğduğu büyüdüğü toplumdan öğrendiği örf adet, gelenek, sanat, beceri, alışkanlıklar, bilgiler, inanışların tümünün birey üzerinde oluşturduğu davranış, düşünüş, tutum, yaşam tarzı olarak düşünülmektedir.

Kültürleşme; göç eden kişiler ile göç alan toplumdaki kişiler arasında bazen yıllar, bazen kuşaklar süren, psikolojik ve sosyal uyum ile sonuçlanan, karşılıklı uyumu kapsayan, kültürel ve psikolojik bir değişim süreci olarak tanımlanmaktadır (Zafer, 2015: 22). Kültürleşme sürecinde ev sahibi toplumun tek etnik yapıdan gelmesi göçmenlerin uyumu konusunda zorluk yaşamalarına sebep olmaktadır. Aynı zamanda ulusal politika ve programlar tarafından desteklenen, göçmenlere kucak açılan, maddi ve manevi yardımda bulunan, ev sahibi toplumun misafirperverlik seviyesinin de kültürleşme sürecinde etkili unsurlardan olduğu düşünülmektedir (Zafer, 2015: 45). Kültürleşme konusunda John W. Berry 1980 yılında çalışmalar yapmış ve kültürleşme yönelimlerini aşağıdaki şemadaki şekli ile açıklamıştır:

Durum 1.

Şekil 1. Kültürleşme Yönelimleri Berry'den (1997;10) uyarlanmıştır.

Birey açısından bakıldığında, kültürün dinamik yapısının kendini gösterdiği görülmektedir. Gelenekleri bir nevi kültürel değişim olarak düşünülmesine, geçmişten gelen eylemler ve kabullenilmiş değerler sonucu oluşmasına neden olmaktadır. Kültürün taşınmasında ve hayatın itici gücünü oluşturmada gelenekten gelen kodlar etkili olmaktadır (Yeter, 2018: 109). Göç esnasında sadece insanlar değil kültürlerin de taşınarak, göç eden ile göç alan ülkelerin insanları karşılıklı olarak birbirlerinin yaşam şekillerini etkilediği ifade edilmektedir (Ateş ve Yavuz, 2017: 1290).

Kültür ve uyum arasında doğrudan bağlantı olduğu görülmektedir. Örneğin Suriyeli kadınlar üzerinde yapılan bir araştırmada; sosyal uyumun sağlanmasında kadının günlük işleri, kadının sosyal yapısı, giyinme biçimleri gibi kültürel engeller bulunduğu gözlemlenmektedir (SGDD-ASAM, 2018: 55). Kültürel engelleri aşabilmek ve kültürel uyumu sağlamak adına; göçmenlerin eğitim, sağlık hizmetleri, kamu politikalarına erişirken, işgücüne katılım gösterirken, bulundukları ülke vatandaşları ile eşit olmaları ve göçmen politikalarının da kendisine benzemeyene saygılı olunması halinde kültürel

uyumlarının sağlanabileceği ifade edilmektedir (Ateş ve Yavuz, 2017: 1294-1297). Kültürel uyumu sağlandığında, huzurlu bir biçimde toplumda bir bütün halinde yaşama hayalinin gerçekleşmesi için önemli bir adım atılacağı düşünülmektedir.

II. 2. 4.DİN

Birey için din hem bireysel hem de toplumsal olarak maddi ve manevi anlamda çok farklı yönleri olan bir olgudur. Kültür ile din arasında bir etkileşim olmasıyla var olan kültür ile inanılan değerler arasında ilişki kurulması halinde bu durum, bireyin yaşamına yani davranış şeklinde yansımaktadır. Ortadoğu’da yaşanan dini hayat ile Türkiye’deki dini hayat arasında hem geleneksel hem de kültürel yönden farklılıkların bulunduğu görülmektedir. Kültür ile inanılan değer arasında bir bağ kurulduğunda, din ile toplumun kültürel yapısı anlam olarak birbirine benzediğinde uyum ve kültürel benzeşme süreci sorunsuz olarak gerçekleştiği görülmektedir. Aynı dine sahip farklı kültürleri yaşayan göçmenler açısından da yaşanan durum bunu örneklendirmektedir (Yeter, 2018: 107). Ülkemizde de böyle bir durumun yaşanmasının mümkün olduğu düşünülmektedir.

Göç edilen şehirde var olan geleneksel yapının farklılığı ve göçmenler ile kurulan ilişkilerin azlığı, bireyi ev sahibi halktan uzaklaştırdığı, bireyin kentteki fiziki ve sosyal olgulara yabancılaşmasına neden olduğu görülmektedir. Dini örgütlenmeler bu durumun düzeltilmesi için en yaygın olarak karşımıza toplumsal kurumlardır. Bu tür örgütlenmelerin de genel olarak göçmenlerin ev sahibi toplumun geleneklerinin, giyim kuşamının, beslenme biçiminin, dini inançlarının konuşulduğu, bireysel uyum sürecinin nasıl olduğunun tartışıldığı mekanlar olarak da görülmektedir (Yeter, 2018: 108). Dini örgütlenmelere katılan Suriyeliler ibadetlerini daha rahat yapmanın etkisiyle gelinen ülkeye uyum sağlamakta daha istekli olduğu yapılan çalışmalarda görülmektedir.

Elazığ'da 60 Suriyeli göçmen ile yapılan görüşmede geldikleri ülkenin Müslüman bir ülke olması, inanışların aynı olması, din ile kültürel bir ilişkileri kurulması açısından Suriyelilerin toplumsal ve kültürel hayata uyumu konusunda olumlu etkisinin olduğu gözlemlenmiştir. Katılımcılar, Suriye'deki savaş nedeniyle ibadetlerini yerine getiremediklerini, camiye gidemediklerini ancak Elâzığ ilinde dini ibadetlerini getirirken zorlanmadıklarını ifade etmişlerdir (Dağdeviren, 2018: 80). Dini inancın kişileri olumlu yönde etkilediği, olumsuz durumlarda dini inanç sayesinde kişilerin olaylarla daha kolay başa çıktığı ifade etmektedir (Zafer, 2015:51). Aynı zamanda din olgusunun birleştirici bir gücü bulunduğu, uyum açısından doğru şekilde değerlendirilmesi gerektiği düşünülmektedir.

II.2. 5.YASAL STATÜ

Çalışmanın üçüncü bölümü içerisinde yer alan ulusal belgeler kısmında açıklanan kanun ve yönetmeliklere göre; Türkiye'ye başka ülkelerden gelen göçmenlerin hangi şartlar dahilinde ülkemize giriş ve çıkış yapacağı ve kalmaları halinde hangi koşullarda yaşamlarına devam edecekleri, kısacası yasal statüleri belirlenmiştir. YUKK'a göre sığınmacı, mülteci, şartlı mülteci ve geçici koruma kapsamı şeklinde başlıklara ayrılmıştır. Bu bölümde, son dönemde ülkemizde görülen Suriyeli göçünün yoğunluğundan dolayı "Geçici Koruma Kapsamına" alınanların yasal statülerine ait bilgilere daha fazla yer verilmektedir.

Türkiye'nin 22 Ekim 2014 tarihinde yayımladığı, Geçici Koruma Yönetmeliği kapsamında 28 Nisan 2011 tarihinden itibaren sadece Suriye vatandaşlarına değil Suriye'den gelen vatansız kişiler ve mülteciler de geçici koruma statüsüne alınmıştır. Bu statü ile geçici korumadan yararlananlara Türkiye'de kalma, ülkelerine zorla geri gönderilmeme, ilk kabul hizmetleri de dahil destek ve koruma hizmetleri verileceği

belirtilmiştir (UNCHR, 2017: 6). Türkiye’de yaşayan Suriyelileri “Geçici Koruma” sahipleri, “ön kayıtlılar”, “ikamet izinliler” ve “hiçbir kaydı bulunmayanlar” olmak üzere 4 farklı kategoriye ayrılmıştır (Erdoğan, 2018: 104). Her bir kategoriye göre, farklı yasal statüler oluşmaktadır, içlerinde en geniş yetki ve imkânlara sahip olanı geçici koruma statüsünde olan Suriyelilerdir.

Ancak, ülkeye yasal olmayan yollardan giriş yapılması halinde mutlaka il Göç İdarelerine gidilerek kayıt yaptırılması gerekmektedir. Kayıt yaptırılmaması halinde Türkiye tarafından sağlanan sağlık, eğitim, koruma hizmetlerinden yararlanmaları mümkün olmamakta aynı zamanda BMMYK ve STK’larında sağladığı hizmet ve yardımlara ulaşma konusunda engeller ile karşılaşılacağı ifade edilmektedir (UNCHR, 2017: 8).

Suriye’den gelen sığınmacılara Türkiye, geçici koruma statüsü vermiştir ancak Cenevre Sözleşmesinde koyduğu coğrafi çekince nedeniyle mülteci statüsü vermemiştir. Türkiye’de tartışmalara neden olan bu durum, Dünyada Türkiye ile birlikte Madagaskar, Monako ve Kongo olmak üzere dört ülkede görülmektedir. Suriyelilere tanınan geçicilik içeren bu yasal statü nedeniyle bazı sıkıntılar yaşanmakta ve Türkiye’de bulunan Suriyelilerin gelecek durumları ile ilgili olarak belirsizlikler bulunmaktadır (Göç ve Uyum Raporu, 2018: 90-91). Ek olarak, vatandaş ya da mülteci statüsünde olmayan Suriyeli ve Iraklı göçmenlerin sağlık, çalışma hayatı ve eğitim konularında zorluk yaşadığı aynı zamanda kente ait kaynaklara yeterli şekilde ulaşamadıkları belirtilmektedir (Güney ve Konak, 2016: 115).

Ülkemize Irak’tan göç eden, yasal statüleri ile ilgili sorunlar bulunan 8760 aile ve 60 bin civarında Türkmen vardır ve göç yolu ile ülkemize gelen bu Iraklı Türkmenler de Suriyelilerin yaşadığı sıkıntılara benzer şekilde sıkıntılar yaşamaktadır. Ülkemize Suriye’den gelenlere geçici koruma statüsü verilirken, Irak’tan gelen Türkmenler Birleşmiş

Milletlerin sağladığı kimlikler ile yasal statü elde etmektedir. Irak Türkmenleri uluslararası koruma başvurusu yapmış kişiler statüsünde olduğundan dolayı, Irak'a gitmeleri halinde 5 yıl boyunca Türkiye'ye giriş yapmaları yasaktır. Aynı zamanda Türkiye'de hastanelerde yatmaları durumunda hastaların ilaç masrafları devlet tarafından karşılanırken evde tedavisi devam edenlerin ilaç masrafları kendileri tarafından karşılanması gerekmektedir. Irak'ta üniversiteye devam ederken yarıda bırakıp Türkiye'ye gelenlerin kaldıkları yerden üniversitelere devam etme hakları da bulunmamaktadır (Göç ve Uyum Raporu, 2018: 152). Kısacası göç yoluyla ülkemize gelenlerin, yasal statüsündeki farklılıkları nedeniyle birbirinden ayrı durum ve süreçler yaşanmaktadır.

Ülkemizde yaşamaya başlayan ve yerleşen Suriyelilerin yasal statüleri ve birçok konu ile ilgili akademik çalışma yapılmaktadır. Bunlardan biride toplumsal uyum ve kabul kapsamında Yıldırımalp, İslamoğlu ve İyem'in (2017: 117), kamptan ayrılarak İstanbul'a yerleşen 30 Suriyeli ile yaptığı çalışmadır. Bu çalışmanın örneklemini olan Suriyelilerden 19'unun geçici koruma kimlik belgesinin olduğu 17'sinin ise ikamet ve çalışma izninin bulunduğu tespit edilmiştir. Türkiye'nin sunduğu yasal hakları kullanan Suriyeliler, bu haklarından memnun olduğunu ancak yasal statülerinin değiştirilerek vatandaşlık hakkı tanınması halinde, ikamet, çalışma ve temel kamu hizmetlerinden yararlanma gibi konularında daha rahat edeceklerini ancak bu taleplerine karşı Türk halkının sert tepki vereceklerini düşündüklerini belirtilmiştir.

Vatandaşlık hakkı verilip verilmemesi konusu, çeşitli tartışmalara sebep olsa da daha önce Alanya'da ve Bursa'da yaşayan yabancıların hakları ve uyumu ile ilgili yapılan uygulama da olumlu sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Yapılan çalışmalarda, Alanya'da 2004 yılında, Bursa'da 2018 yılında, kent konseylerinde yabancı meclis kurulmasıyla birlikte orada yaşayan göçmenlerin yerel yönetimlerine katılımının sağlanmasında ve uyumunun

gerçekleşmesinde etkili olduğunu tespit edilmiştir (Dauodov, 2015). Bahsi geçen çalışmalarda, uzun süredir ev sahibi ülkede kalan yabancılara yerelde oy hakkı tanınmasının hem onların günlük hayata ve yerel yönetime katılımını arttırmada ve uyumunu sağlamada etkili olacağı hem de yereldeki siyasetçilerin oy alma sebebiyle yabancılara yönelik uygulamaları geliştirmekte daha istekli olmalarına katkısı olacağı savunulmaktadır (Dauodov, 2015: 59).

Kısaca göçmen ve sığınmacıların kalıcı olduklarına kanaat getirilmesi durumlarında yasal statüleri ile ilgili daha fazla düzenleme yapılması bir gereklilik olarak ortaya çıkmaktadır.

II. 2.6.EĞİTİM

Eğitim bireyin hayatının her alanında yer alan, doğduğu andan başlayan ve ölüm anına kadar devam eden bir süreçtir. Bu süreç içerisinde kurumsal eğitim, dil eğitimi, mesleki eğitim, dini eğitimi gibi birçok farklı alanları mevcuttur. Göç sürecinde eğitimin yerinin büyük olduğu düşünülmektedir. Göçmenlerin ilk karşılaştığı eğitim alanı göç edilen ülkenin dilinin öğrenimidir. Ardından toplumsal uyum için gerekli olduğu öngörülen örgün eğitim ve mesleki eğitim yer almaktadır.

Eğitim, bir toplulukta azınlık olan grubun sosyokültürel ve psikolojik olarak ana akım topluma uyumlarını kolaylaştıran önemli etkenlerden biridir. Eğitim ile birlikte ana akım toplumun dilinin öğrenilmesiyle karşılıklı konuşma olasılığının artırılması, bununla beraber gelirin de artış göstermesi uyum sürecinin olumlu etkilerindendir. Göç alan ülkelerdeki göçmen gruplarının eğitim konusunda teşvik edilmeleri ve göçmen gruplarına yönelik eğitim olanaklarının artırılmasının uyum konusunda faydalı olacağı belirtilmiştir (Saygın ve Hasta, 2018: 330).

Göçmenlerin eğitim seviyeleri ile uyum sürecinin arasında bağlantı olduğu düşünülmektedir. Yapılan araştırmalarda eğitim seviyesi yükseldikçe ve mesleki alanlarında başarılı oldukça, göçmenlerin stres seviyelerinin ve kültürel olarak gösterdikleri direnişin azaldığı; eğitim seviyeleri düştükçe uyum süreçlerinde daha fazla zorlandıkları görülmektedir (Zafer, 2015: 50). Bu bağlamda, Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneğinin Suriyeli Kadınlar üzerinde yaptığı araştırmada Suriyeli kadınların aldıkları eğitim ile yerel halk ile kurdukları iletişim arasında olumlu ilişki kurulduğu görülmektedir. İlkokul mezunlarının %54'ü, Lise mezunu olanların %73'ü ve üniversite mezunu olanların %71'i yerel halk ile iletişim kurduklarını ifade etmektedir (SGDD-ASAM, 2018: 52).

Uyum çalışmalarında ev sahibi toplumun göçle gelen topluma alışabilmesini sağlayan, en güzel karşılaşma mekânı olan okul, çocukların arkadaşlarıyla, velilerin birbirleriyle tanışıp kaynaşma alanı olarak görülmektedir. Devlet okullarına göçmen çocukların olması bu yüzden önem arz etmektedir. Bununla birlikte okullarda öğretmenlere ve öğrencilere, kısacası okulda bulunan herkese uyum ve kültür eğitimleri verilmesi gerekmektedir (Özservet, 2015: 108). Bu sayede farklı kültürlerle karşı nasıl davranılması gerektiği, onların toplumla uyum içinde yaşaması için neler yapılması gerektiği konusunda bilgi sahibi olunmasının, göçmen çocuklarının da Türkçe eğitimi almasının, sosyal kültürel aktivitelere katılmasının uyum çalışmalarına katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Aynı zamanda eğitimlere katılımların artması ile birlikte, sosyal sorunların önüne geçilmesinde en önemli bir basamak olarak görülmektedir. Göçmenlerin eğitimlerinin eksik kalması onları 'kayıp bir nesil' haline getirmekte bu da dışlanmanın ve düşük gelirin etkisiyle sosyal sorunlara yol açabileceği düşünülmektedir (ORSAM, 2015: 35).

Eğitim ve dil öğrenimi ile birlikte okulda güvenli bir alanda olan çocukların, erken yaşta evliliklerine, çocuk işçi olarak sömürülmelerine, illegal örgütler tarafından kaçırılmalarına engel olacağı öngörülmektedir (Duman, 2019: 348). Hiç şüphe yok ki sosyo-kültürel uyum konusunun başında sosyal veya ekonomik şartlar ne olursa olsun, yasal statülerinden bağımsız olarak mülteci çocukların yaşadıkları ülkedeki vatandaşlardan ayrılmadan her türlü eğitimi alması gelmektedir (IGAM, 2017: 53).

Bireyin eğitime ulaşabilmesi, bireyi kendi hayatlarını kurmaları ve kendi geleceğine yön vermeleri konusunda umutlandırmakta ve vizyonlarını arttırmak için güçlendirmektedir. Bu bağlamda savaştan çıkıp göç eden Suriyelilerinde geldikleri ülkenin dilini öğrenmeye ihtiyaçları vardır ve bu durumun biran önce gerçekleşmesi gerekmektedir. Suriyelilerin öncelikle örgün eğitime, dil öğrenimine ve mesleki eğitime almalarına gerekmektedir. Bunların yanında din eğitimlerini de almaları psikolojik ve manevi olarak kendilerini daha iyi hissetmelerine yardımcı olacağı düşünülmektedir. (Duman, 2019: 348). Suriyelilerin her türlü eğitimlere ulaşımının sağlanması ile birlikte, uyum konusunda olumlu gelişmelerin artacağı öngörülmektedir.

II. 2. 7.DEMOGRAFİK FAKTÖRLER (YAŞ VE CİNSİYET)

Uyumu etkileyen faktörler arasında yaş ve cinsiyet gibi demografik faktörlerde yer almaktadır. Öncelikle cinsiyet faktöründen bahsedecek olursak göç sürecinde erkek göçmenlerin daha fazla yer aldığı bilinmektedir. Göç sürecinde erkekler daha aktif rol almaktadır. Kendi isteği ile göç de olsa, zorunlu göç de olsa çoğunlukla ilk olarak erkeklerin, barınma ve istihdam sorunlarını çözdükten sonra da aile fertlerinin göç ettiği bilinmektedir. Özellikle dil problemini ilk aşan, ev sahibi halk ile ilk teması, ilk iletişimi, ilk uzlaşma veya ayrışmayı erkek göçmenler yaşamaktadır. Uyum ile ilgili yapılan

Çalışmalarda, iş hayatından uzak olan ve dil öğrenemeyen kadın göçmenlerin uyumlarının daha geç olduğu gözlemlenmektedir.

Ülkemizdeki Suriyeli kadınların durumu buna örnek olarak verilebilir. Dil öğrenimi gerçekleşmemiş Suriyeli kadınların iş gücü piyasasına katılımı düşük kalmaktadır. Kilis ilinde yapılan çalışmada, dil öğrenimi gerçekleştiren, çeşitli meslek edindirme kurslarına giden kadınların ise ev sahibi kadınlar ile iletişim kurarak uyum sağlamalarında artış olduğu görülmektedir (Harunoğulları, 2018: 324)

Göçmenlerin uyum sürecinde, cinsiyet faktörünün etkisi olduğu kadar, yaş faktörünün de etkisi bulunmaktadır. Gerçekleşen göçler sebebiyle yer değıştiren gençler ve kadınlar düşük ücretlerle çalıştırılabilirdiği için daha çok tercih edilmekte, bu durumda özellikle orta yaş erkekler için genellikle dezavantajlı bir durum ortaya çıkarmaktadır (Özservet, 2015: 106).

Genç ve yetenekli göçmenler gelinen ülke için mali açıdan ülkeyi destekleyen bir durum sergilerken yaşlı ve vasıfsız göçmenlerin ise mali bir yük olduğu gözlemlenmektedir (Harunoğulları, 2018: 326). Bu durumda genç ve yetenekli göçmenlerin uyumu, ev sahibi halk ile bütünleşmesi daha hızlı, yaşlı ve vasıfsız göçmenlerin ise daha yavaş olacağı hatta ayrışma ile karşılaşma durumunun muhtemel olacağı öngörülmektedir.

Okul çağındaki çocukların eğitimi konusu Suriyeliler için çok büyük bir sorun oluşturmaktadır. Suriye de yaşanan iç savaş sebebiyle birçok Suriyeli çocuğun eğitimi yarıda kalmış veya eğitime hiç katılım sağlanamamıştır (Çetin, 2016: 206). Eğitim çağındaki Suriyeli çocukların zamanında ve yeterli eğitim alamamasının ülkemiz için sıkıntı yaratacağı öngörülmektedir. Savaşa şahit olan, travmatize olan Suriyeli çocukların

eğitimsiz kalmaları halinde, topluma entegre olmaları ve meslek edinmeleri güçleşeceği, toplum tarafından dışlanabilecekleri, saldırganlıkların artması ile suça karışma olasılıklarının artacağı ifade edilmektedir (Göç ve Uyum Raporu, 2018: 92).

Göç ile gelenler içerisinde çocukların sayıca fazla bulunması halinde uyumu sağlama yönünde ciddi adımlar atılması gerekmektedir. Çocuk göçmenlerin eğitim sürecine dahil edilmeleri halinde, kayıp nesil olmaları önüne geçilmesi, ev sahibi toplumda bulunan yaşlıları ile daha fazla vakit geçirerek uyumu hızlandırması, aynı zamanda ev sahibi toplumun değerlerine daha hızlı adapte olmaları beklenmektedir.

MEB'in (2021) verilerine göre geçici koruma altındaki 5-17 yaş aralığındaki çocuk nüfusu 1.197.124 olarak tespit edilmektedir. Bunların %50,97'si erkek öğrenci, %49, 03'ü kız öğrenci olmak üzere toplamda 773. 040 öğrencinin Türk Eğitim Sistemine erişimi sağlanmaktadır. Suriyeli ailelerin maddi zorluklar nedeni ile çocuklarını okula göndermeyip işe göndermeleri ve devletin, STK'ların Suriyeli çocukların tamamının eğitim almalarını yeterince sağlayamamaları nedeniyle, Suriyeli çocukların sadece çok az bir kısmı yeterli derecede eğitim alabilmektedir. Geri kalan kısmının ise para ihtiyaçları nedeniyle çocuk işçi olarak çeşitli yerlerde ucuz işgücü olarak çalıştırıldığı veya sokaklarda satıcılık yaptırıldığı gözlemlenmektedir (ORSAM, 2015: 17). Bu durum uyum sürecinde her açıdan olumsuz sonuçlar doğurmaktadır. Özetle, göç sürecinde yaş veya cinsiyet açısından farklılık olan göçmenler arasında farklı uyum süreçleri ve uyum sorunlarının yaşandığı görülmektedir.

II. 2. 8.ALGI

Algı, kişinin duyu organlarının ilettiği bilgileri kullanarak çevresindekilerin farkına vararak, olan biteni anlamlandırma, yorumlama ve harekete geçme gibi durumları sağlayan bilişsel bir süreçtir. Bir çocuğun etrafındaki nesneleri oyuncak şeklinde kullanması, bir sanatçının eserini ortaya çıkarması, trafik işaretleri ile güvenli bir yolculuk yapılması gibi örneklendirilebilir. Algının beş duyu organlarıyla oluşmasının yanı sıra, simgesel, toplumsal, sosyal algı, zaman algısı vb. türleri bulunmaktadır. Bu bölümde uyumu etkileyen faktörler içerisinde yer alan sosyal algı ve toplumsal algıya yer verilmektedir.

Toplumsal Algı

Toplumsal algı, bireyin yaşadığı toplumun ve çevrenin etkisi ile olayları, durumları, nesneleri, şekilleri anlamlandırma ve bu anlamlandırmaya göre hareket etmesi şeklinde tanımlanmaktadır. Toplumun bütünleşmesinde etkili olan toplumsal algı uyumu etkileyen faktörler arasında yer almaktadır. Türk toplumunun misafire çok önem veren bir toplum olması sebebiyle ülkeye yeni gelene “misafir” yaklaşımı içerisinde uzlaşmacı şekilde davranması toplumsal algının etkisine bir örnektir.

Ülkemizde artan Suriyeli sayısı ile onlara yönelik sosyal ve toplumsal algıyı inceleyen birçok çalışma yapılmıştır. Bu çalışmalardan birkaçında şu bulgulara rastlanmaktadır:

Suriyeli göçmenlerin ülkelerinde yaşanmakta olan savaş nedeniyle hayatta kalma çabası içinde oldukları için ekonomik nedenlerle göç eden göçmenler ile karıştırılmamalıdır. Bu durumun ev sahibi topluma doğru şekilde aktarılmaması halinde, azalan ekonomik fırsatlar yaşandığında göçmenlere karşı tehdit algısı artacağı

öngörülmektedir (Bayrak, 2018: 53). Bunun sonucunda ev sahibi toplumda göçmenlere karşı olumsuz duygular daha fazla olacağı ve uyum sağlama konusunda karşılıklı olarak kötü sonuçlar alınacağı düşünülmektedir.

Genel olarak göç alan toplumların göçmenlere yönelik davranışlarına bakıldığında; çoğunlukla kültürel mesafe koyulduğu, iş kaybetme ve gelir kaybı korkusu yaşadıkları, ev fiyatlarının yüksekliği nedeniyle ekonomik açıdan ve demografik açıdan kaygı duyulduğu gözlemlenmektedir. Göçmenlere yönelik olumsuz bir düşünce de sosyal hizmetler yönünden topluma yük getirdikleri ve kamu hizmetlerinde aksamalara ve sıklıkla hastalıklara sebep olduklarıdır. Göçmenlere karşı oluşan bu olumsuz algıların, güvensizliklerin sonucunda göçmenlerin toplumsal uyumunun da güçleştiği bilinen bir gerçekliktir (Tunç, 2015: 43).

Olumsuz toplumsal algılara şu örnekler verilebilir; Güney ve Konak'ın Bolu uydur kentinde yaşayan sığınmacılara yönelik vatandaşın algısı ile ilgili çalışmasında Bolu halkının sığınmacıların Türk vatandaşlığına geçmesi halinde kaynakları eşit kullanım olacağından dolayı kaynaklara olan talebin artacağını ve bu durumun maddi külfet yaratacağını düşündüğü ifade edilmektedir (2016, 122). Suriyelilerin toplumsal algılarına bakıldığında ise, Elazığ'da yapılan araştırmaya göre Suriyeli göçmenlerin kendilerini toplum hayatında dışlanmış hissetmediklerini ancak çalışma hayatında daha ağır işlerin verilmesi nedeniyle ayrımcılığa maruz kaldıklarını düşündükleri görülmektedir. Aynı zamanda 60 kişiden oluşan katılımcılara savaş biterse dönmeyi düşünüp düşünmedikleri sorulmuş verilen cevap ise 42'sinin dönmek istedikleri, 2 yıldan uzun süredir Elazığ'da olan, düzenli geliri olup çocuklarının eğitimleri aksamayan, devlet yardımlarından faydalananlardan oluşan 12 kişinin ise dönmeyi düşünmediği belirtilmiştir (Dağdeviren, 2018: 85).

Son dönemde ülkemizde görülen göç süreci içerisinde yeni gelenlere karşı farklı görüşlerde ortaya çıkmaktadır. Bolu’da bulunan yerel halkın sığınmacılar hakkındaki görüşleri ile ilgili yapılan araştırmada yerel halkın sığınmacıların sosyal yardım almaları konusunda iki farklı görüşü ortaya çıkmaktadır: bunlardan ilki sosyal yardım konusunda devletin kendi vatandaşlarına öncelik vermesi gerektiği, diğer görüş ise Türk vatandaşları ile sığınmacıların eşit şekilde yardım almaları gerektiğidir. Sığınmacıların sağlık ve eğitim hakkındaki görüşleri sorulduğunda bunların temel hak olduğu vatandaş statüsü aranmadan gerekli hizmetin verilmesi gerektiği ifade edilmektedir (Güney ve Konak, 2016).

Sonuç olarak, göçmenlerin sahip olduğu vasıflar ve beceri düzeyi, göçmenlerin geldiği toplumla etnik ya da kültürel bağlarının yakınlığı, uyum konusunda gösterdikleri çaba, göçün isteğe bağlı olup olmaması ve süresi, göç edenlerin sayısı gibi faktörler uyum sürecinde toplumsal algının oluşmasında önemlidir (Karasu, 2018b: 59).

Güvenlik Algısı

Güvenlik, insanlar için vazgeçilmez ihtiyaçlardan biridir. Özellikle modern kentlerde yaşamını devam ettiren insanlar için, kent güvenliği kavramı, kent güvenliğinin sağlanması konusu gün geçtikçe artan bir önem kazanmaktadır.

Sınır güvenliği, yurttaş haklarının korunması devletlerin birincil öncelikleri arasında yer almaktadır. Tarih boyunca devletler dışsal etkenlerden kaynaklanan çeşitli sorunlarla karşı karşıya kalmıştır. Bunlardan biri sınır giriş çıkışlarının kontrol edilememesi halinde ortaya çıkan uluslararası göç hareketleri olarak ifade edilmektedir. Yoğun şekilde yaşanan göç dalgaları kamusal hizmetleri ve kamu güvenliğini olumsuz etkileyebilmekte ve bunun sonucunda ise toplum içerisinde temel hizmetlerin dağıtımı

esnasında ve toplumdaki bireylerin kaynaklara ulaşımı konusunda uzlaşmazlıklara neden olabilmektedir (Nas, 2018: 85).

Son dönemde devletin ve yerel yönetimlerin sık sık karşısına çıkan sorun, göçmenler ve göç olgusunun kentlere getirdiği düşünülen güvenlik sorunudur. Güvenlik sorunu, hem göç ile kalabalıklaşan kentlerde yerel halk tarafından tehdit olarak görülmekte, hem de göçmenlerin günlük hayatlarında yüz yüze kaldıkları bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır (Sipahi, 2016: 26). Azınlıklar ve yoksullar gibi göçmenlerinde sosyo-ekonomik ve kültürel bakımdan dezavantajlı olarak görülmeleri, göçmenlerin meşru olmayan yollara başvurdukları düşüncesine ve onların suçluluk açısından riskli gruplar içinde düşünülmesine neden olmaktadır (Kızmaz, 2018: 396).

Toplumda, göçmenlerin dışlanması ve ötekileştirilmesinden hareket eden damgalama kuramına göre, toplum içinde güvensiz ve istenmediği belirtilen kişi ve grupların suç işlemeye daha yatkın hale geldiği gözlemlenmektedir. Aynı zamanda göçmenler, çoğunlukla maddi imkânsızlıklar, sosyal düzensizlikler ve fiziksel yetersizliklerden dolayı suç oranı fazla olan çöküntü alanlarda yaşamak durumunda kaldıklarından dolayı, toplum tarafından suçlu olarak damgalanmaları daha kolay hale gelmektedir (Karasu, 2018b: 54).

Genel olarak kitlesel göçün, ülkemizde ise Suriyeli göçünün sebep olabileceği güvenlik riskleri: toplumsal uyumsuzluğun neden olabileceği riskler, ulusal boyutta yaşanan riskler ve terör, kayıp nesil tehlikesi, suç korkusu, sağlık sebebiyle oluşan riskler, sınır ihlalleri ve insan ticareti gibi riskler şeklinde ortaya çıkmaktadır (Karasu, 2018b: 59).

Suriye’de yaşanan sorunlar, sınırları Suriye’ye yakın ülkeler açısından birtakım sıkıntıları da beraberinde getirmiştir. 2011 yılı itibarıyla izlenen açık kapı politikası

sonucunda kısa sürede çok fazla sayıda kişi savaştan kaçarak Türkiye'ye sığınmıştır. Ortaya çıkan göç nedeniyle zaman geçtikçe hem sosyal hem de ekonomik yansımaları ortaya çıkmakta, ev sahibi ülke için birtakım sorunlar yaratmaktadır. Yaşanan sorunlar nefret söylemi ve mevcut toplumsal atmosferde bulunan yabancıyı damgalama eğilimi ile birleşerek gündeme çok sayıda haberin yansımaya sebep olmuştur (Man, 2015: 419). Bu bağlamda göç ve suç üzerinde yapılan bir araştırmada, suç oranları konusunda sıkça gündeme gelen ülkemizdeki Suriyelilerin nüfusu ile işlenen suçlar oranlandığında, göçmenlerin sayısına göre suç oranlarının düşük seviyede olduğu görülmektedir (Kızmaz, 2018: 402-403).

Güvenlik algısının uyum üzerindeki etkisine bakıldığında; bir toplumda sosyal uyumsuzluğun yaşanması suça gerekli zemini hazırlamakta bunun sonucunda da sosyal uyumsuzluk ile suçun oluşması arasında doğrudan bir bağlantı ortaya çıktığı görülmektedir. Bu durumda toplumsal uyumun güçlü olduğu yerde, suç oranının da az olduğu ifade edilmektedir (Bayraktutar, 2011: 12). Toplumsal bütünleşmenin, yardımlaşma ve dayanışmanın sağlanması ile birlikte suçun önlenmesinde çok önemli olduğu düşünülmektedir (Bayraktutar, 2011:16). Toplumsal uyumun artırılması ve göç ile gelen bireylerin barınma, sağlık, eğitim gibi temel ihtiyaçlarının ve sosyo-ekonomik ihtiyaçlarının karşılamasını sağlayacak imkânların verilmesi gibi çözümler ile onların suça yönelmesinin ve onlara karşı oluşan güvenlik tehdidi algısının da önüne geçilebileceği düşünülmektedir.

II. 3.GÖÇ VE UYUM

Göç olgusu incelenirken, göçün bireyler üzerindeki ve toplum üzerindeki etkilerini göz önünde bulundurmak gerekir. Bireyler, göç edilen toplumda görülen farklı yaşam biçimi, farklı bir dil kullanımı, yeni bir kültüre adapte olmaya çalışma, yetersiz sosyal destek, uygun olmayan çalışma koşulları, ekonomik sıkıntılar gibi sorunlar ile karşılaştıklarında uyum sorunları yaşanmaktadır. Toplumsal açıdan bakıldığında, göç ile birlikte gelenler için yeni konut ve istihdam yükü, hukuk sisteminde yenilikler yapılması zorunluluğu, toplumun kaynaşamayıp ayrışma yaşaması riskleri gibi göç sürecinin toplumsal yapıyı etkileyecek sonuçları ortaya çıkmaktadır.

Göç insan hayatını birçok yönden etkileyen ve köklü değişikliklere neden olan bir olgudur. Göç ile birlikte sosyal ve fiziki çevre değişir, ardından uyum sorunları da başlamaktadır. Göç eden kişiler, göçün türü ve nedeni, varılan yer ve buradaki insanların tutumu gibi faktörlerin değişmesi ile birlikte göç edenlerin uyumu konusunda karşılaştıkları sorunlarında değiştiği gözlemlenmektedir (Zafer, 2015:15).

Göçmenlerin sosyal, kültürel, ekonomik anlamda yaşadıkları toplumun bir parçası haline gelmesi, bir arada yaşamanın mümkün olduğuna inanmalarını sağlaması, aidiyet hissinin oluşması, farklılıkların karşılıklı olarak kabul edilmesi durumları uyum olarak ifade edilmektedir. Göçün neden olabileceği uyum ile ilgili sorunların ortaya çıkmaması için çeşitli çalışmalar yapılmaktadır. Uyum konusunda farklı çalışmalar ve yaklaşımlar bulunsa da ideal uyum konusunda; göçmenin iki yönlü etkiletişimi; hak ve yükümlülüklerin bir arada olduğu bir yaklaşımın benimsendiği, insani değerlere saygılı olunduğu; yaşama devam edilen yeni ülkenin dili ve kültürü ile ilgili bilgilerin verildiği, göçmenin istihdama katılmasının sağlandığı, kamusal ve özel hizmetlere erişimin olduğu,

eğitimden eşit faydalanma hakkının korunduğu gibi temel esaslarda birleşildiği görülmektedir (Göç ve Uyum Raporu, 2018: 253).

Farklı kültürlerin karşılaşması göç eylemiyle ortaya çıkmakta ve bu sayede insanların birlikte bir hayat sürme isteği ile uyum sağlama sürecinin beraber gerçekleştiği görülmektedir. Uyum sürecinde kimi zaman uyumsuzluk ve çatışma ile karşılaşmakta ve bu çatışmanın kültürler arasında iletişim kopukluklarından kaynaklandığı ifade edilmektedir. Göç ve uyum konusunda olumlu sonuçlar elde edebilmek için; göçün ev sahibi toplum için sonuçlarını tespit edebilmek, yeni gelen göçmene gerekli teknik, hukuki vs. altyapıyı oluşturabilmek ve karşılıklı yaşanabilecek sorunları çözmek önem arz etmektedir (Akıncı, Nergiz ve Gedik, 2015: 80).

Barınma, sağlık, istihdam, ayrıldığı ülkede sağlanmayan temel yaşam koşullarının vardıkları ülkede de sağlanmadığı durumlarda, kendi içlerine kapanıp, sahip oldukları ve kendilerinden koparılabileceğini düşündükleri etnik kimlikleri, dini değerleri, kültürleri veya geleneklerine daha fazla sahip çıkma potansiyelini gösterdikleri görülmektedir. Bu durumun devam etmesi halinde yerel halkın kültürel ve sosyal özelliklerini görmezden gelmeye devam edecekleri ve yaşadıkları yere uyum sağlamada daha fazla zorlanacakları öngörülmektedir (Yürür, 2015: 96).

Yerel halkın, aralarına yeni katılan göçmen gruplarını kabul etmesi ve devlet eliyle onlara yönelik okulların, hastanelerin yapılması gibi düzenlemeler, kültürleşme ve uyum sürecinin olumlu şekilde ilerlemesinde, göçmen grupların yerel halkın temel özelliklerini benimsemesi kadar önemli bir konudur. Bu konu ile ilgili olarak yetkililerin medya, eğitim gibi kanallar ile yerel halkı ve göçmen gruplarını temas ve iletişim kurmaya teşvik etmesi uyumu hızlandırabilecek etmenler arasında görülmektedir (Saygın ve Hasta, 2018: 330). Uyum sürecinde devletin, mültecilerin kalıcı olduklarını öngörerek çalışmalar

yapmasının önemli olduğu kadar, mültecilerinde kalıcı olduklarını fark ederek yeni bir hayat karşısında gelecek planlamalarını yapmalarının da çok önemli olduğu belirtilmektedir. Bu farkındalık ile birlikte devletin mültecilere sağladığı hakların bilincinde olup yaşamlarını düzenlemeleri mültecilerin sosyal uyumlarını arttıran bir etmen olarak karşımıza çıkmaktadır (Bayrak, 2018: 54).

Suriye’de yaşanan olaylar sonrasında, sadece Türkiye’yi değil, Dünya’yı etkisi altına alan bir mülteci krizi yaşanmıştır. Ancak Avrupa ülkeleri mülteciler konusunda farklı bakış açılarına sahip olduğundan dolayı, Avrupa Birliği üyesi olan 8 ülke dışında diğer ülkeler mültecileri başka ülkelere yönlendirmekte ve bu 8 ülke de sınırlı sayıda mülteciyi ülkelere kabul etmektedir. Bu ülkelere Almanya örneğine bakıldığında daha önce göçmen deneyimi fazla olması sebebiyle, mülteci krizine çözüm üretmek amacıyla 16 eyaletinin ekonomik gelişmişlik düzeyleri ve mültecilerin eğitim durumları dikkate alınarak, mültecileri sayıca az ya da çok şekilde eyaletlere yerleştirildiği görülmektedir. Cenevre Sözleşmesine çekince koymadan taraf olan Almanya, ülkesine kabul ettiği Suriyeli mültecilere uyum çalışmaları kapsamında öncelikle dil eğitimleri vermekte, ardından konut imkanları sağlamakta ve kişilerin daha önce yaptıkları meslekler dikkate alınarak onlara istihdam sağlamaktadır (Göç ve Uyum Raporu, 2018).

Ülkemizde ise Suriyeliler, öncelikle kayıt altına alınmaya çalışılarak Geçici Barınma Merkezlerinde yerleştirilmektedir. Burada dil eğitimi vermenin yanında barınma, istihdam, psikolojik destek gibi ihtiyaçları giderilmeye çalışılmaktadır. Kayıt altına alınan Suriyelilere Geçici Koruma Statüsü verilerek yaşamlarını idame ettirebilmeleri adına dil ve mesleki kurslara yönlendirilmekte, çalışma izin belgeleri düzenlenmekte, çocuklara MEB’e bağlı okullarda eğitim imkânı sağlanmaktadır. Bakanlıklar, kamu kurumları, yerel

yönetimler, STK'lar ve üniversiteler Suriyelilerin uyumu, toplumla bütünleşmeleri adına birçok çalışma yürütmektedir.

Türkiye'de göç ve uyum arasındaki ilişki, son dönemde yaşanan mülteci krizi ve buna getirilen çözümlere, merkezi yönetimin, yerel yönetimlerin, STK'ların bu süreçte uyum ile ilgili yaptıkları çalışmalara bir sonraki bölümde yer verilecektir.

III. BÖLÜM: TÜRKİYE’DE GÖÇ VE UYUM ÇALIŞMALARI

Bu bölümde öncelikle Türkiye’nin göç tarihi, Türkiye’nin göç mevzuatı, Türkiye’de göçmenlere yönelik toplumsal algı gibi konulara yer verilmektedir. Ardından Türkiye’deki göçmenler ve uyum arasındaki ilişki, son dönemde yaşanan mülteci krizi ve bunun üzerine merkezi yönetimin, yerel yönetimlerin, STK’ların bu süreçte uyum ile ilgili yaptıkları çalışmalar açıklanmaktadır. Üçüncü bölümün son kısmında ise Türkiye’deki göç ve uyum ile ilgili sorunlara ve uyum süreci ile ilgili önerilere yer verilmektedir.

III. 1.TÜRKİYE’NİN GÖÇ TARİHİ

Türkiye’nin göç tarihi dediğimizde akla ilk iç göçler gelmektedir. Bu başlık altında öncelikle iç göçün nedenlerine ve tarihsel sürecine değinilmektedir. Ardından çalışmanın ana konusu olan Türkiye’deki dış göç olgusu, Türkiye’den Avrupa’ya göç ve Türkiye’ye yönelik göçler olmak üzere iki başlık altında toplanmaktadır.

III. 1.1. TÜRKİYE’DEKİ İÇ GÖÇLER

Ülke sınırları içerisinde, bir yerden ayrılıp başka bir yerde yaşamak olarak tanımlanabilen iç göç, ilk olarak kırdan kente göç şeklinde başlamış olup, ardından kentten kente göç şeklinde devam etmiştir. Bu bölümde Türkiye’de iç göçün çekici ve itici nedenlerine, ardından iç göçün tarihsel sürecine değinilmektedir.

İç Göç Nedenleri

Göç ile ilgili yapılan araştırmalar incelendiğinde göçün ilk nedenleri şehrin cazibesi ve kırsal iticiliği olarak ifade edilmektedir. Kentin çekici yönleri olarak, şehrin göç eden bireylere yeni fırsatlar vereceğine inanılması, şehrin kendine özgü olan iş imkanı, eğitim, sağlık, refah yönünden cazibeli olması; kırsalın itici yönleri olarak tarımda

makineleşme sonucu ortaya çıkan iş gücü sorunu, kan davaları, toprağın çok fazla parçalanması gibi sorunlar gösterilmektedir (Sağlam, 2006: 36).

İç göçe neden olan birçok etkenden bahsedilmektedir. Bunlardan bir tanesi de tarımdır. Adıgüzel (2018: 47) tarımın göçe etkisini şu şekilde açıklamaktadır: Toprak mülkiyetinin dengeli bir şekilde dağılmaması, kişi başına düşen tarımsal gelirin düşük olması, artan nüfusun istihdam edememesi, kullanılan teknolojinin yetersiz olması, tarımda makineleşmenin emeğin yerini alması, yeni tarım alanı imkanlarının kısıtlı olması vb. 1950’li yıllarda Türkiye’de oluşmaya başlayan ekonomik kalkınma çabaları ile birlikte toplumsal hareketlilik yaşanmıştır. Köyden kente göç, Türkiye’nin ekonomik-sosyal ve kültürel değişimine yol açmış, köylerdeki fazla nüfusun kentlere doğru kaymasına da neden olmuştur (Güreşçi, 2010: 84).

Özkan’a göre Türkiye’de iç göç; hızlı nüfus artışı, tarım alanlarının miras gibi yollarla parçalanması ve küçülmesi, tarımın gelişmesiyle kullanılan aletlerin gelişmesi, üretim ve ulaşım alanındaki olumlu gelişmeler, yaşanan terör eylemleri, erozyon ve deprem gibi doğal afetlerin olumsuz etkileri gibi nedenlerle yaşanmaktadır (2018: 54). Bunlarla birlikte iç göç nedenleri arasında haberleşme ve ulaşım imkânlarının gelişmesi de gösterilmektedir. Kırdan yaşayanların kentteki yaşamla ilgili eskisinden daha kolay ve hızlı bir şekilde haber almasıyla, aynı zamanda kente ulaşımın kolaylaşmasının da etkisiyle bireylerin göç kararı almasının hızlandığı düşünülmektedir. Sosyo-psikolojik faktörler içerisinde yer alan sosyal statü, kentli olup kentte yaşamının köyde yaşamaktan daha üstün olduğu algısı göçün temel nedenleri arasında sayılmamakla birlikte diğer nedenlerle birleştiğinde etkili olduğu söylenmektedir (Adıgüzel, 2018: 48).

Kırdan kente, kırdan kıra, kentten kente şeklinde gerçekleşen iç göçlerin birbirinden farklı birçok nedeni olduğu görülmektedir. Ancak, iç göçün temelinde

yaşanılan olumsuz durumlardan uzaklaşma ve daha iyiye ulaşma isteği gibi nedenler yer aldığından söz edilmektedir.

İç Göçün Tarihsel Süreci

Tekelli (2008: 44) Türkiye'deki göç sürecini dört kategoriye ayırarak incelemektedir. İlk olarak 1860-1927 yılları arasında yaşanan sanayi öncesi Osmanlı imparatorluğunun ulus devletlere ayrılarak parçalanmasıyla yaşanan önemli sayıda insanın mekân değiştirdiği Balkanlaşma göçlerini ele almaktadır. İkinci olarak kırdan kente nüfusun önemli ölçüde yer değiştirdiği 1945-1980 yılları arasında yaşanan göçleri ifade eden kentleşme süreci, üçüncü olarak kentleşmenin belli bir oranda artması ile başlayan, ekonomik fırsatların mekânsal dağılımının eşitsiz olmasından dolayı ortaya çıkan, özellikle 1975'ten sonra gerçekleşen kentler arası göç sürecidir. Son olarak da günümüzde insanların hayatları boyunca sürekli yer değiştirmesi ve bu durumda göç kavramının insan ile mekân arasındaki ilişkiyi tanımlamada yetersiz kalması ve yaşam güzergahları kavramının potansiyeli üzerinden incelemektedir.

Osmanlı Devleti'nin son döneminde yaşanan sıkıntılara bağlı olarak Büyük mübadele kapsamında Türk-Yunan nüfus değişimi yaşanmış ve ardından Osmanlı, balkanlarda yaşanan baskı ve tehcir soykırım gibi durumlardan kaçıp sığınılan bir yer haline gelmiştir.

İç göçleri Balkan göçlerinden itibaren değerlendirdiğimizde özellikle 19. yy'da Osmanlı İmparatorluğunda gerçekleşen sosyal politik ve ekonomik değişikliklerin nedenlerinden biri de bahsi geçen dönemde İmparatorluğun yaşamış olduğu kitlesel göç akımlarının etkisi olduğu kesindir. Osmanlı imparatorluğuna gelen yüz binlerce ve hatta milyonlarca zorunlu göçmen iskân politikaları çerçevesinde yerleştirilerek kabul edildiği

görülmüştür (Kale, 2015: 167). Bu dönemde milliyetçilik hareketleri ile nüfus kaybeden Osmanlı göç ve iskân politikaları ile köken dil mezhep fark etmeksizin birçok göçmeni kabul etmiştir. Burada amaç tarım sektöründe yapılması gereken üretimi arttırmak, ekonomiyi canlandırmak boş kalan toprakların kullanılarak üretime katkı sağlamaktır.

30 Ocak 1923 tarihinde Türk ve Yunan Mübadelesine yönelik bir imzalanan protokole göre Türk topraklarında yerleşmiş Rum Ortodoks dininden Türk uyrukları ile Yunan topraklarında yerleşmiş Müslüman dininden Yunan uyruklarının zorunlu mübadeleye tabi tutulmasına 1 Mayıs 1923 tarihinde başlatılmıştır. Zorunlu göçe tabi olan bu kişiler gönderildikleri ülkeye vardıkları anda o ülkenin vatandaşı sayılmış ve hükümetin izni olmadan bir daha dönüş yapmalarına izin verilmemiştir (Macar, 2015: 176). Bu nüfus mübadelesi tüm dünya da yankı bulmuştur ve tek bir anlaşma ile devletlerin kendi vatandaşlarından vazgeçebildikleri görülmüştür (Macar, 2015: 188).

Kurtuluş savaşı zamanında, Yunanistan'ın yenilgisinin ardından yaşanan Mudanya Mütarekesi sebebiyle, Yunanistan'a Doğu Trakya'dan ve İstanbul'dan çok sayıda Rum göçü yaşanmıştır. Lozan Antlaşması ile birlikte, içlerinde Müslümanların çoğunlukta olduğu Yunanistan'dan Türkiye'ye gelenler denetime tabi tutularak göç kapsamına alınmıştır (Emgili, 2017: 30). Karpat'a (2016: 81) göre 1915'ten 1928'e kadar göç ederek gelenler, kırsalda yaşayan Yunanistan'a giden Rum ve Ermenilerin köylerine yerleştirilmiştir. Bu durum gelenlerin yeni yerleşim yerlerini benimsemelerine toplumsal siyasal düzende bir sorun yaratmadan çözülmesinde etkili olmuştur. Zorunlu göç ile gelen mübadillerin Türkiye'ye ve Türk toplumuna uyum sağlamak adına, farklılıklarını azaltmaya çalıştıkları, aynı zamanda kimliklerini ve kültürlerini korumaya devam ettikleri ifade edilmektedir. Zorunlu göçün neden olduğu travmayı atlatabilmek adına, yeni yerleştikleri topraklarda eskiyi yaşatmaya çalışarak yeni düzen kurmuşlardır. Bu dönemde

hem kentlerde hem de kırsalda kimlik ve kültürlerin yaşatılmasındaki en önemli etkenler, köy kahveleri, mübadil dernek ve vakıflar vb. mekanlar olarak görülmektedir (Goularas, 2012: 135).

Cumhuriyet ile birlikte 1950'lere gelinene kadar kentlerdeki nüfus ile ilgili ülkemizde önemli bir gelişme yaşanmazken, 1950'lerden sonra ise öncelik ekonomik gelişmeler olmak üzere kentlerin çekici özellikleri ile köylerin itici özellikleri nedeniyle kırdan kentlere iç göçler yaşandığı ifade edilmektedir. Ancak 1970'lerin ilk yıllarında kentte yaşayan nüfus oranı %48'e çıkmış ve kentlerin iç göçe hazırlıklı olmaması sebebiyle düzensiz kentleşme ile ortaya çıkan gecekondu kültürü ile beraber hızla artan nüfus artışı yaşanmıştır (Özkan, 2018: 57).

Cumhuriyetin ilanından 1950'lere kadar geçen zamanda kentleşme süreci çok farklı gözükmemekte ancak Demokrat Partinin iktidara gelmesi, ardından İkinci Dünya Savaşı sonrasında yaşanan siyasi değişimlerin etkisiyle kentleşme süreci hızlanmış ve 1980'lere kadar devam etmiştir.

1980 sonrası sanayinin gelişmesi nedeniyle duyulan işgücü ihtiyacını karşılamak için İstanbul, İzmit, Adana, Bursa, İzmir gibi illere olan göç ile kentleşme süreci ortaya çıkmıştır. Yine 1980 yılından sonra liberal politikalar ve terör olayları nedeniyle göç sadece kırdan kente değil kentlerden başka kentlere yönelerek gerçekleşmiştir (Adıgüzel, 2018: 35). Sanayi sektörünün dışarıya açılmaya başladığı dönem olan 1984 yılından itibaren ihracatı arttıran politikalar uygulanmıştır (Koyuncu, 2011: 135). Yaşanan bu durumun etkisiyle küçük kentten büyük kente doğru göçler yaşanmaktadır. Ancak, bahsi geçen göçmenlerin, kırdan kente gelen göçmenlere göre yaşadığı kente uyum problemlerini, sosyal dışlanma ve fiziki ayrışmayı daha az yaşadıkları ifade edilmiştir (Koyuncu, 2017: 365-366).

1990'lı yıllara gelindiğinde iç göçün nedenlerinde değişim yaşanmıştır. 1990'lı yılların başında Güneydoğu Anadolu illerinde yaşanan zorunlu göç, güvenlik güçlerinin OHAL kapsamında terörle başa çıkma mücadelesi, PKK'nın kendisini desteklemeyen nüfusa baskı yapması, bu bölgede yaşayanların PKK ile güvenlik güçleri arasında karşılıklı baskıya maruz kalmalarından dolayı yaşanan güvensizlik ve mahrumiyet anlayışı gibi nedenlerle yaşanmıştır (Şahin, 2010: 51).

Ülkemizde 2000'li yıllarda yaşanan ekonomik gelişmeler nedeniyle yavaşladığı görülen iç göçün, 2000-2005 döneminde ekonominin %7,4 oranında büyümesiyle beraber sanayi, tarım ve hizmet sektöründe olumlu gelişmeler yaşanmış bunlar da iç göçe tekrar ivme kazandırmıştır (Koyuncu, 2011: 136). Daha öncede belirtildiği üzere ülkemizde 1950 yılında kent nüfusu %25 olarak hesaplanırken, 1980'lerde kent nüfusu 43,9'a ve 1985 yılında ise kent nüfusu %53'e ulaşmıştır. Böylece ülkenin yarısından fazlası kent hayatını tercih etmeye başlamıştır (Adıgüzel, 2018: 42). 2012 yılına gelindiğinde ise kent nüfusu %86'ya yükselmiştir. Bu yükselmenin sebebi 6360 sayılı yasanın etkisiyle büyükşehir belediyelerinin sayısının 30'a yükselmesi, aynı zamanda belediye sınırlarını il sınırlarına kadar genişlemesi ve bu sınırlar içerisindeki köylerin, belde belediyelerinin mahalleye dönüştürmesi olarak gösterilmektedir. Bu yasa ile birlikte gece köylü olan vatandaş gündüz kentli olarak güne başlamıştır (Keleş, 2017: 2).

Türkiye'de yıllar içerisinde göçün nedenlerinde ve göç sürecinde karşılaşılan güçlüklerde farklılıklar yaşanmaktadır. Nedeni ne olursa olsun görülen şu ki Türkiye'de iç göç, yaşanan zamanın getirdiği ulusal ve uluslararası aktörlerin olumlu veya olumsuz etkileri ile şekillenmektedir.

III.1.2.TÜRKİYE'DEKİ DIŞ GÖÇLER

Dış göçü, genellikle iç göçten daha uzun zaman alan ve ülke sınırları dışına kendi isteği veya isteği dışında göç etme durumu olarak tanımlayabiliriz. Bu çalışmada dış göçler, Türkiye'den Avrupa'ya göç ve Türkiye'ye yönelik göçler şeklinde iki başlık halinde incelenmiştir.

Adıgüzel (2018: 65) dış göç olgusunu 5 dönem olarak incelemektedir. Buna göre göçler:

- 1960'larda başlayan iş göçü,
- 1970'lerde aile birleşmeleriyle artan dış göçü, sosyal göç,
- 1980'lerde 12 Eylül Darbesi sonrasında yaşanan yurt dışına göçü, siyasi göç,
- 1990'larda ise ülkemizde bazı bölgelerdeki terör nedeniyle yaşanan göçü, etnik göç,
- 2000'li yıllardan itibaren de Türkiye'deki demokratik ve ekonomik gelişmeler sonucunda sınırlı da olsa yaşanan bu durumu da tersine göç olarak incelenmektedir.

Dış göçü olumlu yönde etkileyen nedenler arasında göç alan ülkenin refah seviyesi, toplumun yabancılara yaklaşımı, göçmenlere yönelik politikaları, göçmenlere yönelik yapılan Uluslararası antlaşmaların varlığı, işgücü açığı, göç edilen ülkede daha önceden gidenler ile kurulan göçmen ağlarının varlığı, etnik ve dinsel hoşgörü gibi faktörler gösterilmektedir (Altınkoz, 2017: 28).

Göç sürecinde Türkiye, dış göç vermesi, dış göç alması, aynı zamanda da transit göç ülkeleri arasında yer almasından dolayı önemli bir konuma sahiptir. Özellikle son yıllarda ülkemize yapılan dış göç nedeniyle ülkeye yeni gelenlerin sayısı gün geçtikçe

artmaktadır. Bu nedenle dış göç ve yeni gelenlerin uyumu konusunda çalışmaların yapılması gerekmektedir. Çalışmanın bu bölümünde öncelikle Türkiye’den Avrupa’ya göçler, ardında da Türkiye’ye yönelik göçler konusu yer almaktadır.

Türkiye’den Avrupa’ya Göç

Türkiye’de bazı dönemlerde, Avrupa ülkelerine doğru göçler yaşanmaktadır. Bu göçleri gayrimüslim göçleri ve işgücü anlaşmaları ile ortaya çıkan göçler olarak iki gruba ayrılmaktadır. Gayrimüslim göçlerinin nedenleri arasında 1942-1943 Varlık Vergisi kanunu, 6-7 Eylül 1955 olayları ve 1964 yılında Kıbrıs’taki çatışmalar gösterilmektedir (Adıgüzel, 2018: 65).

İkinci Dünya Savaşı’nın ardından, Avrupa’nın yeniden yapılanması sebebiyle dikkate değer sayıda işgücü ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Bu işgücü açığı nedeniyle 1961’de Federal Almanya, 1964’te Avusturya, Hollanda, Belçika, 1967’de Fransa ve 1968’de Avustralya ile DPT aracılığı ile iş gücü anlaşmaları yapılmış ve ardından milyonlarca kişi Avrupa ülkelerinde çalışmak için ülkemizden ayrılmıştır (Adıgüzel, 2018: 63). Bu anlaşmalarla toplu şekilde yurtdışına iş/işçi göçü başlamıştır.

Abadan-Unat, Türkiye’den iş göçünü tarihsel olarak 1956-1960 yılları arasında görmezlikten gelinen dönem, 1962-1967 yılında Birinci Beş Yıllık Plan ile durumun tanınması, 1968-1972 yılında İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı ile 1966-1967’de yaşanan ekonomik durgunluk dönemi, dış ülkelerin işgücü alımlarında yükselme, 1973-1975 çok partili hayata dönüş, işçi devşiriminde azalma, yurt dışında ve yurt içinde istihdam noksanının artması, yurt dışındaki işçilerin gönderdikleri dövizlerde azalma şeklinde aşamalandırmıştır (Abadan-Unat, 1976).

1950’li yıllarda başlayan emek göçleri öncelikle İstanbul, Ankara, İzmir gibi Büyükşehirlerde gerçekleşmiş ve gidenlerin eğitim düzeylerinin art arda gelen diğer göçlere göre daha yüksek olduğu gözlemlenmiştir. Almanya ile imzalanan işgücü anlaşmalarının sonucunda işçi bulma ve yerleştirme görevlerini Türkiye’de Çalışma Bakanlığı’na bağlı İş ve İşçi Bulma Kurumu, Almanya’da ise Nürnberg şehrinde Federal İşçi Kurumu gerçekleştirmiştir. Almanya’ya Türk emek göçünün yüksek bir potansiyelde gerçekleştiği görülmektedir. Bunun önemli nedeni de yaşanan dönemde çok değerli olan yabancı dövizin yurtdışında meşru yollarla kazanılması olarak gösterilmektedir (Rist 1978’den aktaran Abadan-Unat, 2015: 264).

Adıgüzel, 1960’lı yılların başındaki kitlesel göçlere kadar Türkiye’den yurt dışına göç edenlerin büyük çoğunluğu gayrimüslim kesimin göçleri olmaktadır; 1960 darbesinden sonra gerçekleştirilen anayasa ile birlikte kısıtlı da olsa gelen özgürlükler ile başta Almanya olan yurt dışına çıkışı kolaylaştırıldığını ifade etmektedir (2018: 63).

İşçi göçleri, evlilik göçleri gibi nedenlerle 1980-1995 yılları arasında Türkiye’den Batı Avrupa ülkelerine 350.000 dolaylarında işçi göçü yaşanmış, 1990’lı yılların ikinci yarısında ise bu sayı 50.000 kişiye düşmüştür (TÜSİAD, 2006: 67-69). 2000’li yıllara gelindiğinde ise Almanya, Fransa gibi ülkelere, aile birleşmeleri sayesinde daha önce göç eden erkek nüfusa birde kadın nüfus eklenmiştir (Danış ve Üstel, 2008: 15-16).

İş gücü göçlerinin yaşanmasının ardından, Avrupa’ya giden Türk vatandaşlarının bu göç hareketi sonunda, Türkiye açısından olumlu ve olumsuz birçok sonuç ortaya çıkmıştır.

Avrupa'ya yapılan işçi göçleri, vasıfsız iş gücünün yarattığı ekonomik yükten kurtulma inancı, yurt dışından döviz geleceği beklentisi, bireyin daha iyi şartlarda yaşama düşüncesi gibi nedenlerle umutla karşılanmıştır. Ancak sonrasında, işçi göçlerinde göç edilen yerdeki işlerin çok ağır şartlarda olması, göç eden kesim içerisinde vasıflı işçilerin daha fazla yer alması, göç eden kişilerin gittikleri ülkeye ve döndüklerinde memleketlerine uyum sağlamakta zorlanmaları, döviz beklentisinin karşılanamaması gibi sebeplerde beklenen olumlu etkiyi yaratamamıştır (Adıgüzel, 2018: 66).

Türkiye'ye Yönelik Göçler

Türkiye'ye yönelik göçler düzenli ve düzensiz göçler olarak iki ana başlıkta ele alınmıştır. Bu bağlamda düzenli göç, Türkiye'den izin alarak yasal bir şekilde uygulanan göç, düzensiz göç ise herhangi bir izin alınmadan yasa dışı yollarla Türkiye'ye giriş yapılan veya yasal yollarla giriş yapılsa bile kalma süresi dolmasına rağmen yasal şekilde çıkış yapılmayan göç şeklinde tanımlanmaktadır.

Bir başka tanımda düzenli göçler, Türkiye'nin izni ve bilgisi olan yasal talimat uygulanmasıyla kabul edilen genellikle Türk kökenli veya Müslüman unsurların göçleri olarak ifade edilirken, düzensiz göçler ise, yasal yollara uymadan gerçekleşen veya yasal bir şekilde Türkiye'ye giriş yaptığı halde, vize süresinin geçtiği göçmenlerin göçleri olarak açıklanmaktadır (Adıgüzel, 2018: 77).

Günümüzde Türkiye'deki düzensiz göçler içerisindeki oranın büyük çoğunluğunu Suriyeli göçmenler oluşturmaktadır. Bu nedenle bu çalışmada düzensiz göç başlığı altında Suriyelilere yönelik araştırmalara yer verilmiştir. Türkiye'nin coğrafi konumunun etkisiyle, komşu ülkelerde ortaya çıkan ekonomik, siyasi ve güvenlikle ilgili sorun yaşandığı zamanlarda, Türkiye'ye doğru göç hareketleri görülmektedir. Türkiye Asya, Avrupa ve Afrika kıtaları arasında köprü vazifesi gördüğünden ve deniz yolları ile

de geçişi sağladığından dolayı, göçmenler için bir geçiş ülkesi olarak değerlendirilmektedir (TÜSİAD, 2006: 70). TBMM'nin Göç ve Uyum Raporunda (2018: 243) Türkiye'nin, 1923'ten 2011 yılına kadar 1,5 milyondan fazla göçmene, 2011-2017 yılları arasında da 4 milyondan fazla göçmene kapılarını açtığı ve onlara ev sahipliği yaptığı ifade edilmektedir. Bu sebeple yeni gelenler ile ev sahibi toplumun uyumuna yönelik çalışmaların yapılması önem arz etmektedir.

Düzenli Göçler

19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Osmanlı Devleti ve toplumu yaşanan dönemin koşulları gereğince almış olduğu kitlesel göçler ile beraber büyük bir değişim geçirmiştir. Bununla birlikte Türk karakterinin öne çıktığı bir devlet ve toplum haline geldiği görülmektedir. 20. Yüzyılın başlarında ise Anadolu'ya göçler yine yoğun bir şekilde yaşanmıştır. 1930'lu, 1950'li, 1980'li yıllarda da azalmış olsa da toplumsal, siyasal ve kültürel olarak karakteristik varlığını devam ettirmiştir (Karpaz 2015'ten aktaran, 2015, Adıgüzel, 2018: 78).

Düzenli göçler, 1923-1945 dönemi-Lozan Nüfus Mübadelesi-, 1945-1980 dönemi ve 1980 sonrası dönem şeklinde sınıflandırılabilir. Lozan Barış Antlaşması kapsamında Yunanistan ve Türkiye arasında nüfus mübadelesi gerçekleştirilmiş, 1923 yılından 1927 yılına kadar devam etmiştir. Nüfus mübadelesi kapsamında Türkiye'de sadece İstanbul, Gökçeada ve Bozcaada'da oturan Rumlara ve Yunanistan'da ise sadece Batı Trakya'da oturan Türklere anlaşmada yer verilmemiştir (Adıgüzel, 2018: 81).

İkinci Dünya Savaşı sonrası Yugoslavya'da yaşayan Türklerin göçe zorlanması ile 185 bin kişinin Türkiye'ye gönderilmesi sonucunda iki ülke arasında göçün düzgün şekilde sağlanması amacıyla anlaşma imzalanmıştır. Yine İkinci Dünya Savaşından sonraki

35 yıl içinde (Yunanistan'da yaşanan iç savaşın sonlanmasına kadar geçen dönemde) 30 bine yakın Türk'ün Yunanistan'dan Türkiye'ye geldiği düşünülmekte, aynı süreçte ise kökeni Doğu Türkistan olan tahminen 2 bin kişinin de Türkiye'ye göç ettiği ifade edilmektedir. 1950-1951 ve 1969-1978 yılları arasında göçler iki farklı şekilde yaşanmıştır. İlki siyasi nedenlerden kaynaklanırken, ikincisi 1950 ila 1952 yılları arasında göç eden ailelerin aile birleşmesi ile Bulgaristan da kalan aile fertlerini birleştirme amaçlı gerçekleşmiştir (Adıgüzel, 2018: 82).

1950 ve 1980 yılları arasında, Kıbrıs sorunu nedeniyle Müslüman olmayan kesimin bir bölümü olan Türkiye'de bulunan Rumların, İsrail'in kuruluşundan sonra da Yahudilerin İsrail'e, Balkanlardan da Türkler ve Müslümanların ülkemize göç ettiği bilinmektedir. Türkiye'de yaşanan bu dış göçler Türkleşme ve Müslümanlaşma göçü olarak değerlendirilmektedir (İçduygu, 2010: 28).

1989 yılına gelindiğinde ise Bulgaristan'da yaşayan Türkler Jivkov Hükümetinin olumsuz tavrı ve baskısı ile Türkiye'ye göç etmeye zorlanmışlardır. Yaşanan bu durum, İkinci Dünya Savaşından sonra Avrupa'da görülmüş en yoğun zorunlu göçe neden olmuştur. Daha sonra göç akımları bir süre daha azalarak devam etmiş ve sonunda Jivkov hükümetinin yıkılması ve bazı yasal reformlar yapılması ile 1990 yılında birçok kişi Bulgaristan'a geri dönmüştür (Adıgüzel, 2018: 82).

Türkiye'ye göçlerin başlamasında genel küreselleşme eğiliminin yanında, Türkiye'ye yakın bölgelerde yaşanan siyasal istikrarsızlıklar ve ekonomik olumsuzlukların da etkisi olmuştur. İlk olarak Afganistan, Irak ve İran'da yaşanan olumsuzlukların neden olduğu düzensiz ve sığınmacı davranış ile yüz binlerce kişi Türkiye'ye göç etmiştir. Ardından Sovyetler Birliği ile Doğu Avrupa'da yaşanan Sosyalist sistemlerin çökmesi sonucunda, Türkiye'ye bir iş bulma umuduyla gelenler birlikte ikinci göç hareketi

yaşandığı düşünülmektedir. Bu göçler ile beraber ilk kez yabancıların Türkiye'ye göç ettiği bir dönemin yaşandığı söylenmektedir (İçduygu,2010:29).

Türkiye coğrafi konumunun da etkisiyle, 1980'li yıllardan itibaren göç veren ülke konumundan göç alan ülke konumuna geçmeye başlamıştır. Ülkemiz, siyasi istikrarsızlıklar, savaşlar, iç çatışmalar gibi olumsuz durumları yaşayan ve konum itibari ile Türkiye'ye yakın olan ülkeler tarafından hem transit ülke hem de hedef ülke olarak tercih edilmektedir. Bahsi geçen göçler genellikle düzensiz göç olarak nitelendirilmektedir. Bu çalışmada düzensiz göçlere daha ayrıntılı bir biçimde yer verilmektedir.

Düzensiz Göçler

Dar açıdan bakıldığında düzensiz göç kavramı mevcut kurum ve kurallara uygun olmayan, yasadışı göçler olarak ifade edilirken geniş açıdan bakıldığında anlamının daha karmaşık olduğu düşünülmektedir. Mevcut kurumların yasal düzenlemeleri yapmak da geç kalmasının bir nedeni de küreselleşme ile hızla göç yer değiştirme yaygınlaşmasından dolayı düzensizlik ve kuralsızlığın doğal bir sonuç olarak ortaya çıktığı ifade edilmektedir (Erder, 2010: 41).

Özgöker ve Doğan (2019: 70) Türkiye'ye zorunlu göç ile gelen göçmenler ve nedenlerini şu şekilde sıralamaktadır:

- 1979 İran İslam Devrimi rejim değişikliğinden hemen sonra başlayan İran-Irak savaşı,
- Irak rejimi tarafından 1988'deki büyük yangın,
- 1989'da Bulgaristan'da asimilasyon politikaları,
- Körfezde gerçekleşen kimyasal saldırıları,
- 1991'de savaş ile birlikte Kürtler arasında oluşan panik dalgaları,

- Bosna ve Kosova’da yaşananlar gibi nedenler ile yüzbinlerce kişinin Türkiye’ye göç etmesine neden olmuştur.

Türkiye 1990’lardan itibaren Afganistan, Pakistan, Bangladeş, Irak, İran, Filistin gibi Asya ülkelerindeki, 2000’li yıllardan sonra ise Somali, Sudan, Eritre, Moritanya gibi Afrika ülkelerindeki iç çatışmalar ve savaşlar nedeniyle bu ülkeden gelenler için bir transit ülke olarak göç almıştır. Sovyetler Birliği’nin dağılmasından sonra da Gürcistan, Ermenistan ve Azerbaycan’dan yasal vizeler ile gelen göçmenler için de hedef ülke olmuştur (Adıgüzel, 2018: 85). Bu dönemde yaşanan göçler Türkiye’yi “göç alan bir ülke” ve geçiş alanı yaratan bir ülke konumuna getirmiştir.

Türkiye, 1951 sözleşmesine koyduğu coğrafi sınırlamaya rağmen Avrupa dışından gelen sığınmacılara geçici sığınma hakkı tanımakta, bu kişilerin mülteci statüleri BMMYK ve İçişleri Bakanlığının ortak çalışması ile onaylandığında onların üçüncü bir ülkeye yerleştirilmesi aşamasına geçilmektedir (TÜSİAD, 2006: 72 - 74).

Düzensiz göçler arasında ülkemizde de görüldüğü tespit edilen daha çok yasal belge alıp kurallara aykırı davranmadan gelen ve bir süre sonra ülkesine dönmeyi düşünenlerin uyguladığı mekik göçünde yer almaktadır. Mekik göçü, genellikle ulaşımın kolay olduğu coğrafi yakınlığı olan yerleri tercih ederek kısa süreli çalışma veya ticaret yapma eğilimlerini gösterdiği bir göç hareketi olarak ifade edilmektedir (Erder, 2010: 44). Eski SSCB’den ve Bulgaristan’dan gelen göç hareketleri bunlara örnek olarak verilebilmektedir.

Düzensiz Göç Çerçevesinde Türkiye'ye Yönelen Göçler: Suriyeliler

Suriye halkı, 2011 yılında yaşadığı iç savaş nedeniyle, başlarına gelen zorluklardan kurtulmak için coğrafi konum olarak yakınında olan ülkelere doğru yoğun bir şekilde göç etmektedir.

Türkiye, ülkelerinde sorun yaşayıp yeni yerler arayan, Türk soyundan gelen ve gelmeyen birçok göçmen için göç yollarının üzerinde bulunduğundan dolayı, gerek karayolu gerekse deniz yoluyla Avrupa'ya gitmek isteyen göçmenler tarafından tercih edilmektedir. Son zamanlarda Suriye'de yaşanan iç savaş nedeniyle Suriye halkı arasından Avrupa'ya göç etmek isteyenler için Türkiye transit ülke olmaktadır (Adıgüzel, 2018: 78). Ülkemiz aynı zamanda Suriye halkı tarafından hedef ülke olarak da tercih edilmektedir.

29 Nisan 2011'de Suriye'de yaşanan olumsuzluklardan kaçıp ülkemize sığınan 250-300 Suriye vatandaşının Türkiye topraklarına sığınma talebi ile Suriyeli mülteci akımının başladığı ifade edilmektedir. 2009 yılında Suriye ile karşılıklı olarak vizeleri kaldırma kararı alan Türkiye, ortaya çıkan mülteci krizi ile açık kapı politikası izleyeceğini belirtmiş ve bunun üzerine Hatay ilinde sığınmacıların barınma ihtiyacının giderilmesi için kamplar kurmuştur (Ortadoğu Analiz Dergisi: 61). Ülkemize yapılan ilk göçlerin ardından akıllara kalıcı olup olmadıkları sorusu gelmektedir. Başlangıçta geri dönüşlerin yaşanması beklentisi ile Suriyeliler 'misafir' olarak algılanmaktadır. Ancak giderek artan Suriyeli sayısı ile yeni bir bakış açısı geliştirmek gerekmektedir.

Suriyeliler 2011 Mart ayından bu yana Arap Baharının etkisiyle yaşanan iç çatışmalardan kaçmak ve uluslararası koruma statüsü elde etmek için kalabalıklar halinde Türkiye'ye göç etmektedir. Ülkemize yapılan bu yoğun göçlerden sonra yapılan yasal

düzenlemeler ile bu kişilere geçici koruma statüsü³ ülkemiz tarafından verilmiştir (Sayın, Usanmaz ve Aslangiri, 2016: 6).

Kamu denetçiliği kurumunun Suriyeliler hakkında hazırladığı raporda belirtildiği üzere kitlesel olarak göç edilen durumlarda gelenlerin sınır bölgesinde tutulamaması halinde krizin 6 aydan fazla sürmesi ile beraber geri dönüşlerin artık birer istisna olduğu, kalıcılığın esas olduğu ifade edilmiştir. Bu durumda Suriyelilerin ülkelerine dönmeleri için her türlü çaba gösterilirken kalmaları hali de dikkate alınarak ev sahibi halk ile uyum sağlanması için politikalar geliştirilmesine yönelik çok fazla çaba gösterildiği ifade edilmektedir (Kamu Denetçiliği Rapor, 2018: 33).

Suriyeliler ile ilgili yaşanan gelişmeler üzerine, 2013 yılında Göç İdaresi Genel Müdürlüğünün kurulması ile birlikte Suriyelilerin kayıt altına alınması, takibinin yapılması ve uyum çalışmaları planlanması gibi uygulamalar daha düzenli şekilde sağlanmaktadır. Geçici Koruma altındaki Suriyelilerin yıllara göre değişimi aşağıdaki tabloda görülmektedir.

Tablo 1: Yıllara Göre Geçici Koruma Statüsündeki Suriyelilerin Sayısı

2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
14.232	224.625	1.519.286	2.503.549	2.834.441	3.426.786	3.623.192	3.576.370	3.641.370	3.692.837

Kaynak: 29.07.2021 itibariyle Göç İdaresi Genel Müdürlüğüne Ait Yıllara Göre Geçici Koruma Statüsündeki Suriyelilerin Sayısı (goc.gov.tr, 05.08.2021).

Göç İdaresi Genel Müdürlüğünün 29.07.2021 tarihinde güncellediği verilerde ülkemizde 3.692.837 Suriyeli bulunmaktadır. Suriyelilerin bir kısmı barınma merkezlerinde, bir kısmı ise barınma merkezleri dışında yaşamlarına devam etmektedir. Geçici barınma merkezlerinin illere göre dağılımı aşağıdaki tabloda yer almaktadır (GİGM, 2021).

³ Geçici koruma statüsü ile ilgili detaylı bilgiye Türkiye'deki göç mevzuatı içerisinde yer verilmektedir

Tablo 2: Geçici Barınma Merkezlerinde ve Geçici Merkezlerin Dışında Bulunan Suriyeli Sayısı

GEÇİCİ BARINMA MERKEZLERİNİN İLLERE GÖRE DAĞLIMI					
ADANA	HATAY	KAHRAMANMARAŞ	KİLİS	OSMANİYE	TOPLAM
19.373	8.978	10.287	8.432	9.121	56.191
Geçici Barınma Merkezlerinin Dışında Bulunan Suriyeli Sayısı					3.616.455

Kaynak: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2021 (goc.gov.tr).

Özetle güncel verilerde de görüldüğü üzere ülkemizdeki Suriyeli sayısı yıldan yıla artmakta ve Suriyelilerin büyük bir bölümü barınma merkezleri dışında hayatlarına devam etmektedir. Bu bağlamda öncelikle mevzuatlarda yeni düzenlemeler yapılarak, göçmenler ve yerel halk arasında uyum ve toplumsal bütünleşmesi için çalışmaların artırılması gerektiği düşünülmektedir.

III.2. TÜRKİYE’NİN GÖÇ MEVZUATI

Türkiye uluslararası göç ve sığınmacının dönemin değişen koşullarına uyum sağlamak amacıyla eksik bir yapıda mevcut kanunu değiştirerek, yeni yasal düzenlemeler gerçekleştirmiştir. Belli başlı düzenlemeler aşağıdaki gibi sıralanabilir (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2020a, Yıldıırım ve Yürür, 2019: 26):

- 1934 Tarihli ve 2510 Sayılı İskan Kanunu
- 1950 Tarihli ve 5682 Sayılı Pasaport Kanun
- 1950 Tarihli ve 5683 Sayılı Yabancıların Türkiye’de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun
- 1964 Tarihli ve 492 Sayılı Harçlar Kanunu
- 1964 Tarihli ve 403 Sayılı Vatandaşlık Kanunu

- 1992 Tarihli ve 3835 Sayılı Ahıska Türklerinin Türkiye'ye Kabulü ve İskanına Yönelik Kanun
- 1994 Tarihli 22127 Sayılı İltica Yönetmeliği
- 2003 Tarihli ve 4817 Sayılı Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun
- 2003 Tarihli ve 25214 Sayılı Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun Uygulama Yönetmeliği
- 2005 İltica ve Göç Alanındaki Ulusal Eylem Planı
- 2009 Tarihli ve 5901 Sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu
- 2013 Tarihli ve 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu
- 2014 Tarihli ve 6883 Sayılı Geçici Koruma Yönetmeliği
- 2014 Tarihli ve 28980 Sayılı Kabul ve Barınma Merkezleri ile Geri Gönderme Merkezlerinin Kurulması, Yönetimi, İşletilmesi, İşlettirilmesi ve Denetimi Hakkında Yönelik
- 2016 Tarihli ve 29656 Sayılı İnsan Ticareti ile Mücadele ve Mağdurların Korunması Hakkında Yönetmeliği
- 2016 Tarihli ve 6735 Sayılı Uluslararası İşgücü Kanunu
- 2016 Tarihli ve 8375 Sayılı Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik

Ülkemizde göç ile ilgili ulusal belgeler içerisinde ilk olarak yer alan İskan Kanunları, ardından Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (6458 Sayılı Kanun) ve Göç İdaresi Genel Müdürlüğünün kurulması ile oluşan mevzuat ve geçici koruma kapsamı bu bölümde incelenmiştir.

885 Sayılı İskân Kanunu, 2510 Sayılı İskân Kanunu ve 5543 Sayılı İskan Kanunu

Uzun soluklu bir savaştan çıkan Türkiye, cumhuriyetin kuruluşundan sonra, hükümetin çalışmalarında maddi anlamda da en güncel sorun olan iskan konusuna yer vermiştir. Ülkeye, muhacir ve mülteciler toplu şekilde gelerek, düzensiz bir şekilde yaşamaya başlamışlardır. Savaş sonrası birçok hastalıkla mücadele edilirken bir de topraksızlık ve işsizlik gibi sorunların eklenmesiyle birlikte iskan kanunları çıkartılarak bu sorunlara çözüm bulmak hedeflenmiştir (Babuş, 2006: 304).

885 Sayılı İskan Kanunu Doğu’da uygulanan göç ve yerleştirme kurallarını belirlemiş, iskan uygulamalarına yeni düzenleme getirmiştir (İçduygu, Erder, Gençkaya, 2014: 119). Türkiye’ de ilk iskan yasası olarak kabul edilen 1926 tarihli 885 sayılı İskan Kanununda dikkat çeken madde ülkeye kabul edilmeyecek kişiler olarak bulaşıcı hastalığı olanlar, Çingeneler, askeri ve siyasi suçlar dışında suç işleyenler, casuslar, anarşistler ve Türk kültüründen olmayanlar şeklinde ifade edilmiştir (Babuş, 2006: 149).

1934 İskan Kanunda “Türk soyundan olan ve Türk kültürüne bağlı olanların” ifadelerine yer verilmesiyle Türk soyundan olan ve Türk kültürüne bağlı olanların göçlerinin kolaylaştırılması amaçlanmıştır. Aynı zamanda aksi durumdakilerin ise Türkiye’ye göç etmelerini zorlaştıracı bir durum olduğu öne sürülmüştür. 2006 yılında AB uyum sürecinde bu düzenlemenin değişmediği görülürken, Türkiye’ye göçte Türk soyundan gelenlere ve Türk kültürüne bağlı olanların göçünü kolaylaştıran anlayışın devam ettiği görülmektedir (İçduygu, 2010: 27).

İlk iskan yasaları, ayaklanmaların bastırılması ve güvenliğin sağlanması amacıyla sadece bölgedeki yetkili kişilere bazı yetkiler tanındığından dolayı genel

anlamıyla iskan yasalarından beklenen amaçlardan uzak olduğu görülmüştür. Örneğin, 1925 yılında çıkarılan 134 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile Şeyh Sait olaylarının görüldüğü bölgelerde ayaklanmaları bastırmak amacıyla birçok kişi bölgeden çıkarılmıştır. Daha sonra 1178 sayılı Yasa ile doğudan batıya gönderilenlerin içinden olaylara karışmadığı tespit edilen ve gönderildiği yerde de herhangi bir soruna mahal vermeyenlerin önceki adreslerine geri dönmelerine izin verildiği ifade edilmektedir (Babuş, 2006: 145,168).

Görülüyor ki ilk iskan kanunları savaş sonrasında ortaya çıkan karışıklıkları düzenlemek, yeni bir düzen kurmak ve güvenliği sağlamak amaçlarını gütmektedir. Bu nedenle de daha dar kapsamlı kanunlar olarak öngörülmektedir. Zaman geçtikçe kısıtlı ve dar kapsamlı olan bu kanunların yetersiz kalmasıyla göç ve göçmen ile ilgili yeni kanunlarda oluşturulmuştur.

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (6458 Sayılı Kanun)

Kanun 11 Nisan 2013 tarihinde resmi gazetede yayımlanmış ve bir yıl sonra yürürlüğe girmiştir. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunun 1. maddesinde göre kanunun amacının yabancıların Türkiye'ye girişini, kalışını ve çıkışını ve Türkiye'den koruma talep eden yabancılara sağlanacak korumanın kapsamını belirlemektir.

İçişleri Bakanlığına bağlı olan Göç İdaresi Genel Müdürlüğünün kuruluşunu, görevlerini düzenleyen bu kanun ile Ülkemizde bulunan Suriyelilere yönelik uygulamalar 2013'e kadar yönetmelik ve genelgeler uygulanmışken, 2013'ten sonra Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu esas alınmıştır (Adıgüzel, 2018: 14).

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) ile birlikte birçok değişiklik yapılmıştır. Bunlardan ilki, aynı zamanda diğer kanunlardan en büyük farkı;

göçmenlerin ev sahibi topluma uyumu konusu bir problem olarak ilk kez değerlendirilmesi, politika aracı olarak tanımlanmasıdır. İkinci olarak YUKK göçmen, sığınma ve ikamet statülerini düzenleyerek göçmenlerin haklarını genişletmektedir. Üçüncüsü, YUKK ile birlikte göçmenlerin Türkiye’de kalma sürelerine göre hizmet almaları kolaylaştırılarak, göçmenlere yönelik belirlenen sosyal haklar tanımlanmaktadır. Son olarak genişletilen tanımlara ve haklara rağmen, uyum konusunda göçmen grupları (Türk soylu ve Türk kültürüne bağlı göçmen grupları) olarak sınırlandırılmaktadır (Yıldırım ve Yürür, 2019: 31).

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun hayatımıza girmesi ile birlikte, göçmen, sığınmacı ve ikamet ile ilgili statüler daha net hale getirilmektedir. Bununla birlikte yapılan düzenlemeler ile uyum konusunda daha ciddi adımlar atılmaktadır.

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü ve Mevzuatı (GİGM)

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu kapsamında kurulan Göç İdaresi Genel Müdürlüğünün görevleri arasında, Göç Politikaları Kurulunun sekreteryalığını yapmak, kurulun kararlarını uygulamak, kitlesel akınlarda göç eden kişilere sağlanacak geçici korumanın kapsamı ve uygulamasına dair iş ve işlemleri yürütmek, yer almaktadır (goc.gov.tr).

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, ulusal mevzuatta; İskan Kanunu, Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun, Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, Geçici Koruma Yönetmeliği, Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik, Bakanlar Kurulu Kararları; uluslararası mevzuatta ise Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, Göçmen İşçinin Hukuki Statüsü Hakkında Avrupa Sözleşmesi vb.

Mültecilerin Hukuki statüsüne ilişkin 1967 Protokolü gibi mevzuatlardan faydalanılmaktadır.

Geçici Koruma Kapsamı

Türkiye, Mültecilerin Hukuki olarak durumlarını belirleyen 1951 Sözleşmesi'ni onayladıktan ve Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1967 Protokolü'ne katıldıktan sonra, uzunca bir süre iç hukukunda konu hakkında genel bir düzenleme yapmamıştır. Daha sonra var olan mevzuatlar incelendiğinde mülteci hukuku ile ilgili birbirinden farklı kanunların ayrı ayrı birçok hükmü yer aldığından, bunları tek bir çatı altında toplamak için hazırlıklar yapılmıştır. Avrupa Birliği'ne katılım çerçevesinde değerlendirmeler yapıldıktan sonra, 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu 11.04.2013 tarihinde Resmi Gazete'de yayınlanarak eksiklik ve karışıklıklar sorununa çözüm bulunmak amaçlanmaktadır (Ergüven ve Özturanlı, 2013: 1008).

Geçici koruma kapsamında yabancıların güvenli topraklara girişine izin verilmekte, geri gönderme yasağı uygulanmakta, insani ve temel ihtiyaçları karşılanmakta olup, kitleler halinde Türkiye sınırlarına göç eden kişilere en kısa zaman içerisinde belirli haklar vermeye ve bireysel statü sağlanmaya çalışılmaktadır (Adıgüzel, 2018: 16). Bu bağlamda birçok kurum ve kuruluş ile birlikte projeler yürütülmekte ve birçok mevzuattan yararlanılmaktadır.

Geçici koruma ile ilgili diğer mevzuatlar ise; 2014 yılında yayınlanan Geçici Koruma Yönetmeliği, 2016 yılında yayımlanan Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik, AFAD'ın geçici koruma altındaki yabancılarla özellikle Suriyeli Misafirlere yönelik hazırladığı birçok genelge ve İç İşleri Bakanlığı,

Sağlık Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı ve Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından yayınlanan birçok yönerge ve genelge mevcuttur.

III. 3. TÜRKİYE’DE GÖÇMENLERE YÖNELİK TOPLUMSAL ALGI

Göç alan bölgede yaşayan yerel halk, göç ve uyum konusunda bir diğer önemli unsuru oluşturmaktadır. Yerel halkın göç olgusuna yönelik bakış açısı, göçün yaşamları üzerindeki etkileri ve göçmenlere olan yaklaşımları göç çalışmalarında incelenmektedir. Bu çalışmada yerel halkın göçmenlere yönelik bakış açılarına yer verilmiştir.

Trabzon kamuoyu ile ilgili yapılan bir araştırmada, Suriyelilerin kamplarda yaşamlarının devam ettirilmesi veya Suriye’nin tampon bölgelerine yakın bir alanda ikamet ettirilmesi, yeni sığınmacı alınmaması yönünde bir görüşün hakim olduğu tespit edilmiştir. %73 oranında da Suriyelilerin vatandaşlığa alınması ile ilgili olumsuz görüş belirtilmiştir. Katılımcıların % 42’si yabancıların uyum sağlamasına yönelik uyum çalışmalarının yapılmamasını öngörürken, Suriyelilere gereken her türlü eğitimin verilmesi yönünde %44’lük olumlu görüşler de ifade edilmiştir (Tamer, 2016: 203-204).

SGDD-ASAM (2018: 52) BM Kadın Birimi ile birlikte, Suriyeli kadınlar ve kız çocukları üzerinde yaptığı araştırmada, ev sahibi halk tarafından Suriyeli kadınlara ve kız çocuklarına; eşya ve kıyafet (%45,2), hasta bakımı (15,7), çocuk bakımı (%15,1), ekonomik (%9,7), iş bulma (%9,6), çocukların eğitimi (%4,9) şeklinde destek yardımları yapıldığı belirtilmiştir. 2018 yılında yapılan bu çalışmada, yerel halkın kadınlar ve kız çocukları konusunda başta kılık kıyafet olmak üzere birçok farklı konuda yardım ettiği görülmektedir.

Suriyelilerin göç ederken çoğunlukla tercih ettikleri illerden biri olan Şanlıurfa'da ORSAM'ın 2015 yılında yaptığı araştırmada il ve ilçelerde kamp dışında 150.000, kamp içinde ise 80.000'e yakın Suriyeli göçmen bulunduğu tespit edilmiştir. Şehre gelenler ile akrabalık ilişkilerinin bulunması, kimlik aidiyeti gibi nedenlerle yerel halkın daha anlayışlı yaklaşması, bölgede bulunan sivil toplum kuruluşlarının iyi çalışması, kanaat önderlerinin uyum konusunda ısrarcı olması gibi nedenlerle Şanlıurfa'da diğer illere göre durumun daha olumlu şekilde yaşandığı söylenmektedir. Olumlu gelişmelerin yanında, şehrin kendini terör olaylarına karşı tehlikede görmesi, sağlık imkanlarında yetersizlikler yaşanması, ikinci evliliklerin yaygınlaşması gibi sorunlar da gözlemlenmektedir (ORSAM, 2015: 23). Şanlıurfa ilinde yapılan çalışmada görüldüğü üzere, güvenlik ve aile bütünlüğü konularındaki kaygılar dışında yerel halkın Suriyelilere ve uyum konusuna bakışının olumlu olduğu düşünülmektedir.

Sınıra çok yakın olan Kilis ili sürecin başından beri göç almakta ve 2014 yılından itibaren Suriyeli nüfus, yerel halkın nüfusunu geçmiş bulunmaktadır. Bu durumda şehrin alt yapı sorunlarına, belediye hizmetlerinin yetersiz kalmasına, sağlık ve trafik yönünden sorunlar yaşanmasına sebep olmaktadır. Yerel halk yaşanan göç olayına ilk önce 'ensar- muhacir kardeşliği' ile anlayışlı ve yardımsever olarak yaklaşmış olsa da artan göçmen sayısı ile birlikte; Kilis'ten Suriye'ye ihracatın azalması gibi ekonomik sorunlar yaşanması; farklı dil ve etnik kimliklerin birbiri ile çatışması, kiraların fazla artması, bozuk yapılaşma görülmesi, yerel halkın kendini azınlık gibi hissetmesi, çok eşlilik gibi nedenlerle yerel halk Suriyelilerin kalıcı olması durumunda başka illere yerleştirilmesini istemektedir (ORSAM, 2015: 25).

Suriyeli göçmenler konusunda yerel halkın en büyük endişesi iç savaş devam ederken Suriyeliler arasında da Esad yanlısı, İŞİD üyesi veya PKK'lı kişilerin olması

durumunda Türkiye’de de terör olaylarının yaşanma ihtimalidir (ORSAM,2015: 19). Ancak yapılan çalışmalarda Suriyelilerin ne kadar suç işlediğine değil, Suriyelilerin suç işleme potansiyellerine odaklanmak gerektiği ifade edilmektedir. Çünkü çoğu Türkçe bilmeyen, eğitimsiz, mali gücü olmayan ve işsiz göçmenler suç örgütleri için en çok tercih edilecek kişiler arasında yer almaktadır. Ayrıca şiddeti yaşamış kişilerin, ileride şiddetin bir parçası haline gelme olasılığının yüksek olduğu ifade edilmektedir (Karasu, 2018b, s.64).

Yapılan çalışmalar incelendiğinde, yerel halk açısından güvenlik, istikrarsızlık, göçmenlerin devlete yük olacağı ve yerel halktan daha düşük ücretle çalıştırılmayı kabul edeceği düşüncesi, işsiz kalma korkusu, ekonomik kaynakların paylaşılmasında isteksizlik yaşanması, konut ihtiyacının artması nedeniyle fiyatların da artacağı beklentisi, göçmenlerin kentteki ekonomik getiriden pay almaları, ülkenin ekonomik gücünün zayıflayacağı düşüncesi gibi olumsuz bakış açıları ile karşılaşmaktadır (Ateş ve Yavuz, 2017: 1294).

Türkiye’de göçmenlere yönelik bakış açıları dikkate alındığında görünen o ki göçmenlerin kalış süresi, toplam sayıları gibi faktörler toplumun bakış açılarını etkilemektedir. Bu faktörlerin azlığı halinde daha az sorunla karşılaşıldığı ve daha hoşgörülü bir yaklaşım sergilendiği gözlemlenirken, tersi durumda uyuma engel olacak veya uyum sürecinin hızını yavaşlatacak olayların yaşandığı görülmektedir. Bu bağlamda uyumu sağlama adına, Suriyeliler ile yerel halkın birlikte hareket edebilmesi için karşılıklı olumsuz düşüncelerin ortadan kalkması gerektiği düşünülmektedir

III. 4. TÜRKİYE'DE GÖÇMENLER VE UYUM

Türkiye’de son yıllarda yaşanan göçler ile birlikte uyum konusu sık sık gündeme gelmektedir. Kızılay’ın hazırladığı raporda 2020 yılı nisan ayı itibariyle Dünya’da toplam göçmen sayısı, mülteci sayısı ise 25,9 milyon; Türkiye’de kayıt altına alınan yabancı sayısı ise 3,9 milyon olarak ifade edilmiştir. 3,9 milyonun 3,58 milyonu Suriye, 170 bini Afganistan, 142 bini Irak, 39 bini İran, 5.700’ü Somali, 11.700’ ü ise diğer ülkelerden geldiği görülmektedir (Kızılay Raporu, 2020: 4). Bu veriler incelendiğinde, yakın tarihte ülkemize gelen ve nüfusu 3,64 milyonu bulan Suriyeli akımına istinaden genel olarak konu Suriyelilerin göç ve uyumu çerçevesinde değerlendirilecektir.

Suriye’de yaşanan olaylar nedeniyle ülkesinden ayrılan toplam Suriyelinin %63’ü Türkiye’ye gelmiştir ve Suriyeli nüfus 2020 yılı itibariyle 3.641.370 kişiden oluşmaktadır. Bu durumun ciddiyetini ve yaşanacak iş yükünü anlayabilmek için, Avrupa ülkelerinin nüfusları ile karşılaştırdığımızda, 7 Avrupa ülkesinin nüfusundan daha çok sayıda kişi ülkemizde bulunmaktadır (SGDD-ASAM, 2018: 65).

Ülkemizde yaşanan Suriye krizi iki dönemde incelenmektedir. 15.03.2011 tarihinden itibaren 310 binden fazla Suriyeli çocuk ülkemizde dünyaya gelmiştir. 2018 yılı itibariyle ülkemizde 18 yaş ve altı çocuk sayısı 1.6 milyondan fazla olduğu gözlemlenmektedir. Bu bağlamda, 2011 yılından itibaren ilk dört yılda, hem devlet otoriteleri hem de Suriyeliler tarafından ülkemizde kalış süresinin bu kadar uzayacağını tahmin edilememesi ve bu duruma uygun kalıcı bir yerleşme planı yapılamaması krizin ilk aşaması olarak ifade edilmektedir. İkinci dört yıllık süreçte Suriyelilerin harekete geçerek ilk yerleştikleri Güneydoğu Anadolu Bölgesi illerinden ayrılıp iş hayatının daha aktif olduğunu düşündükleri yerlere göç etmeleri ile birlikte eğitim imkanları, katılım, sağlık imkanları, çocuk işçiliği, ikinci evliliklerin görülmesi ve geçim kaynaklarına erişim gibi

sorunların ortaya çıkması da krizin ikinci aşaması olarak gösterilmektedir (SGDD-ASAM,2018:65). Bu sorunların yaşanması ile birlikte Suriyelilerin toplum içinde, toplumla uyumlu halde yaşaması konusu gündemde yerini almıştır.

Öncelikle Suriyelilerin ülkemizde orta ve uzun vadede kalma oranlarının dikkatli bir şekilde araştırılması ve bunun sonucunda Suriyeliler konusunda hangi uygulamaların yapılacağına doğru şekilde karar verilmesi gerekmektedir. Eğer parametrelerde Suriyelilerin kalıcı oldukları yönünde veriler fazla ise bu durumun yaratacağı olumsuz etkiler azaltılıp, olumlu etkilerin artırılması yönünde çalışmalar yapılması, sosyal uyumun sağlanması için eğitim, barınma, sağlık, belediye hizmetlerinin gerçekleştirilmesi ve toplumun bu duruma hazırlanması gibi Suriyelilere yönelik gerçekçi ve etkili politikalar oluşturulması önem arz etmektedir (ORSAM, 2015: 34). Bu konu ile ilgili üniversiteler, kamu kurumları ve SABR gibi çeşitli kurumlar tarafından birçok araştırma yürütülmektedir.

SABR İstatistik araştırmaları ve kamu politikası merkezi araştırma müdürü olan Dr. Maen Altengi tarafından 2014 yılı kasım ayında Gaziantep’te yaşayan 593 Suriye vatandaşı ve 552 Türk vatandaşı ile bir araştırma gerçekleştirilmiştir. Bu araştırmaya göre Suriyelilerin öncelikleri Suriye’ye dönmek, iş bulmak, çocukların eğitimini sağlamak, resmi evraklarını eksiksiz hazırlamak şeklinde değerlendirilmektedir. Türk Hükümetinin yararlı ve yeterli hizmet sağlayıp sağlamadığı sorulmuş, %19,40 ve %40,30 tamamen katılıyorum olarak cevaplamıştır. Türk vatandaşlarına ise Suriye’deki güvenlik durumu düzelene kadar Suriyelilerin Türkiye’de misafir edilmelerini destekleyip desteklemedikleri sorulmuş olup %31,00 ve %32,10 tamamen katılıyorum olarak cevap verilmiştir (Altengi, 2015: 134-137). Bir başka çalışmada ise; Türkiye’de yaşanan Suriyeliler ile toplumun uyum sürecinde çocukların okullaşma oranları, eğitim sürecine katılım ve eşit muamele,

eğitimde STK'lar ve yerel yönetimlerin iş birliği içinde olması, devlet temelinde organize edilen dil ve oryantasyon kursları, sosyal oryantasyon kursları, kursların erişilebilirliği, mültecilere sağlanan ücretsiz tercüman ve çeviri desteği gibi sosyo- kültürel faaliyetleri incelenmektedir (IGAM, 2017: 53). Suriyelilerin dil, istihdam, eğitim gibi sorunları çözüldükçe, toplumsal yakınlaşmanın sağlanması bununla birlikte de uyum sürecinin olumlu yönde ilerlemesi beklenmektedir.

Türkiye'de göç ve uyum çerçevesinde ortaya çıkan Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununa göre; göçmenler ve yerel halkın aktif olarak iletişim içinde olmasını sağlayacak ilk durumun dil öğrenimi olduğu öngörülmektedir. Ancak dil öğrenimini destekleyecek çabaların devlet tarafından bir stratejiye bağlanmasına ve karşılıklı aktif iletişimi arttıracak politikalara ihtiyaç duyulduğu görülmektedir. Örnek olarak Suriyeliler ile ilgili yaşanan krizde görüldüğü gibi gelen Suriyeli sayısı arttıkça, ev sahibi toplumun kabul ve tolere etme düzeyi her geçen gün düştüğü ifade edilmektedir. Hem ev sahibi toplumda bulunan hem de mülteciler içerisinde ekonomik düzeyleri düşük olanlara yönelik uygulanan devlet tarafından sağlanan meslek kazandırma kursları planlanmış olmasına rağmen ekonomik rekabet ve kültürel uyuşmazlıklar sorunları ortaya çıkarmakta ve toplumsal uyuşmazlığın gerçekleşme ihtimalini arttırmaktadır (IGAM,2017: 67).

Topluma uyum unsurlarını etkileyen olgulardan biri Suriyelilerin artan sorumlulukları ve yeni eklenen sorumluluk alanlarının var olmasıdır. Savaştan kaçıp dilini, kültürlerini bilmedikleri bir ülkeye sığınmaları, ardında bıraktıkları evleri, arsaları, statüleri, akrabaları kısacası yaşam tarzları, hiç tanımadıkları bir ilde yaşamlarına nasıl devam edeceklerine dair kaygıları, bakmakla yükümlü oldukları artan hane üyeleri gibi nedenler uyum sürecini zorlaştırdığı düşünülmektedir (Dağdeviren, 2018: 106). Bir diğer unsur ise ev sahibi halkın göçmenleri sorun olarak algılamasıdır. Özservet, göçmenler

sorun alanları olarak görülmeye devam ettikçe, artan bir soruna dönüşeceğini; sorun olarak görmek yerine karşılıklı etkileşimle sunulan toplumsal fırsatların ve gerçekleşecek kültürel zenginliği fark etmek gerektiğini savunmaktadır (2015: 110).

Türkiye, Suriyeli göçmenler ile birlikte, önemli bir toplumsallaşma süreci yaşamakta, toplumsal kabul ve uyum sağlama yolunda çalışmalarda bulunmaktadır. Bu durumda Suriyelilerin kalıcı olmayı düşündükleri yeni geldikleri yerler ile uyum sağlamaları ve ev sahibi toplum tarafından da hoşgörü ve anlaşmayı sağlayan bir kabul olması için iki tarafında sorunlarının belirlenerek, bakış açılarının doğru şekilde anlaşılması gerekmektedir (Yıldırım alp, İslamoğlu ve İyem, 2017: 113). Geçici koruma altındaki bireylerin hem sosyal hem de kültürel olarak yaşadıkları topluma ait olduklarını düşünmesi, toplumunda bu bireyleri kabullenmesi ile birlikte göçmenlerin uyumlarının gerçekleşeceği söylenebilir (IGAM, 2017: 53).

Türkiye, Suriyeli göçünün ardından, toplumsal kabul ve uyum sağlanması adına öncelikle göçmenlerin dil, istihdam, barınma, eğitim, sağlık, güvenlik gibi sorunlarına çözüm bulmaya çalışmaktadır. Ardından da göçmenlerin ve yerel halkın karşılıklı iletişim kurmasını sağlamaya yönelik sosyal ve kültürel projeler ve politikalar gerçekleştirmektedir. Bu çalışmalara bir sonraki bölümde yer verilmektedir.

IV. BÖLÜM: TÜRKİYE’DE GÖÇMENLER VE UYUM ÇALIŞMALARI

Keleş (2017:7)’ e göre, Suriyelilerin sayısının artması ile birlikte kamplarda veya kamp dışında yaşayanların sağlık, eğitim, çalışma ve benzeri sorunlarının çözümü için hem merkezi yönetimin hem de yerel yönetimlerin yeni kurumsal düzenlemeler yapılması gerekmektedir.

Bu bağlamda, çalışmada Türkiye’deki göç ve uyum çalışmaları başlığı altında, merkezi yönetim, yerel yönetim ve STK’lar tarafından uyuma yönelik yapılan çalışmalara yer verilmektedir.

IV.1. MERKEZİ YÖNETİM TARAFINDAN UYGULANAN UYUM ÇALIŞMALARI

Suriye’de yaşanan iç savaş sonrası başta Türkiye gibi komşu ülkelere sığınan Suriyeliler ile ilgili olarak birçok çalışma gerçekleştirilmektedir. Bu çalışmalardan ilki ve çoğunluğu merkezi yönetim organları tarafından gerçekleştirilmektedir. Bu başlık altında en çok faaliyet gösteren İçişleri Bakanlığına bağlı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü ve AFAD, Milli Eğitim Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Aile Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığının çalışma ve projelerine yer verilmiştir. Ayrıca göç ile ülkemize gelen nüfusun çoğunluğunun çocuk ve gençlerden oluşması sebebi ile yeni projeler üreten Gençlik ve Spor Bakanlığına da yer verilmiştir.

Merkezi yönetimin geçici koruma altındaki yabancılara verilen hizmetleri ve bunlarla sorumlu yetkilileri şu şekilde belirlenmiştir: İçişleri Bakanlığı(Göç İdaresi Gen. Müd.) kayıt hizmetleri, AFAD ve Valilikler geçici barınma hizmetleri, Sağlık Bakanlığı sağlık hizmetleri, Milli Eğitim Bakanlığı ve Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı eğitim, dil öğrenimi ve meslek edindirme kurs hizmetleri, Aile, Çalışma ve Sosyal

Hizmetler Bakanlığı iş piyasasına erişim ve sosyal yardım ve hizmetleri (Taştan ve Kavuncu, 2017: 43).

İlk kapsamlı mali destek programı olan, yabancılara yönelik sosyal uyum programı (SUY) hem Suriyelilere hem de Türkiye'deki diğer ülkelerden gelen yabancılara yönelik olarak hazırlanmaktadır. Bu çalışmada Avrupa Birliği (AB) tarafından finanse edilen ve Birleşmiş Milletler Dünya Gıda Programı (WFP), Türk Kızılayı (TK) ve Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (ASPB) ile ortaklaşa yer almaktadır. Aynı zamanda SUY, Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD), Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü (NİGM) ve Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün (GİGM) desteğiyle uygulandığı görülmektedir (Erdoğan, 2017 34). Türkiye Afet Müdahale Planına (TAMP) göre Sağlık Hizmet Grubu ana çözüm ortağı Sağlık Bakanlığıdır. Görevi ise; olay yerindeki ilk yardım ve müdahale, halk sağlığı ve tıbbi bakım ihtiyaçlarının karşılanması ile çevre sağlığı hizmetlerinin aksamadan en hızlı şekilde normale dönmesini sağlamaya yönelik koordinasyonu sağlamaktır. Genelkurmay Başkanlığı, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Kızılay, STK'lar ve özel sektör de destek çözüm ortağı olarak görevlendirilmektedir (Yeşil, 2017: 39-40).

İçişleri Bakanlığı

İçişleri Bakanlığı'nın etkili sınır yönetimi ve güvenliği, kamu hizmetlerinin verimli şekilde yönetilmesi ve koordinasyonun sağlanması, nüfus ve vatandaşlık hizmetleri vermek gibi görevleri bulunmaktadır (icişleri.gov.tr, 2020). İçişleri Bakanlığı, göç konusunda bahsi geçen görevleri yaparken Bakanlığa bağlı kuruluşlar olan Göç İdaresi Genel Müdürlüğü ve AFAD ile çalışmaktadır.

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ile kurulan Göç İdaresi Genel Müdürlüğü göç ile ilgili işlemleri yapmak, uyum süreçleri ile ilgili iş ve işlemleri yapmak, geçici koruma ile ilgili iş ve işlemleri yapmak düzensiz göç ile ilgili mücadele amacıyla kolluk kuvvetleri ile kamu kurum ve kuruluşları arasında koordineyi sağlamak, Türkiye’de bulunan vatansız kişileri tespit ederek onlarla ilgili iş ve işlemleri yapmak şeklinde görevleri bulunmaktadır (YUKK, Madde 159).

Göç idaresi Genel Müdürlüğünün, Geçici koruma kapsamında ki görevleri arasında yabancıların geçici koruma kapsamında olup olmadıklarının değerlendirilmesi; kayıt işlemlerinin gerçekleştirilmesi, ülkelerine gönüllü geri dönüş işlemleri, üçüncü ülkelere geçiş imkanlarını sağlanması, “yabancı kimlik numarası” tahsis işlemleri, ikamet ili değişiklik taleplerinin değerlendirilmesi, ikamet ettiği ilden bir başka ile kontrollü geçişini sağlanması yer almaktadır (TBMM Göç ve Uyum Raporu, 2018: 71).

Genel Müdürlük, düzensiz göç ile ilgili birçok çalıştay düzenlemekte ve proje geliştirme çalışmaları gerçekleştirmektedir. Bunlardan birkaçı ise şu şekildedir:

- Bir AB projesi olan 2012-2016 yılları arasında devam eden Erzurum-Aşkale, Gaziantep-Oğuzeli, Van-Kurubaş, Kayseri-Kocasinan, İzmir-Harmandalı, Kırklareli- Pehlivan köy’de her biri 750’şer kapasiteli olan kabul ve geri gönderme merkezleri inşa edilmesi,
- 2014-2016 tarihli ve AB projesi olan bir başka çalışma insan ticareti mağdurlarının korunmasına yönelik çalışma, 2014-2016 yılları arasında milli bütçe projesi ile ülkemizde yasal olarak ikamet edinen yabancıların yaşam koşulları ile ilgili çalışma,

- 2016-2017 yılları arasında İngiltere ile iş birliği yaparak gönüllü geri dönüş projesi, 2016-2017 yılları arasında İngiltere ile iş birliği yaparak göçmenlerin ve mültecilerin uyumunun desteklenmesi amacıyla MEB ve GİGM işbirliğinde uyum kursu müfredatının genişletilmesi projesi,
- 2016-2017 yılları arasında İngiltere ve İsviçre iş birliği ile ulusal uyum politikalarının geliştirilmesi projesi, 2015-2018 yılları arasında AB projesi kapsamında geçici koruma altındaki Suriyelilere yardım sağlanması ile ilgili proje gerçekleştirilmektedir (GİGM, 2020).

Ayrıca GİGM'in devam eden projeleri ise:

- 2016-2019 yılları arasında AB projesi koordinasyonu GİGM tarafından, yürütmesi BMMYK tarafından gerçekleştirilen Sağlık, Milli Eğitim, Aile, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlıklarının paydaş oldukları Suriye krizinde ulusal kurumların desteklenme projesi;
- AB-Türkiye geri kabul anlaşmasına 2019-2021 yıllarını kapsayan, Türkiye geri kabul merkezlerine ek olarak 6 ilde 400'er kişi, toplamda 2400 kişi daha arttırılması projesi,
- İngiltere ile iş birliğine gidilerek 2019-2021 yıllarını kapsayan Türkiye'deki düzensiz göçmenlerin gönüllü destekli geri dönüş ve entegrasyonu projesi;
- UNICEF ile GİGM iş birliğinde gerçekleştirilen 2019-2020 yıllarını kapsayan çocukların daha iyi korunması ile ilgili proje gibi birçok proje devam etmektedir (GİGM, 2020).

2013 yılından bu yana birçok proje ve faaliyet çalışmalarını yürüten Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, göçmenlerin vize, ikamet, uluslararası koruma ve geçici koruma gibi konular ile ilgili çalışmaları yürütürken Yabancılar İletişim Merkezinde (YİMER)'de Türkçe, İngilizce, Arapça, Rusça, Almanca ve Farsça olmak üzere 6 dilde bu hizmetlerin kendi dillerinde ve ücretsiz hizmet verilmesi gibi önemli bir uyum faaliyetini de gerçekleştirmektedir (Göç ve Uyum Raporu, 2018: 250).

Özetle; Suriyelilerin kayıt altına alınmasından başlayıp uyum faaliyetlerine kadar birçok alanda görevleri bulunan GİGM'in göçmenler ve uyum konusunda önemli kurumlardan biri olduğu görülmektedir.

Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD)

AFAD göç ve uyum kapsamında; 5902 sayılı AFAD Teşkilat Kanunu, 6305 sayılı Afet Sigortaları Kanunu, 6305 sayılı Afet Sigortaları Kanunu, 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun, Geçici Koruma Yönetmeliği Müdahale Hizmetleri Yönetmeliği, Geçici Koruma Altındaki Yabancılar İlişkin Hizmetlerin Yürütülmesi Hakkında Genelge, Türkiye Afet Müdahale Eylem Planı (TAMP) Afet Yönetim ve Karar Destek Sisteminin (AYDES) Uygulanması Hakkında Genelge, Suriyeli Misafirlerin Sağlık ve Diğer Hizmetleri Hakkında Genelge gibi mevzuattan yararlanmaktadır (afad.gov.tr,2020).

AFAD, göçmenlere yönelik faaliyetler gösteren kurumların başında yer almaktadır. Geçici koruma yönetmeliği kapsamında geçici korunma altına alınan yabancılara sağlık, eğitim, iş piyasasında erişim, sosyal yardım ve hizmetler, tercümanlık ve benzeri hizmetlerin AFAD tarafından sağlanacağı düzenlenmiştir. Yönetmeliğin 26. Maddesinde ise hizmetlerin koordinasyonundan AFAD sorumlu kılınmıştır (Yeşil, 2017:

43). AFAD kamp yönetimi esnasında, öncelikle kitlesel göç ile gelen kişileri güvenlik kontrolünden geçirilip, silahtan arındırılarak üst araması yapmaktadır. Kayıt işlemlerinin yapılmasının ardından sağlık taraması yapılarak, temel gıda ve besin ihtiyaçları da karşılandıktan sonra kamp alanlarına sevk edilmektedirler. Bu işlemler sırasında kamp alanına giriş ve kamp alanından ayrılış Suriyelilerin gönüllük esasına dayanmaktadır (Yeşil, 2017: 45).

Geçici barınma merkezlerinde sağlık, eğitim, ibadet, sosyal aktivite, güvenlik, bankacılık, haberleşme, psiko-sosyal destek, market gibi birçok hizmet verilmektedir. AFAD tarafından Elektronik Yardım Dağıtım Sistemi (EYDAS) ile yardımların gerçek muhtaç sahiplerine ulaştırılması amacıyla; yardım talep edenler ile yardım yapmak isteyenler bir ortamda buluşturulmuştur. “Gıda kartı ” geçici korunma merkezlerindeki Suriyelilere verilerek marketlerden alışveriş yapmaları sağlanmaktadır. Aynı zamanda her merkezde bölge muhtarı belirlenerek yönetime katılacak temsilciler seçilmiştir (TBMM, Göç Ve Uyum Raporu, 2018: 75).

AFAD, ülkemizde yaşanan Suriyeli göçünde temel ihtiyaçları sağlama konusunda aktif rol oynamaktadır. Aynı zamanda yapılan yardımların takibinde ve Suriyelilerin sosyal ihtiyaçlarının giderilmesinde birçok kurum ve kuruluşlar ile birlikte çalışmakta ve liderlik etmektedir.

Millî Eğitim Bakanlığı

Suriyelilerin sayısının artması ve birçoğunun geri dönmeyeceklerinin düşünülmesinden dolayı yaşanabilecek toplumsal uyum sorunlarının kısa ve uzun vadede çözümüne ilişkin çalışmalar yapılması gerekmektedir (Keleş, 2017: 7). Bu nedenle de

Suriyeli nüfusun çoğunluğunu oluşturan çocuk ve gençlerin eğitimi konusu ilk ve acil olarak ele alınması gereken konudur.

2013 yılında sırasıyla, Ülkemizde kamp dışında ikamet eden Suriye vatandaşlarına yönelik tedbirler ve ülkemizde geçici koruma altında bulunan Suriye Vatandaşlarına Yönelik Eğitim-Öğretim Hizmetleri başlıklı genelgeler ile Suriyelilerin eğitimi konusu ile ilgili dar kapsamlı çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Milli Eğitim Bakanlığı Temel Eğitim Genel Müdürlüğü'nün 23 Eylül 2014 tarihinde çıkardığı Yabancılar Yönelik Eğitim-Öğretim Hizmetleri başlıklı genelge ile ise Geçici Eğitim Merkezlerinin kurularak, Suriyelilere eğitimleri kimlerin nasıl verileceği ile ilgili bilgilere daha geniş kapsamlı olarak yer verilmiştir.

22 Ekim 2014 tarihli Geçici Koruma Yönetmeliği'nin 28.maddesinde GEM'ler içinde ve dışında yabancılar eğitimin Milli Eğitim Bakanlığı tarafından, yine bakanlığın düzenlediği mevzuata göre verileceği ifade edilmektedir.

2014/21 sayılı Yabancılar Yönelik Eğitim Öğretim Hizmetleri Genelgesinde yer alan geçici koruma altındaki Suriyeli çocuklar Geçici Eğitim Merkezleri (GEM) ve devlet okullarında eğitim görebileceği hükmü ile Suriyeli çocukların eğitime ulaşmaları sağlanmıştır (IGAM, 2017: 54). Türkiye'deki okullara ve GEM'lere kayıt olabilen geçici koruma altındaki Suriyeliler bu hizmet için İl Milli Eğitim Müdürlüklerinde bulunan İl Eğitim Komisyonları tarafından belirlenen usullere ve Suriyeliler tarafından verilen belgelere göre misafir öğrenci statüsünde kayıt yaptırılmaktadır. Ancak 2016/17 eğitim öğretim yılının başından itibaren GEM'lerin kapatılarak öğrencilere dil desteği verilen kurslara katılım sağlamaları ile birlikte Suriyeli öğrencilerin devlet okullarına kaydolmaları yoluna gidilmiştir (UNCHR, 2017: 14-15).

Suriyeli çocukların eğitimi ile ilgili bireysel çalışmalarda 2012'den itibaren, Diyanet Vakfı ve KAGEM gibi STK'lar öne çıkarken, 2014 yılında MEB'in yayınladığı genelge ile “Geçici Eğitim Merkezi” GEM adı verilen okullar açılmasıyla Milli Eğitim Bakanlığı söz sahibi olmuştur (Topçu, 2017: 12). Adından da anlaşıldığı üzere geçici olarak düşünülen bu merkezlerde asıl amaç Suriyeli çocukların geri döndüklerinde eğitimlerinin sekteye uğramadan oradaki eğitim hayatlarına devam etmeleridir. (Topçu, 2017: 23).

2017 yılı Milli Eğitim Bakanlığının verilerine göre; resmi okullar ve geçici eğitim merkezleri aracılığıyla okullaştırılan Suriyeli çocuk sayısının 618.948'e, okullaşmış çocuk oranının ise %65'e ulaştığı görülmektedir. Eğitim kademelerine göre değerlendirme yapıldığında ise sonuçlar şöyledir: okullaşma oranlarının anaokulunda %35, ilkokulda %98, ortaokulda %53, lise eğitimi ise % 23 olarak gerçekleştiği ifade edilmektedir (Göç Ve Uyum Rapor, 2018:88). Aynı zamanda, Geçici koruma altındaki Suriyeliler Halk Eğitim Merkezleri tarafından Türkçe öğrenimi, meslek edindirme, beceri geliştirme ve hobi gibi kurslara ücretsiz olarak katılım sağlayabilmektedir (UNCHR,2017: 25). Okullaşma ve bahsi geçen kurslar sayesinde hem dil öğrenimi sağlanmakta hem de toplumsal bütünleşme ile ilgili adımlar atılmaktadır.

2017 yılında, Geçici Eğitim Merkezleri Dışında, Milli Eğitim Bakanlığına bağlı 14.742 okulda toplamda 347.360 yabancı öğrenciden; 312.234'ü Suriyeli ve 35.126'sı Iraklı öğrenci Türkçe müfredatla eğitim almaktadır. Kitlesel göç ile ülkemize gelen Suriyelilere eğitim veren 21 ilimizdeki 338 geçici eğitim merkezlerinde, 240.16 öğrencinin Türkçe eğitimini temelinde barındırarak eğitim aldığı ifade edilmektedir. Açık okullara kayıtlı 8.575 öğrenci ile beraber toplamda 616.351 Suriyeli öğrenci okullaşması sağlanmıştır. Bakanlık bünyesinde bulunan halk eğitim merkezlerinde yetişkinlere yönelik

4200 kursta eğitimler verilmektedir. Aynı zamanda meslek edindirme kurslarından 130.000 Suriyelinin yararlandığı ifade edilmektedir (Göç ve Uyum Raporu,2018:88-89). Yapılan bir çalışma da, Üniversite eğitimi konusunda göçlerdeki artış ile beraber Suriyeli öğrencilere 3 Eylül 2012 tarihinde YÖK 5737 sayılı kararı ile ‘özel öğrenci’ statüsü tanınarak eğitimlerine devam etmeleri Bakanlar Kurulu kararı ile de bu öğrencilerden harç alınmaması sağlanmıştır (Çetin, 2016: 208). Görülüyor ki Suriyeliler için 7’den 70’e her kesimin faydalanabileceği eğitim imkanları sağlanmaya çalışılmaktadır.

MEB’in devam eden projeleri:

- Türkiye’de mültecilerden etkilenmiş ev sahibi topluluklara yönelik temiz enerji ve enerji verimliliği önlemleri,
- Suriye krizine yanıt olarak Türkiye’de dayanıklılık projesi kapsamında yetişkinler için Türkçe dil eğitimi projesi,
- Türkiye’de Geçici Koruma kapsamında olan Suriyelilerin Türkçe dil eğitimi ve mesleki eğitime erişimlerinin artırılması projesi,
- Yetişkinler için Türkçe dil eğitimi projesi,
- Geçici koruma altındaki Suriyeliler ve ev sahibi toplum için ekonomik fırsatların desteklenmesi projesi,
- Geçici eğitim merkezlerinde görev yapan/yapacak olan Suriyeli öğretmenlerin eğitimi projesi,
- Suriyeli çocukların Türk eğitim sistemine entegrasyonunun desteklenmesi projesi,
- Suriye ve Irak Krizine karşılık vermek amacıyla Suriyeli mülteciler, ev sahibi topluluklar ve yerinden edilmiş kişilerin dayanıklılıklarının güçlendirilmesi projesi,

- Suriyeli çocuklarının Türk eğitim sistemine entegrasyonunun desteklenmesi, UNICEF'in desteklemesi ile geçici eğitim merkezlerinin cari giderlerinin karşılanması için öğrenci başına 30 TL nakit para projesi,
- Bakanlık ile AB Türkiye Delegasyonu arasında "Türkiye'deki Mülteciler için Mali Yardım Programı" anlaşması (FRIT) çerçevesinde imzalanan anlaşma neticesinde "Suriyeli Çocukların Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonunun Desteklenmesi" (PICTES Projesi) projesi gibi çalışmalar yapılmaktadır (MEB, 2020).

Yapılan çalışmalar incelendiğinde Bakanlığın önceliğinin Suriyelilerin dil öğrenimi ve Suriyeli çocukların Türk eğitim sistemine uyumunun sağlanması olduğu görülmektedir. Daha önce eğitim başlığı altında da belirtildiği gibi dil öğrenimi, örgün eğitim, mesleki eğitim gibi konuların uyum çalışmalarında çok önemli bir yeri bulunmaktadır. Bu bağlamda MEB Türkiye'de göçmenler ve uyum konusunda görevi ve sorumluluğu fazla olan kurumlar arasında yer almaktadır.

Aile Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı

2011 yılında Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı adı ile kurulan Bakanlık sosyal hizmet ve aile işlerinden sorumludur. 2018 yılında Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ile birleşerek ismi Aile Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı olarak değişmiştir. Yapılan son düzenlemede 21 Nisan 2021 tarihinde Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığının yeniden kurulması ile adı Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı olmuştur. Bu bağlamda çalışma süresince Aile Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı olarak yer verilmektedir.

2014/4 nolu 18/12/2014 tarihli ve 27767 sayılı Genelge'ye göre Suriyelilerin barınma, güvenlik, beslenme, sağlık, giyim, eğitim ve sosyal ihtiyaçlarının karşılanması

esnasında karşılaşılan sorunlar nedeniyle yaşadıkları travma, yas, şiddet gibi sosyal ve psikolojik durumları tespit ederek çözümler sunmak Aile Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığının sorumluluğuna verilmiştir. 2014 ve 2015 yılında 71.698 Suriyeliye, başta çocuklar olmak üzere kadın, engelli ve yaşlılara psiko-sosyal destek hizmetinin Bakanlık tarafından sağlandığı görülmektedir (Göç ve Uyum Raporu, 2018:81).

Bakanlığın, Göç, Afet ve Acil durumlarda Psiko-Sosyal Destek Daire Başkanlığı bulunmaktadır. Başkanlığın geçici koruma statüsündeki yabancılara yönelik psiko-sosyal destek hizmetlerinin standartlarını belirlemek, uygulamasını sağlamak ve takip etmek, ilgili personelleri eğitmek, diğer kurum ve kuruluşlar ile yerli ve yabancı sivil toplum kuruluşları tarafından verilen psiko-sosyal destek hizmetlerinin belirlenen standartlar doğrultusunda yürütülmesini sağlamak gibi görevleri bulunmaktadır (ATHGM, 2020).

Aile, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, göç ile gelen yabancılar ile ilgili psiko-sosyal destek, istihdam ve sosyal güvenlik gibi konularda birçok çalışma gerçekleştirmektedir. Bunlardan bazıları ise Türkiye İş Kurumunun uygulayıcısı olduğu geçici koruma altındaki Suriyeliler ve Türk vatandaşları için istihdam desteği projesi; Yabancılara yönelik sosyal uyum programı-SUY'dur (AÇSHB, 2020). Aile, Çalışma Ve Sosyal Güvenlik Bakanlığının Avrupa Birliği ile birlikte çalışmaları bulunmaktadır. AB tarafından taahhüt edilen 3 milyar Euro kaynağın içinde yer alan bir modül olan SUY programı ABA- Türkiye Anlaşması çevresinde Mart 2016'da yapılmıştır. Türkiye'deki Suriyelilerin toplam nüfusunun %40-45'i olan 1,5 milyon kişiye ulaşmak ana hedeftir. SUY'un demografik şartları ise şöyledir: En az bir engelli aile bireyi, tek başına yaşayan kadın: 18 yaş ve üstü olup, başka bir aile bireyi olmadan tek başına yaşayan kadın, tek ebeveynli aile, dört veya daha fazla çocuklu aile, 60 yaş üstü birinin reislik ettiği aile,

bağımlılık oranı 1.5'ten büyük olma durumu (0-17 yaş arası ve 60+ yaş aile bireyi sayısı) ve (en az %40 engellilik oranı olan aile bireyi sayısı) 18-59 yaş arası sağlıklı aile bireyleri olacağı şeklinde ifade edilmektedir (Erdoğan, 2018: 34-35).

Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü tarafından 2021 Mart ayı ile birlikte 1 milyon 817 bin 31 kişinin sosyal uyum yardımından faydalandığı belirtilmektedir. Aylık şekilde, kişi başı 155 TL olan verilen 224 milyon 818 bin 920 TL olan toplam miktar Avrupa Birliği bütçesinden Kızılay Kart ile programdaki kişilere aktarılmaktadır (multeciler.org, 2021).

Suriyelilere yönelik bir başka mali destek programı ise zorunlu okul çağındaki öğrencilerin okula gitmesini teşvik için kullanılmaktadır. UNICEF ile işbirliğinde 2003'ten bu yana Şartlı Eğitim Desteği (ŞEY) olarak T.C. vatandaşları için ASPB tarafından uygulanan bu sistem, normal şartlarda vatandaş olmayan çocuklara da açıktır. Ancak 2017 yılında, ASPB, Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF), Milli Eğitim Bakanlığı (MEB), Türk Kızılayı, ECHO, Norveç Hükümeti ve diğerleri arasında kurulan bir ortaklıkla Suriyeliler ve diğer sığınmacıların dahil edilme süreci hızlandırılmıştır. ŞEY programının esas amacı; çocukları olan yoksul ailelerin önündeki mali engelleri azaltmak ve aileleri çocuklarını düzenli olarak okula göndermeye teşvik etmektir (Erdoğan, 2018: 36).

Bakanlık tarafından, Suriyelilerin ülkemize uyum sağlaması amacıyla, psiko-sosyal destek hizmetleri çerçevesinde, UNICEF Türkiye ve AFAD işbirliği ile düzenlenen Aile Eğitim Programı (AEP) gerçekleştirilmektedir. Psiko-sosyal destek hizmetleri çerçevesinde Arapça olarak sağlık okuryazarlığı, çocuk ve ergen sağlığı, üreme sağlığı ve sağlıklı annelik, ilk yardım, hayatın ilk çeyreği, evlilik ve aile hayatı, gibi konulardan

oluşan eğitim modülleri oluşturulduğu ifade edilmektedir (Göç ve Uyum Raporu, 2018: 82).

Suriyelilerin istihdamına yönelik olarak çıkarılan Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik'in 15.01.2016 de Resmi Gazete yayınlanması ile birlikte kayıt dışı istihdamın ve çocuk işçiliğin, haksız rekabet nedeniyle kurallara uymayan işverenler cezalandırılmasının, Türk vatandaşlarının dezavantajlı hale gelmesinin, sosyal yardımların ekonomimize zarar vermesinin, Suriyelilerden yeteneklerine göre işgücünden yararlanılamamasının önüne geçilmesi amaçlanmaktadır. Aynı zamanda Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanununda çalışma izinleri konusunda Suriyeliler için bu süreci kolaylaştırıcı bir düzenleme yapılmıştır (Göç ve Uyum Raporu, 2018: 78-79).

Özetle, Aile Çalışma ve Sosyal Politikalar Bakanlığı yerli ve yabancı birçok kuruluş ile birlikte, Suriyelilerin maddi yardım, istihdam ve psiko-sosyal ihtiyaçlarını gidermeye yönelik çalışmalar gerçekleştirmektedir.

Gençlik ve Spor Bakanlığı

Gençlik ve Spor Bakanlığı, gençliğin kişisel ve sosyal gelişimini destekleyici politikalar üreten, gençlik ile ilgili çalışmalar yapıp projeler gerçekleştiren, öncelik spor alanları olmak üzere gençliği ilgilendiren her alanda çalışmalar yapabilen, gençlerin kendi potansiyelini keşfetmelerine yardımcı olan bir bakanlıktır.

Ülkemizde birçok Suriyelinin yaşadığı, bunların yarısının 18 yaş altında olduğu düşünüldüğünde ülkeye uyum sağlama ve sosyal adaptasyon konularında olumlu bir durum olarak görülmektedir. Ancak genç nüfusun fazla olmasından dolayı eğitim ve sağlık, sosyal aktivite gibi konularda daha fazla talep ve ihtiyaç olacağı ifade edilmektedir (Yeşil, 2017:

41). Bu bağlamda, Gençlik ve Spor Bakanlığı çeşitli nedenlerle ülkemize gelen sığınmacı, mülteci ve göçmen çocuk ve gençlere yönelik birçok dil ve meslek kurs faaliyetleri, spor aktiviteleri ve uyum çalışmaları gerçekleştirmektedir.

Bakanlık tarafından yapılan çalışmalardan bazıları ise şöyledir: Geçici barınma merkezlerinden Kilis'te 2015 yılında mobil gençlik merkezleri projesi kapsamında 3000 Suriyeli gence sosyal, kültürel faaliyetler ve spor faaliyetleri, Şanlıurfa'daki kampta birçok sanatsal ve sportif aktiviteler ve sosyal uyum projesi adı altında Suriyelilerin yoğun olarak yaşadığı illerde UNİCEF işbirliğinde Gençlik Merkezlerinde çeşitli kurslar verilmekte ve uyum aktiviteleri gerçekleştirilmektedir. Gençlik ve Spor Bakanlığının faaliyetlerinden biri olan Damla Projesi ile ulusal ve uluslararası üniversite öğrencilerinden oluşan gençler gönüllülük esası ile dezavantajlı aile ve çocuklarının hiçbir ayırım yapılmadan kültürel değerlerin birbirine aktarıldığı, katılımcıların hayata bakışının olumlu yönde etkilemeyi amaçlayan bir çalışma olarak ifade edilmektedir. Bu çalışma kapsamında göçmenlerin eğitim gördüğü okullara ziyaret edilerek çocuklarla çeşitli aktiviteler gerçekleştirilmektedir (GSB, 2020).

Gençlik ve Spor Bakanlığı, 2015 yılında göçmen yoğunluğunun olduğu İstanbul, Gaziantep, Kayseri, Siirt ve Hatay illerinden oluşan 5 ilde sivil toplum kuruluşlarına ait 6 projede 2.250 Suriyeli genç ve çocuğa topluma uyum probleminin giderilmesi ve meslek sahibi olmayı amaçlayan eğitimlerin verilmesi için 600.000 TL'lik destek sağlamıştır. Bu projeler kapsamında İstanbul'da eğitim faaliyetleri, Siirt'teki Suriyeli ailelere sanatsal ve sportif faaliyetler, Gaziantep'teki genç Suriyelilere mesleki eğitim kursu, Kayseri'de Suriyeli gençlere yükseköğretime uyum ve entegrasyonunu sağlamaya yönelik aktiviteler, Hatay'da ise Türk ve Suriyeli gençlerin kaynaşmasına yönelik çalışmalar yapılmıştır. Bir başka çalışma ise; GSB ve UNICEF'in işbirliği

çerçevesinde 2017 yılında, Suriyeli gençleri de kapsayan, 25 ilde gerçekleştirilen Sosyal Uyum ve Gençlik Katılımı projesidir. GSB'ye bağlı gençlik merkezlerinde dil eğitimi verilerek, ardından Türk ve Suriyeli gençlerin kaynaşmasını sağlamak amacıyla sosyal uyum çalışmaları, sanatsal, eğitsel ve kültürel çalışmalar gerçekleştirilmektedir (GSB, 2020).

Ek olarak, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığına bağlı GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı tarafından, Suriye krizinin etkilerinin azaltılması projesi, sosyal istikrarın güçlendirilmesi projesi, Suriyeli kadınların sosyal ve ekonomik yaşama adaptasyonu projesi, kadınların güçlendirilmesi yoluyla Suriyeli ve ev sahibi topluluklar arasında sosyal uyum projesi, Suriyeli kadınların ve genç kızların sosyal, ekonomik istikrarı ve dayanıklılığının güçlendirilmesi projesi, Suriyeli çocukların ve gençlerin güçlendirilmesi çalışma planı gibi projeler gerçekleştirilmektedir. Bu projelerden Suriyeli ve ev sahibi topluluk arasında sosyal uyum ve entegrasyon projesi ve Suriyeli çocukların ve gençlerin güçlendirilmesi çalışma planı projelerinde Gençlik ve Spor Bakanlığına bağlı Gençlik Merkezleri ile ortak çalışmalar yürütülmektedir (gap.gov.tr, 2020).

Görüldüğü üzere, odağında gençlerin olduğu bakanlık olan GSB, Suriyeli ve Türk gençlerinin birbirlerini tanıyıp uyum içinde yaşaması adına çeşitli çalışmalar yapmaktadır. Suriyeli gençler için planlanan sanatsal, eğitsel, kültürel çalışmalara ve spor faaliyetlerine katılımın gerçekleşmesiyle uyum konusunda olumlu etki göstereceği ve gençlerin suça karışma risklerinin de azalacağı düşünülmektedir.

Sağlık Bakanlığı

Sağlık Bakanlığı tarafından yürütülen sağlık hizmetleri, Türk vatandaşları haricinde Türkiye’de ikamet adresinde kayıt altında bulunan 99 ile başlayan yabancı kimlik numarasına sahip olanlara verilmektedir. Bu kişiler sağlık hizmetlerinden, Sağlık Uygulama Tebliği (SUT) kapsamında ve ücretsiz olarak faydalanabilmektedir. İkamet adresi bulunmayan, geçici kimlik numarası almamış olanlara ise bulaşıcı hastalıkların tedavisi, bağışıklama hizmetleri ve acil sağlık hizmetleri sunulmaktadır (Erdoğan,2018: 37).

Türkiye’de geçici koruma altındaki Suriyelilere sunulan sağlık hizmetleri üç ana başlık altında toplanabilir. Bunlar; 1) Sınırdan yaralı olarak alınan Suriyelilere sunulan 112 Acil Sağlık Hizmetleri, 2)Geçici barınma Merkezlerinde ve dışında sunulan Temel ve Koruyucu Sağlık Hizmetleri, 3) İkinci ve Üçüncü Basamak Sağlık Hizmetleri (özel ve üniversite hastaneleri).

Geçici koruma altındaki Suriyelilerin, kamplarda da kamp dışında da Sağlık Bakanlığına bağlı kuruluşlarda ücretsiz olarak sağlık ile ilgili tıbbi destek ve hizmetlerden yararlanma hakkına sahip olduğu belirtilmiştir. Aynı zamanda bazı illerde bulunan içerisinde Arapça bilen personellerin de olduğu Göçmen Sağlığı Merkezlerinden de (GSM) faydalanabilmektedirler. Geçici Koruma Yönetmeliğine göre acil ve temel sağlık hizmetleri Sağlık Bakanlığının idare ve denetimi altındaki kuruluşlar tarafından ücretsiz olarak gerçekleştirilmektedir. Sağlık Uygulama Tebliğine göre de ikincil, üçüncül hizmetlerin de belirtilen koşullara göre gerçekleşmekte olduğu ifade edilmektedir (UNCHR, 2017: 26-27).

Geçici Koruma yönetmeliği ile kurulan, Suriyeli hekim ve sağlık personelinin istihdam edildiği Geçici Sağlık Merkezler (GSM) “Toplum Sağlığı Merkezleri ve Birimleri Yönetmeliğine” bağlı olarak TSM’ler içerisinde yer almaktadır. Aynı zamanda içerisinde iki dil bilen hastaları yönlendiren çalışanlar da bulunmaktadır. SIHHAT projesi çerçevesinde çalışan personellerin istihdamları gerçekleştirilmektedir (HSGM, 2020).

Aile hekimliği uygulamasına benzeyen Göçmen Sağlığı Merkezleri; ülkemizde yaşayan Suriyelilerin koruyucu sağlık hizmetleri ve temel sağlık hizmetlerinden dil problemi yaşamadan daha etkin ve verimli şekilde erişebilmeleri için ilçelerde bulunan toplum sağlığı merkezlerinde kurulmaktadır. Güçlendirilmiş Göçmen Sağlığı Merkezleri ise; hizmetlere erişimin artırılması ve hastanelerin yükünün azaltılması amacıyla, Suriyeli sayısının 20.000’in üzerinde olduğu yerleşim yerlerinde, aynı zamanda kamu hastanelerine uzak, nüfusu yüksek olan geçici merkezlerin olduğu yerlerde yapılmaktadır. Ayrıca bu merkezlerde çocuk sağlığı, dahiliye, kadın-doğum, ağız-diş sağlığı, psiko-sosyal destek hizmetleri gerçekleştirilmekte ve laboratuvar hizmetleri sunulmaktadır. Muayene bilgi yönetim sistemi ile Suriyelilerin sağlık hizmetleri kayıt altında tutulmaktadır (HSGM, 2020).

Geçici barınma merkezleri içerisine yakınlarda bulunan hastanelerin uzantısı olan üniteler kurulmuştur. Hastaneler ile entegre şekilde çalışan bu ünitelere başvuran ağır hastalar ise bağlı oldukları hastanelere sevk edilerek tedavi edilmektedir. Göç ve uyum raporunda yer alan 2017 yılı Ekim ayı verilerinde; Suriyeli ve Iraklı sığınmacıların tedavilerinde 25.919.750 poliklinik hizmeti verildiği; 1.143.393 yatan hasta tedavi edildiği; 953.466 ameliyat gerçekleştirildiği görülmektedir (Göç ve Uyum Raporu, 2018: 135).

Ulusal ve uluslararası birçok belgede temel haklar arasında yer alan sağlık hakkı göçmenler içinde çok önemli bir konudur. Bu hakkın kullanımı ile ilgili ülkemizde

Sağlık Bakanlığının sorumluluğunda birçok çalışma gerçekleştirilmektedir. Suriyeliler sağlık hizmetlerinden faydalandıkları sırada dil problemi nedeniyle sıkça sorunlar yaşamaktadır. Bu bağlamda yanlış tanı ve tedavilerin yaşanmaması için Arapça bilen personellerin olduğu Geçici Sağlık Merkezleri tercih edildiği bilinmektedir. Uyum sürecinde hem Suriyelilerin dil probleminin çözülmesi, hem de Sağlık Bakanlığına ait kurumlarda Arapça bilen personellerin bulundurulmasıyla birlikte bu tarz sorunların aşılacağı da düşünülmektedir.

Merkezi yönetim tarafından uygulanan uyum çalışmalarının tümüne bakıldığında, Suriyeliler ile ilgili maddi yardımlar yapılması, eğitim hizmetlerinin iyileştirilmesi için çeşitli lojistik ve altyapıların sağlanması, gerekli personel ihtiyaçlarının karşılanması gibi durumların uyum sürecine olumlu yönde katkı sağladığı görülse de, bu konuların çözümü ülkemize mali yükü de beraberinde getirmektedir. Bahsi geçen ihtiyaçlar için Uluslararası fonlardan ve desteklerden faydalanılması gerekmektedir (Duman, 2019: 362). Yapılan araştırmalar gösteriyor ki henüz uluslararası alanda yeterli düzeyde yardım ve ortaklıklara ulaşılamamıştır.

IV.2. YEREL YÖNETİM TARAFINDAN YAPILAN UYUM ÇALIŞMALARI

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün Nisan 2021 verilerine göre, geçici koruma kapsamında bulunan Suriyeli nüfusunun çoğunlukta olduğu ilk 5 ilin verilerine göre geçici koruma altındaki nüfus; İstanbul 525.231, Gaziantep 449.236, Hatay 435.968, Şanlıurfa 423.564, Adana 253.979'tur (GİGM, 2021). Bu çalışmada İstanbul, Gaziantep, Hatay, Şanlıurfa ve Adana il belediyelerinin Suriyeliler ile ilgili çalışmalarına yer verilmiştir.

Ülkemizde göç hareketlerinin yaşanması ile birlikte göçmenlerle yakın temasta bulunan kurumlardan biri de belediyelerdir. Kitlesele göçün şehirler üzerindeki olumsuz etkisini azaltmak için belediyeler sosyal çalışmalar gerçekleştirmekte, yiyecek, içecek, battaniye ve diğer ihtiyaçlar için çeşitli yardımlar toplamakta, yardım kampanyalarını organize etmekte ve göçmenlerin sağlık, eğitim, gibi kamu alanlarına erişimini sağlamak için çabalamaktadır (Göç ve Uyum Raporu, 2018: 263).

Ancak mevzuata bakıldığında yerel yönetimler için göçmen ve sığınmacılara yönelik yetki ve sorumlulukların açıkça belirtilmediği görülmektedir. 5393 sayılı Belediye Kanunu'nda yer alan 'Belediyelerin Görev ve Sorumlulukları' başlığı altında bulunan maddelere 'göçmenlere yönelik uyum hizmetlerini yapar ve yaptırır', 'ihtiyaç halinde düzenli ve düzensiz göç konularında hizmetleri yürütmek' bu ve bunun gibi ifadeler eklenmesi durumunda yerel yönetimlerin rol ve sorumluluklarının yasallaştırılması ve standartlaştırılması gerektiği düşünülmektedir (Göç ve Uyum Raporu, 2018: 264).

ORSAM'a (2015: 36) göre merkezi otorite ile yerel otorite arasında koordinasyonun yeterli olmaması nedeniyle Suriyeliler ile ilgili konuların çözümünde büyük eksiklikler yaşandığı düşünülmektedir. Yerel otoriteler doğrudan Suriyeliler ile ilişki kurması nedeniyle, ortaya çıkabilecek sorunların çözümünde yerel otoritelere bazı inisiyatifler verilmesi gerekmektedir. Aynı zamanda sorunlar konusunda hem göçmenlerin hem de yerel halkın bakış açılarını en iyi bilen kesim yerel sivil toplum kuruluşlarıdır. Bu durumda merkezi otoritenin, yerel otoritenin ve STK'ların görüşleri alınarak şehirlerin koşullarına uygun çözüm önerilerinin bulunması ve geliştirilerek uygulamaya konulmasının gerektiği görülmektedir. Türkiye'deki Belediyelerin mülteci ve göçmenler ile ilgili yeterli kaynakları bulunmamaktadır. Avrupa'da bulunan birçok ülkelerin yaptığı uygulamaya göre kasabaya veya şehre yeni gelen mültecilerin her birine yerel otoriteler

tarafından yerel kaynak aktarılmaktadır. Bu uygulamanın Türkiye’de de uygulanması önerilmektedir (Göç ve Uyum Raporu, 2018: 91).

İSTANBUL

İstanbul’un göç tarihine bakıldığında, iç göçten de dış göçten de en çok etkilenen şehir olduğu görülmektedir. Ülkemizde yaşanan Suriyeli göçü ardından Suriyeliler tarafından en çok tercih edilen il olduğu bilinmektedir. Bu bağlamda il ve ilçe belediyeleri ulusal ve uluslararası birçok kurum ve kuruluş ile birlikte çalışmalar gerçekleştirmektedir.

Bu çalışmalardan bazıları ise şöyledir: Zeytinburnu Belediyesinin önderliğinde Türkiye’de göç yönetimi ile ilgili Belediyelerin Kapasitelerini Destekleme Projesi, Göçmenlere Yönelik Sosyal Hizmetlerde Yerel Yönetim Kapasitesinin Güçlendirilmesi Projesi ve göçmen ve uyum sürecindeki katılımcıları bilgilendirme amacı içeren LL2II-Göçmen Entegrasyonu için Yerel Kuruluşların Öğrenimi Projesi, Bağcılar Belediyesi önderliğinde 600 Türk ve Suriyeli kadın ile 600 Türk ve Suriyeli çocuk ile çeşitli aktiviteler düzenleyen mültecilerin sosyal ve kültürel uyumu projesi, 8-14 yaş aralığında olan Suriyeli ve Türk çocuklarının sosyal uyumunu amaçlayan Bilge Çocuklar Sosyal Uyum Projesi, 6-11 yaş grubu çocukların Türkiye’ye daha kolay uyum sağlayabilmelerini amaçlayan Suriyesiz Çocuklar Türkçe Dil Atölyesi, Beylikdüzü Belediyesi Kadın ve Aile Hizmetleri Müdürlüğü ile Dünya Yerel Yönetim Demokrasi Akademisi Vakfı (WALD) iş birliğinde gerçekleştirilen 10-14 yaş arası 50 Türk 50 Suriyeli çocuğun kaynaşması ve uyum sağlaması amacıyla düzenlenen etkinliklerin yer aldığı Mültecilerin Yerelde Sosyal ve Kültürel Entegrasyonu Projesi, Esenler Belediyesi Kadın ve Aile Hizmetleri Müdürlüğü ile Dünya Yerel Yönetim Demokrasi Akademisi Vakfı (WALD) iş birliğinde gerçekleştirilen ile Türk ve Suriyeli kadınlar ile çocuklarını uyum önündeki engelleri tespit

ederek onları ortadan kaldırmayı hedefleyen çeşitli etkinliklerin yapıldığı Suriyeli Mültecilerin Yerel Halk İle Barış İçinde Yaşamalarının Desteklenmesine Yönelik Yerel Yönetimlerin Desteklenmesi Projesi vb. (Zeytinburnu Belediyesi, Bağcılar Belediyesi, Beylikdüzü Belediyesi, Esenler Belediyesi, İBB, 2021).

Yapılan çalışmalar incelendiğinde İstanbul Büyükşehir Belediyesi ve yine birçok ilçe belediyesi göçmenlere yönelik maddi yardımların yanında dil kursları düzenlenmesi, toplumsal uyumun sağlanabilmesi için kültürel aktiviteler organize edilmesi, kıyafet ve çocuklara oyuncak yardımlar yapılması gibi projelerin gerçekleştirildiği görülmektedir.

GAZİANTEP

Gaziantep, İstanbul'un ardından Suriyeli nüfusunun en çok ikamet ettiği ikinci ildir. Suriyeli sayısının artması ile bağlantılı olarak konut, eğitim, sağlık hizmetleri, içme suyu, atık yönetimi, gibi ihtiyaçlar ortaya çıkmaktadır. Gaziantep Büyükşehir Belediyesi bu ihtiyaç ve talepleri karşılayabilmek adına geleneksel görev tanımlarında olmamasına rağmen, Göçmen İşleri Şube Müdürlüğünü kurarak eğitim, sağlık, istihdam ve toplumsal uyum ile ilgili çalışmalar yapmaktadır. Hatay, Şanlıurfa ve Kilis gibi illerin son zamanlarda Suriyeli sayısında azalma görülürken Gaziantep'te tam tersi bir durum yaşanmaktadır. Bu durumun nedenlerinden biri Gaziantep'in Suriyelilere yönelik yardım çalışmalarının yanında toplumsal uyumu sağlamaya yönelik çalışmaları ile bağlantılı olduğu düşünülmektedir (Kaya, 2020: 29).

26-27 Kasım 2019'da Gaziantep'te gerçekleşen "Dört kıtadan 30'u aşkın belediye başkanının katılımıyla, Gaziantep Büyükşehir Belediyesi (GBB), Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP), Birleşmiş Milletler Yüksek Komiserliği (UNCHR)

Türkiye Belediyeler Birliği (TBB), Uluslararası Göç Örgütü (IOM), Dünya Yerel Yönetimi ve Demokrasi Akademisi Vakfı (WALD), Birleşmiş Kentler ve Yerel Yönetimler Orta Doğu ve Batı Asya Teşkilatı (UCLG-MEVA) tarafından Göç ve Yerinden Edilmeye Yönelik Yerel Çözümler Uluslararası Formu düzenlenerek, bir bildirge kabul edilmiştir. Bildirge; göç ve zorla yerinden edilmeye yönelik yerel çözümler için küresel ve bölgesel olarak üzerinde uzlaşılan ilkelerin hayata geçirilmesindeki iyi uygulamalara odaklanmaktadır. Aynı zamanda bildirgede mülteci ve göçmen nüfusun entegrasyonun önemini ve başarılı olduğu kısımları vurgulamak için medya kuruluşlarından yardım alınmasının önemli olduğu ifade edilmektedir. Göç ve yerinden edilme konusunda belediye başkanları şehirler düzeyinde çeşitli ortaklıklar oluşturmayı ve yerel ortaklar arasında ağlar kurmayı da kabul etmiş bulunmaktadır (undp. org.tr, 2020).

Gaziantep'in de aralarında bulunduğu belediyeler ile AB gibi kuruluşların iş birliğinde bazı projeler de gerçekleştirilmektedir. Yoğun göç yaşanan yerlerde yaşanan sorunlardan biri ise alt yapı ve katı atık yönetimi konusudur. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) 2018'de başlayan ve AB tarafından finanse edilen, Hatay, Gaziantep, Kilis, Şanlıurfa illerindeki yerel yönetimler ile çalışılan, Suriye Krizine yanıt olarak Türkiye'de dayanıklılık projesi çerçevesinde katı atık yönetimi konusunda çalışmalar yapılmaktadır. Bu proje ile beraber Gaziantep, Hatay ve Şanlıurfa'da 8 katı atık aktarma istasyonu, 21 semitreyler, 8 iş makinası Belediyelerce kullanılmaya başlanmıştır. Böylece artan nüfusun oluşturabileceği olumsuz çevresel faktörleri engellemek amaçlanmaktadır (antakyagazetesi.com, 2020).

HATAY

Bilindiği üzere Hatay Suriyeli göçü başladığı andan itibaren hem Suriyelilerin ilk barınma yerlerinden biri hem de yaşanan göçün durumunu ve ağırlığını en çok hisseden illerden biri olarak görülmektedir. Hatay, İstanbul ve Gaziantep'ten sonra Suriyeli nüfusunun sayıca yoğunluğu konusunda üçüncü sırada yer almaktadır. Bu bağlamda Hatay Büyükşehir Belediyesi önderliğinde birçok çalışma gerçekleştirilmektedir.

Hatay'ın çokkültürlü tarihi nedeniyle kültür odaklı projelere de yer verilmektedir. Örneğin, Hatay E-Turizm Haritası Yapılması Projesinde dil seçeneklerine Arapçayı da ekleyerek Suriyelilerin şehri daha iyi tanınması sağlanmaktadır. Bir diğer proje ise kültürel çoğulculuğa dikkat çeken Kentsel Mültecilerin Adaptasyon ve Uyum Süreçlerine Yeni Bir Bakış Açısı: Kapsayıcı Kent İnşası Amaçlı Sosyal İnovasyon Deneyidir (antakyagazetesi.com, 2020).

Suriyelilerin uyumu ve istihdamı ile ilgili dil ve meslek kursları da verilen çalışmalar gerçekleştirilmek. Bunlardan biri, Hatay Büyükşehir Belediyesi, Suriye Gruplar Derneği, Hatay Valiliği, Avrupa Birliği (AB) Yardım Fonu, Kırıkhan Belediyesi tarafından desteklenen 250'si Türk vatandaşı, 250'si Suriyeli olmak üzere toplam 500 ihtiyaç sahibi kişiye iş imkanı sunulan projedir. 250 Suriyeliye önce dil eğitimi ardından da Avrupa Birliği (AB) Yardım Fonundan yapılan ödeme ile Belediyelerde iş imkanı sunulmuştur (hatayekspres.com, 2018). Hatay'ın Altınözü İlçesinde Belediye, Kaymakamlık ve BM arasında gerçekleştirilen protokol ile “Savaş ayırır, futbol birleştirir projesi” kapsamında halı saha yapılmıştır. Bu sayede yerel halk ile Suriyelilerin uyumu gerçekleşmesi ve özellikle gençlerin birbirini tanıyarak toplumsal bütünleşmeye katkı yapılması amaçlanmaktadır (beyazgazete.com, 2018).

Hatay'daki Suriyeliler ile ilgili Belediyenin öncülüğünde yapılan çalışmalar incelendiğinde kültürel ağırlıklı projeler öncelik verildiği, aynı zamanda birçok farklı konuda proje yapıldığı görülmektedir.

ŞANLIURFA

Şanlıurfa, Hatay gibi Suriyeli göçünün ilk günlerinden itibaren mülteci ve sığınmacılara ev sahipliği yapmaktadır. Bu bağlamda il ve ilçelerde, psiko-sosyal destek ve alt yapı çalışmaları, dil eğitimi ve mesleki eğitimler, kültürler arası uyum aktiviteleri, gençlere ve kadınlara yönelik organizasyonlar, barınma ve yiyecek yardımları, Suriyeli çocuklar için oyuncak toplama kampanyaları gerçekleştirilmektedir.

Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi tarafından, Suriye'deki iç savaştan kaçarak ülkemize sığınan Suriyeliler arasında savaş mağduru olan engellilere yönelik psiko-sosyal çalışmaları yapılmaktadır. Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi ve Uluslararası Göç Örgütü işbirliği ile kurulan Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi Göç İşleri Şube Göçmen Bilgilendirme ve Koordinasyon Merkezinde başlatılan “Sosyal Uyum Projesi” kapsamında 40 Suriyeli bedensel ve zihinsel engellinin kurslara katılımı sağlanmaktadır. Bu merkezde Türkçe eğitimi, okuma yazma dersleri, oyun ve boyama etkinlikleri verilerek Türk öğrenciler ile de kaynaşmaları sağlanmaktadır (aa.com.tr, 2020).

Göç İşleri Şube Göçmen Bilgilendirme ve Koordinasyon Merkezi savaş mağduru olan kadın çocuk ve engelliler için öncelikle savaşın izlerini silmeye yönelik psikolojik ve hukuki danışmanlıklar verilmesi, sosyal aktiviteler gerçekleştirilmesi gibi çalışmalar yapılmaktadır. Göç İşleri Şube Göçmen Bilgilendirme ve Koordinasyon Merkezinin başarılı çalışmaların ardından, Göçmen Toplum Merkezi ve Kadın Destek Merkezlerinin kurulması ile birlikte Şanlıurfa ilinde ve ilçelerinde göçmenlere ve

mültecilere uyum hizmetleri ulaştırmak ve yerel halk ile toplumsal uyumun sağlanması çalışmaları planlanmaktadır (Kaya, 2020: 70).

Özetle Şanlıurfa Belediyesinin Göç İşleri Şube Göçmen Bilgilendirme Ve Koordinasyon Merkezinin kurulmasının ardından Göçmen Toplum Merkezi ve Kadın Destek Merkezlerinin kurulması ile birlikte göçmen ve uyum konusunda daha fazla projeler gerçekleştirileceği beklenmektedir.

ADANA

Suriyeli nüfusun en çok yer aldığı ilk beş ilde sonuncu sırada yer alan Adana, Büyükşehir Belediyesi ve ilçe belediyeleri yaşanan yoğun göçün ardından Suriyelilere yönelik eğitimler vermekte, psiko-sosyal danışmanlık yürütmekte, hukuki ve sosyal yardım konularında da seferber olmaktadır.

2018 yılında Adana Büyükşehir Belediyesi tarafından içerisinde derslikler, kreş, çamaşırhane ve mutfak bulunan Göçmen Koordinasyon ve Uyum Merkezi oluşturulmuştur. 225.000 Suriyelinin bulunduğu Adana’da kadınlara yönelik Türkçe dil eğitimi, meslek edindirme kursları, hukuki ve sosyal yardımlar, psiko-sosyal destek hizmetlerinden oluşan, Birleşmiş Milletler, Uluslararası Göç Örgütü, Almanya Kalkınma Bakanlığı, Uluslararası Çalışma Örgütü, İsviçre Göç İdaresi, ilgili bakanlıklar ve sivil toplum örgütleri ile işbirliği ile hazırlanan 7 proje bulunmaktadır. Bu projeler Avrupa Birliği ve Birleşmiş Milletlerin Suriyeliler için sağladıkları fonlar kullanılarak gerçekleştirilmektedir. Öncelikle kadınlara Türkçe eğitimler verileceği, Türkçe düşünmeye başlayan kadınların da aidiyet hissini artacağı ve çocuklarını da olumlu yönde etkileyecekleri düşünülmektedir. Aynı zamanda 15’i Suriyeli kadınlardan oluşan 20 kişilik gruplar halinde girişimcilik eğitimleri alarak başarılı iş insanları ile tanıştırılıp motivasyon

çalışmaları planlanmaktadır. 150 göçmen kadının Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı çerçevesinde Adana Büyükşehir Belediyesinde çalıştırılacağı ve ücretlerinin Birleşmiş Milletler tarafından karşılanacağı da ifade edilmektedir (hurriyet.com, 2020).

Adana'nın Seyhan ilçesinde Belediye ile Birleşmiş Milletler Mülteci Yüksek Komiserliği (UNCHR) Suriyeliler ile yerel halk arasında uyumu ve istihdama katkı sağlamak amacıyla “Düşler Atölyesi Projesi” gerçekleştirilmektedir. Suriye ve Afganistan gibi çeşitli ülkelerden Türkiye'ye gelenler ve yerel halkın bulunduğu toplam 150 kişi ile önce atölyelerde eğitim alınacak ardından üretime geçileceği belirtilmiştir. Bu atölyeden çıkan ürünlerin halka ucuz yollu satışı sağlanmaktadır (haber.com, 2018).

Suriyeli ve Türk çocuk ve gençler okulların haricinde bazı çalışmalarda bir araya getirilerek, birbirleri ile kaynaşmaları sağlanarak, toplumsal uyumun gerçekleşmesi için yeni fırsatlar oluşturulmaktadır. Bu çalışmalara, Yüreğir İlçe Belediye Başkanlığının Suriyeli ve Türk çocukları spor ve sanat faaliyetleri ile bir araya getirdiği “Toplumsal Uzlaşma, Toplumsal Kaynaşma Projesi” örnek verilebilir (haberturk.com, 2020).

Özetle, Suriyeli nüfusunun en çok bulunduğu ilk beş il incelendiğinde yapılan çalışmalar ile ilgili birçok ortak nokta bulunmaktadır. Bunlardan bazıları ise şöyledir: belediyelerin Suriyeli göçü ile ilk karşılaşmalarında, öncelikle barınma ve maddi yardımlar yapılmakta, kalabalık nüfusun olumsuz etkisini azaltmak adına alt yapı sorunlarına çözümler aranmaktadır. Ardından Belediyelerin dil eğitimi, mesleki eğitim ve istihdam gibi Suriyelilerin yerel halk ile iletişim kurmalarını kolaylaştırmaya yönelik projelere ve savaş psikolojisinin olumsuz etkilerinden kurtulmaları için psiko-sosyal destek programlara öncelik verdikleri görülmektedir. Yapılan kültürel, sanatsal etkinlikler ve spor faaliyetleri ile de Suriyeliler ile yerel halk bir araya getirilerek kaynaşmalarına imkanlar sağlanmaktadır. Son olarak Belediyeler tarafından, ülkemizde kalıcı oldukları anlaşılan

Suriyelilerin yerel halk ile ortak noktalarda buluşmalarına, toplumsal barışı ve uyumu sağlamalarına yönelik çalışmalar yapılmaktadır.

IV.3. STK'LAR TARAFINDAN UYGULANAN UYUM ÇALIŞMALARI

Göç yönetimi sürecinde merkezi yönetim, yerel yönetimler, üniversiteler STK'lar gibi birçok aktör çalışma yapmaktadır. Ülkemizde de göç ile ilgili yaşanan olaylardan sonra sığınmacılara ve göçmenlere yardımda bulunmak adına birçok STK kurulmuştur. Bunların yanında sığınmacı ve göçmenler tarafından kurulan STK'lar da mevcuttur. BMMYK, SGDD-ASAM, Kızılay, Uluslararası Göç Örgütü, Sığınmacılarla ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği, Suriye Dostluk Derneği gibi birkaç STK'ya yer verilmiştir.⁴

Son dönemde birçok STK Suriyeliler ile ilgili çalışma yapmaktadır. Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik ile Sivil Toplum Kuruluşlarının Suriyeliler için düzenlediği mesleki eğitim verme programlarından faydalanmaları sağlanmaktadır (Göç ve Uyum Raporu, 2018: 80).

İzmir'de STK'lar ile yapılan çalışmada; STK'ların Suriyeli göçmenler ile ilgili hak ihlalleri, istihdam sağlama, eğitim, insani yardım, raporlama ve sosyal uyum gibi konular ile ilgilendikleri görülmektedir. STK'ların, göçmenlere yönelik ilk çalışmalarının genellikle Türkçe öğrenimi sağlama yönünde olduğu ifade edilmektedir. Örneğin; yapılan araştırmalardaki STK'lardan biri bünyesinde Türkçe öğretmeni istihdam ederek her yaş grubundan insanın Türkçe öğrenmesi amaçlamaktadır. Bünyesinde gönüllü hemşire ve doktor bulunduran STK'lar bu sayede Suriye'den yeni gelenleri sağlık muayenesinden

⁴Bu bölümde, ülkemizde STK'lar tarafından göçmenlere yönelik yapılan bazı çalışmalara yer verilmektedir. Bu çalışmalar yapılan araştırmalarda ve medyada gündemde olduğu için öne çıkanlar arasından seçilmektedir.

geçirerek, sağlık kontrolünün yapılmasını sağlamakta daha sonra göçmenler için hastanelerden gerekli randevuları alınıp, tercüman veya rehber eşliğinde hastaneye gitmelerine yardımcı olmaktadır (Bayrak, 2018: 83). Dağdeviren'in Elazığ'da yaptığı Suriyeliler ile görüşmelerde İHH'nın soba, battaniye sağladığı, SYDV'nin yılda bir yada iki kere gıda ve kömür yardımı yaptığını, yerel yardım kuruluşu olan Mamuret'ül Aziz Vakfının ve Ab-ı Hayat Vakfının maddi ve gıda yardımları verdiği belirtilmiştir (Dağdeviren, 2018: 66). Genellikle STK'lar Suriyelilerin gıda, ısınma, barınma gibi temel ihtiyaçların karşılanması yanında eğitim ve sağlık alanlarında da çalışmalar yapmaktadır.

Suriyelilerin ev sahibi toplumla etkileşimin artırılmasını ve örgütlenmesini sağlamak amacıyla göçmenlerin yer aldığı STK'ların kurulmalarına izin verilmesi, bu STK'larında uyum konusunda sorumluluk almaları uyum sürecinde pozitif bir etki yaratacağı düşünülmektedir (Bayrak, 2018: 74). Çalışmada yer alan STK'lar ve göç yönetimi çerçevesinde uyum konusunda yapılan uygulamaları incelendiğinde bu kararın olumlu etkileri olduğu düşünülmektedir.

IV.3.1. ULUSLARARASI STK'LAR

Bu başlık altında BMMYK (Birleşmiş Milletler Yüksek Komiserliği ve Uluslararası Göç Örgütü (IOM)'ne yer verilmiştir.

BMMYK (Birleşmiş Milletler Yüksek Komiserliği)

1950 yılında İkinci Dünya Savaşı sonrasında, Birleşmiş Milletler bünyesinde kurulan BMMYK, mülteciler için kalıcı çözümler üretmeye yardımcı olmak için çalışmalar yapan STK'lar arasında yer almaktadır. BMMYK aynı zamanda politika dışı çalışan ve insani hedefleri olan bir kuruluş olarak bilinmektedir (Göç ve Uyum Raporu, 2018: 126).

BMMYK ülkemizde birçok kurum ve kuruluş ile çalışmalar yapmaktadır. Kamu kurumlarından, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, Sağlık Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığının göç ile ilgili çalışmalarına yardımcı olan BMMYK, YUKK'un hazırlanma ve uygulanma sürecinde de kapasite oluşturma aktiviteleri, seminerler, çalıştaylar düzenlemesi ve el kitaplarının hazırlanması şeklinde destekte bulunmaktadır. BMMYK daha çok geçici barınma merkezleri dışındaki Suriyelilere yönelik çalışmalar yapmaktadır. Bununla birlikte Sığınmacılar ve Göçmenlere Dayanışma Derneği ve Uluslararası Ortadoğu Barış Araştırmaları Merkezi gibi sivil toplum kuruluşları ile çeşitli çalışmalar gerçekleştirilmektedir. Geçici Barınma Merkezlerinde bulunan Suriyeliler ile ilgili olarak toplum merkezleri ve çocuk dostu merkezler kurulduğu, meslek edindirmeye yönelik kurslar verildiği, zor durumda olanlara nakit yardımı yapıldığı, aynı zamanda da acil müdahaleler için AFAD ve Kızılay ile çalışmalar gerçekleştirildiği bilinmektedir (Göç ve Uyum Raporu, 2018: 128).

BMMYK'nın, Suriyeli bir ailedeki kişi sayısına göre 600 TL ile 900 TL arasında değişen kış paketi desteği de bulunmaktadır. Bu yardım bankamatik kartları şeklinde sunulan ancak ATM'lerden para olarak çekilmeden kullanılan bir yardım olarak uygulanmaktadır. BMMYK ve ortakları ülkemizde yaklaşık olarak 320.000 bireye yardımlarını ulaştırmakta ve hedeflerinde 96.000 aile bulunmaktadır (UNCHR, 2017: 30).

Suriyelilere çeşitli yardım yapmanın yanında, BMMYK Suriyelilerin üçüncü ülkeye yerleştirilmesi ile ilgili Göç İdaresi Genel Müdürlüğü ortaklık yapmakta, yerleştirme süreci ile ilgili kesin karar ise üçüncü ülkelere bırakılmaktadır. Yerleştirme işlemi BMMYK ve IOM (Uluslararası Göç Örgütü) tarafından Suriyeliler ile mülakat yapıldıktan sonra üçüncü ülkenin kararı Suriyelilere bildirilmektedir. Olumlu olması halinde Göç İdaresi Genel Müdürlüğü tarafından çıkış izni verilmesi gerekmektedir. Bu

süreçte yaşanan zorluklar ile ilgili sorunlarla IOM ve BMMYK birlikte ilgilenmektedir (UNCHR, 2017: 33-34).

Uluslararası Göç Örgütü (IOM)

1951 yılında kurulan, göç yönetimi alanında çalışan hükümetler arası bir kuruluş olan Uluslararası Göç Örgütü (IOM), Türkiye'deki ilk merkez ofisini 1991 yılında kurmuştur. IOM Türkiye, Ülkemizde son dönemde görülen Suriyeli göçü ile ilgili Türkiye'deki Suriyelilere insani müdahale, sınır ötesi operasyonlar ve Akdeniz'de gerçekleşen olaylara müdahale gibi faaliyetler gerçekleştirmektedir (Göç ve Uyum Raporu, 2018: 99).

IOM Türkiye, Suriye 2012 yılı itibarıyla 177.000'den fazla Suriyeliye gıda ve gıda dışı acil ihtiyaçları gibi kısa vadeli yardımlar ve toplum merkezlerinin desteklenmesi gibi uyuma yönelik uzun vadeli yardımlar yapmaktadır. Aynı zamanda IOM Türkiye'nin etkinlikleri arasında; gıda dışı malzemeler ve kışlık yardım, hijyenik malzeme dağıtımı ve tanıtımı, acil durum vaka yönetimi, okul ulaşımı, ulaşım yardımı, İstanbul'da Suriyelilere tıbbi bakım hizmeti veren kliniği destekleyen temel sağlık klinikleri, İstanbul'da ve Güney Doğu Anadolu'da Suriyelilere dil ve yeteneklerine göre eğitim veren, psiko-sosyal destek sağlayan toplum merkezlerine destek gibi çalışmalar yer almaktadır (IOM Türkiye, 2020).

Göç yönetimi kapsamında Uluslararası Göç Örgütü; İçişleri Bakanlığı, Dışişleri Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, akademi ve sivil toplum örgütleri ile; göç ve sınır yönetimi kapsamında Göç İdaresi Genel Müdürlüğü ve Sahil Güvenlik Müdürlüğü; belge de sahtecilik konusunda mücadele ile Emniyet Genel Müdürlüğü ile ortak çalışmaktadır (Göç ve Uyum Raporu, 2018: 101).

IOM tarafından, temel ihtiyaç yardımlarından eğitimlere kadar birçok farklı alanda destek çalışmaları yapıldığı görülmektedir. Bu faaliyetleri gerçekleştirirken de Bakanlıklarla işbirliği içinde olmasının göçmen ve uyum süreci için faydalı olduğu düşünülmektedir.

IV.3.2. ULUSAL STK'LAR

Bu bölümde Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği(SGDD), Türk Kızılayı, Sığınmacılarla ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği, Suriye Dostluk Derneği'ne yer verilmiştir.

SGDD-ASAM (SIĞINMACILAR VE GÖÇMENLERLE DAYANIŞMA DERNEĞİ)

Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği (SGDD),1991 Körfez krizinin ardından Türkiye'ye 500 kişinin gelmesinden sonra, Ankara'da Birleşmiş Milletler'in desteğiyle bir grup akademisyen ile yola çıkan ve 'sığınmacı' kavramını ilk olarak derneğin adında yer veren bir kuruluştur (Göç ve Uyum Raporu, 2018: 107).1995 yılında kurulan Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği (SGDD) bağımsız, tarafsız ve kar amacı gütmeyen bir dernek olarak Türkiye'de yaşayan mülteci ve sığınmacılara yardım etmek amacıyla kurulmuştur. Mülteci ve sığınmacıların hak ve hizmetlere erişimleri konusunda hukuki ve sosyal olarak destek veren, sosyal uyumun sağlanması için birçok kurs ve faaliyet göstermektedir (SGDD, 2020).

Türkiye'de 42 ilde toplamda 66 ofisi bulunan SGDD-ASAM, mülteci ve göçmenlerin haklara ve hizmetlere erişimlerini sağlama, sosyal uyum amaçlarına ulaşabilmek için göçmen, mülteci ve sığınmacılara yönelik toplumda farkındalık

oluşturmak, bu konu ile ilgilenen sivil toplum kuruluşları ile kamu kurumları arasında işbirliği ve iletişimi güçlü tutmak adına birçok kurs, etkinlik, konferans ve çalıştaylar düzenlemektedir (sgdd.org, 2021).

2013 yılının Ocak ayından itibaren, Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği adına Suriye dışından gelen göçmenleri kayıt altına almaktadır. Birleşmiş Milletlere ait aktif dosya sayısı Mart 2016 itibariyle sığınmacı ve mülteci ayrımı yapmaksızın, 122.777 Iraklı, 103.221 Afganlı, 25.851 İranlı, 4020 Somalili, diğer uyruklardan 9625 olmak üzere toplamda 265.494 olduğu belirtilmiştir. Türkiye’de yaşayan Afganlar, Iraklılar, İranlılar ve Somalililer dahil olmak üzere 50’den fazla milletten sığınmacıların ve mültecilerin sorunlarına çözümler sunmak, temel ihtiyaçlarını karşılamalarında yardımcı olmak, temel hak ve hizmetlerine ulaşmalarını kolaylaştırmak derneğin temel amacı olarak ifade edilmektedir (Göç ve Uyum Raporu, 2018: 107).

SGDD-ASAM göçmenlerin yaşadığı birçok sorun ile yakından ilgilenmektedir. Göçmenlerin içlerinde daha dezavantajlı grup olan kadın göçmenlerin psikolojik, maddi ve sosyal yönden karşılaştıkları birçok zorluk bulunmaktadır. Bunlar: cinsel ayrımcılık, cinsel şiddet ve aile içi şiddet cinsel taciz, önyargı, geleneklerin zarar verici uygulamaları vb. (Yeter, 2018: 120). Suriyeliler ile ilgili yapılan çalışmalardan bazıları, Suriyeli kadınların ve kız çocuklarının karşılaştıkları sorunlar üzerine yoğunlaşmaktadır. SGDD-ASAM’ın BM Kadın Birimi ile beraber Suriyeli kadınlar üzerinde yaptığı çalışmada; kadınlara özel sağlık hizmetleri ile ilgili bilgilerinin ve sağlık hizmetlerine erişimlerinin yeterli düzeyde olmadığı, çalışmada yer alan kadınların neredeyse yarısından fazlası ise psiko-sosyal destek hizmetleri hakkında bilgisi bulunmadığı görülmektedir. Suriyeli kız çocukları erken yaşta evlilik, çocuk işçilik, ev işleri, çocuk bakıcılığı sorumlulukları gibi nedenlerle eğitimlere

başlamama veya eğitimleri yarıda bırakma eğilimi göstermektedir. Bu gibi durumların olumsuz sonuçları görülmeden önce etkili yollar tercih edilerek çözüme başvurmak gerekmektedir. Bu çözümlerden bazıları; kadın ve kız çocuklarının sorunları ile ilgili farkındalık yaratmak, özellikle kız çocuklarının eğitimlerine devam etmeleri için onlara sosyo-ekonomik destek vermek, onları zorla evlilik, istismar gibi durumlardan koruyarak sosyal hayata adapte edilmesini sağlamaktır (SGDD-ASAM, 2018: 63).

Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği'nin devam eden projeleri ise: İstanbul Dolapdere ile Gaziantep Yeşilsu Çok Yönlü destek merkezinde Sığınmacı Kadın ve Kız Çocuklarının Sağlık Hizmetlerine Erişimlerinin Güçlendirilmesi projesi ile 24 ay boyunca geçici koruma altındaki Suriyeliler ve Suriyeli olmayan yabancıları kapsayan bir proje, Alman Uluslararası İşbirliği Kurumu'nun (GIZ) desteğiyle Ankara'da SGDD ve İstanbul'da Mülteci Destek Derneği (MUDEM-RSC) tarafından yürütülen 18-30 yaş arasındaki Türk ve Suriyeli gençlere proje yazma konusunda eğitimler verilerek sosyal uyumun, işbirliğinin ve beraberliğinin arttırmaya yönelik olan Birlikte Güçlüyüz Projesi, Türk sağlık sistemi ile Suriyeli çalışanların kapasitelerinin geliştirilmesi ile kendi nüfuzlarına hizmet verecek şekilde kültüre duyarlı sağlık hizmetlerinin desteklenmesi amacıyla Birleşmiş Milletler Dünya Sağlık Örgütü ve Hatay, Mersin, Ankara, İzmir İl Halk Sağlığının işbirliği ile gerçekleştirilen Göçmen Sağlığının Kurulması ve İdare Edilmesi Projesi, Adana ve İstanbul'da PRM'in desteği ile 2016 yılında başlayan mültecilerin yerel toplumla ilişkilerini güçlendirmek adına yaşam becerileri eğitimleri ve okul destek programları sunan yaşam becerileri geliştirme merkezlerinin kurulması projesi gibi sağlık, eğitim, uyum gibi konularda çalışmaları bulunmaktadır (SGDD, 2020).

SGDD sığınmacıların ve göçmenlerin yaşadığı sorunları yakından takip etmekte ve aktif bir şekilde çalışmalarına devam etmektedir.

Türk Kızılay

1868 yılında “Osmanlı Yaralı ve Hasta Askerlere Yardım Cemiyeti” adıyla kurulmuş olup ardından yıllar içinde ismi değişerek 1947 yılında Türkiye Kızılay Derneği adını almıştır. Dayanışmanın, eşitliğin, insancılığın, tarafsızlığın ve barışın simgesi olan Kızılay’ın, tüzel kişiliği olan, kar amacı gütmeyen, yardımları karşılıksız yapan, kamu yararı için çalışan gönüllü sosyal hizmet kuruluşu olduğu ifade edilmektedir (kizilay.org.tr, 2020).

Türk Kızılay Göç ve Mülteci Hizmetleri Müdürlüğü, İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, AFAD, Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Dernekleri Federasyonu (IFRC), Birleşmiş Milletler ajansları ve Aile Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı gibi kuruluşlarla işbirliği içerisinde göç alanında görev yapmaktadır. Kızılay’ın, ülkemizde yaşayan yardıma muhtaç olan yabancılara acil yardım, nakdi yardım sağlanmak ile ilgili konularda proje geliştirmek ve uygulanmak, uyum ve bütünleşme hizmetlerini yapmak gibi sorumlulukları bulunmaktadır (Kızılay, 2020). Bu bağlamda, Türk Kızılay Göç ve Mülteci Hizmetleri Müdürlüğü’nün Kızılay Kart uygulaması, çocuk dostu alanlar, kamp dışında bulunan yetişkin ve çocuklara dil ve meslek kursları ve uyum çalışmalarını sağlamak amacıyla kurulan toplum merkezleri, sınır faaliyetleri barınma ve erzak yardımları, geri gönderme merkezleri gibi birçok çalışmaları bulunmaktadır (kizilay.org.tr, 2020).

Kızılay’ın, Suriyelilere yönelik yaptığı çalışmalardan biri de geçici barınma merkezlerinde gıda harcamaları için Kızılay Kartı çıkartılarak 25 markette de kullanımının sağlanmasıdır. Geçici barınma merkezleri dışında ise Kızılay SUY (Sosyal Uyum Yardımı) kapsamında Uluslararası veya Geçici koruma altında yaşamına devam eden yabancılara yönelik 2018 yılına kadar 201.967 Kızılay Kart dağıtılmış ve toplamda 1.175.254 kişiye

1.067.469.620,00 TL nakit transfer işlemini uygulamıştır (Göç ve Uyum Raporu, 2018: 149).

Güncel veriler incelendiğinde Kızılay'ın çalışmalarından çok sayıda kişinin yararlandığı görülmektedir. Kızılay'ın (2020:19) Nisan ayı Suriye İnsani Yardım Operasyonu raporuna göre; Gıda ihtiyaçlarını karşılamak adına Kamp İçi Gıda Destek Programından 57.777 kişi, temel ihtiyaçları karşılamak adına Sosyal Uyum Yardımı (SUY) Programına 1.711.063 kişi, eğitim konusundaki ihtiyaçları karşılamak amacıyla Şartlı Eğitim Yardım (ŞEY) Programına 614.542 kişi, Yetişkinler İçin Türkçe Dil Eğitimi (YTDE) Programına 32.432 kişi, Kurs Harcırah Desteği (KHD) Projesine 1.873 kişi, Mesleki Harcırah Desteği (MHD) Projesine 57 kişi toplamda 2,4 milyon kişi katılım göstermiştir.

Türk Kızılay, Göç ve Mülteci Hizmetleri Müdürlüğü, İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, AFAD, Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Dernekleri Federasyonu (IFRC), Birleşmiş Milletler ajansları ve Aile Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı gibi kuruluşlarla işbirliği içerisinde göç alanında görev yapmaktadır. Kızılay'ın, ülkemizde yaşayan yardıma muhtaç olan yabancıların acil yardım, nakdi yardım sağlanmak, ilgili konularda proje geliştirmek ve uygulanmak, uyum ve bütünleşme hizmetlerinin yapmak gibi sorumlulukları bulunmaktadır (Kızılay, 2020). Bu bağlamda, Türk Kızılay Göç ve Mülteci Hizmetleri Müdürlüğünün Kızılay Kart uygulaması, çocuk dostu alanlar, kamp dışında bulunan yetişkin ve çocuklara dil ve meslek kursları ve uyum çalışmalarını sağlamak amacıyla kurulan toplum merkezleri, sınır faaliyetleri barınma ve erzak yardımları, geri gönderme merkezleri gibi birçok çalışmaları bulunmaktadır (kizilay.org.tr, 2020).

Kızılay'ın, Suriyelilere yönelik yaptığı çalışmalardan biri de geçici barınma merkezlerinde gıda harcamaları için Kızılay Kartı çıkartılarak 25 markette de kullanımının sağlanmasıdır. Geçici barınma merkezleri dışında ise Kızılay SUY (Sosyal Uyum Yardımı)kapsamında Uluslararası veya Geçici koruma altında yaşamına devam eden yabancılara yönelik 2018 yılına kadar 201.967 Kızılay Kart dağıtılmış ve toplamda 1.175.254 kişiye 1.067.469.620,00 TL nakit transfer işlemini uygulamıştır (Göç ve Uyum Raporu, 2018: 149). Güncel veriler incelendiğinde Kızılay'ın çalışmalarından çok sayıda kişinin yararlandığı görülmektedir. Kızılay'ın (2020:19) Nisan ayı Suriye İnsani Yardım Operasyonu raporuna göre; Gıda ihtiyaçlarını karşılamak adına Kamp İçi Gıda Destek Programından 57.777 kişi, temel ihtiyaçları karşılamak adına Sosyal Uyum Yardımı (SUY) Programına 1.711.063 kişi, eğitim konusundaki ihtiyaçları karşılamak amacıyla Şartlı Eğitim Yardım (ŞEY) Programına 614.542 kişi, Yetişkinler İçin Türkçe Dil Eğitimi(YTDE) Programına 32.432 kişi, Kurs Harcırah Desteği (KHD) Projesine 1.873 kişi, Mesleki Harcırah Desteği (MHD) Projesine 57 kişi toplamda 2,4 milyon kişi katılım göstermiştir.

Suriye Dostluk Derneği

2008 yılında kurulan Suriye Dostluk Derneği, Türkiye ve Suriye vatandaşlarının özellikle iş hayatı ile ilgili yaşadıkları sorunların çözülmesine katkı sağlamak amacıyla kurulmuştur. İki ülke arasındaki iş imkanlarının artırılması, kadının hem ekonomik alanda hem de sosyal alanda güçlenmesini hedeflemektedir. 2011 krizi ile birlikte derneğin asıl hedefi Suriye'deki iç savaş sonrasında yaşanan insani kriz karşısında ortaya çıkan sorunların çözümüne yardımcı olmaktır. Bununla birlikte derneğin Türkiye'de 8 şubesi ve 18.000 üyesi bulunmakta, üyelerinin %90'ı Suriyelilerden oluşmakta ve

bunların %75'inin de eğitimli işverenler olduğu ifade edilmektedir (Göç ve Uyum Raporu, 2018: 125).

Suriye Dostluk Derneği, Suriyeli çocuklar için dil ve bilgisayar eğitimleri, kadınlar için ise mesleki dikiş nakış, kuaförlük ve cilt bakım eğitimleri sağlamakta; Ankara Kalkınma Ajansının da destek verdiği okuma yazma, meslek edindirme, sanat kurslarına ek olarak, ağız ve diş sağlığı taramalarının da yapıldığı Kardeşime Meslek Öğretiyorum Projesi gibi etkinliklerin de yanında istihdam ve işçi sorunları konularında çeşitli çalıştaylar ve paneller düzenlemektedir. Aynı zamanda derneğin Ankara, Diyarbakır ve Kilis'te meslek eğitim ve dil okulları da bulunmaktadır (SDD,2020).

Suriye Dostluk Derneğinin istihdama yönelik eğitim ve projelere ağırlık verdiği görülmektedir. Bu durumun sonucunda, Suriyelilerin yerel halk ile daha çok temas etmesinin sağlanması, karşılıklı iletişimin artırılması ve ekonomiye olumlu etkisinin olması beklenmektedir.

IV.4.TÜRKİYE'DEKİ GÖÇMENLER VE UYUM İLE İLGİLİ SORUNLAR

Türkiye'deki göç ve uyum konusunda karşılaşılan birçok sorundan bahsedilebilir. Bu bağlamda, yapılan araştırmalar incelendiğinde yasal statü, barınma, istihdam, eğitim, güvenlik ve sosyal dışlanma, gündelik yaşantı ile ilgili toplumsal algı ile ilgili sorunlar görülmektedir. Bu bölümde bahsi geçen sorunlara yer verilerek, uyum süreci ile ilgili önerilere de değinilmektedir.

Göçmenlerin en başta gelen sorunları: yasal statü ile birlikte barınma, yerel dili öğrenme, kentsel yaşama uyum, çocuklar özelinde bakıldığında ise eğitime katılma, istihdam, sağlık, temel kültürel gereksinimler ve görüş bildirememesi şeklinde

gerçekleşmektedir. Bu sorunların detaylı olarak incelenmesi ve hazırlanacak uyum politikalarının da bu çerçevede kurulması gerekmektedir (Özservet, 2015: 106).

Göç yönetimi iyi yapılabildiği takdirde ekonomik ve kültürel anlamda olumlu sonuçlar doğurmakta, tersi durumda ise güvenlik ve kamu düzeni açısından tehdit olmak üzere insan hakları ihlallerinin ortaya çıkmasına kadar olumsuz sonuçlara sebep olabilmektedir (Göç ve Uyum Raporu, 2018: 240). Bu güvenlik ve kamu düzeni açısından sıkıntıların ortaya çıkmaması içinde Suriyelilerin göç ve uyum ile ilgili sorunlarına uygun çözümlerin geliştirilmesi gerekmektedir.

Yasal Statü İle İlgili Sorunlar

Bir ülkeye göç edenlerin ilk karşılaştığı durumlardan biri, yasal statülerinin ne olacağı sorunudur. Bir önceki bölümde yasal statü kavramı ile ilgili bilgiler verildiğinden dolayı bu başlıkta karşılaşılan sorunlar anlatılmaktadır.

Ülkemizde bulunan Suriyelilerin yasal statüleri incelendiğinde; Erdoğan (2018:104)'a göre “Geçici koruma sahipleri”, “ön kayıtlılar”, “ikamet izinliler” ve “hiçbir kaydı bulunmayanlar” şeklinde 4 farklı kategoride yer almaktadır. Her bir kategori için farklı uygulamalar gerçekleştiğinden dolayı, Suriyelilerin yer aldıkları yasal statülere göre barınma, istihdam, eğitim, güvenlik ile ilgili sorunlar yaşanabilmektedir.

Geçici korumadan faydalanan, kamp dışında yaşayan Suriyeliler, kayıtlı oldukları il dışına çıkmak istediklerinde, İl Göç İdaresinden belirli sürede gidip gelmeleri koşulu ile yol izin belgeleri almaları gerekmektedir. Kamplarda yaşamına devam eden Suriyeliler ise bulundukları il içinde faaliyet göstermek için kamplarındaki yetkililerden izin almaları, başka bir şehre gitmek istediklerinde ise İl Göç İdarelerinden yol izin belgeleri almaları halinde bu taleplerini gerçekleştirmektedir (UNCHR, 2017: 13).

IGAM'ın yaptığı araştırmada Suriyelilerin farklı şehirlere ziyaretler içinde izin almalarının kendilerini hapsedilmiş hissettirdiğini aynı zamanda bu izinleri almak veya uydu kentlerde varlıklarını güncelleme işlemleri için bulundukları yerden uzak bölgelere gitme konusunda zorlandıkları ifade edilmiştir (2017: 44). Bu uygulamanın hem Suriyelilerin uyum ile ilgili motivasyonlarını olumsuz etkileyebileceği, hem de hem kamu idaresine iş yükü ve zaman kaybına yol açabileceği öngörülmektedir.

Göç ve Uyum Raporu'na (2018: 125) göre; Suriyelilerin yasal statüleri sonucunda karşılaştığı diğer sorunlar arasında: Türkiye'de bulunan Suriyelilerin kayıtlı bulundukları il dışında sağlık hizmeti alamaması; Suriyeli öğrencilerin okullarını uzatmaları durumunda burs alma ve mezun olanların diplomalarının denkliğinin sağlanması konularında olumsuz durumlar ile karşılaşılması; Türkiye'de doğmuş çocuklarının vatansız olması; mülk edinme esnasında sıkıntılar yaşanması, yer almaktadır.

Suriyeliler yasal statü ile ilgili sorunların çözümünü aramaktadır. Bu bağlamda, İçişleri Bakanlığının verilerine göre 2018 yılına 2011 yılından sonra 4500 kadar Suriyeli Türk vatandaşı ile evlenmeleri ve üç yıllık kalma süre şartını gerçekleştirmeleri, 6500 kadarı Türk anne veya Türk babadan doğmuş olmaları gibi sebeplerle yaklaşık 12 bin Suriyeli Türk vatandaşlığına geçmiştir (Göç ve Uyum Raporu, 2018: 138).

Yasal statü ile ilgili ortaya çıkan sorunlar, Suriyelileri sağlık, eğitim, barınma ve ekonomik gibi birçok farklı ve hayati sorunu da beraberinde getirmektedir. Önceleri misafir olarak algılanan, sonrasında ise geçici koruma statüsü verilen Suriyelilerin sorunlarının hala devam ettiği görülmektedir.

Barınma Sorunları

Ülkemizde son zamanda artan göçmen nüfusu ile birlikte ortaya çıkan ilk sorunlardan biri kalacak yer bulma zorluğu, yani barınma sorunlarıdır. Barınma sorunlarının nedenleri arasında kiralık ev bulunmaması, göçmenlerin artan talebi ile konut fiyatlarındaki aşırı artış, yaşam koşullarını tam anlamıyla sağlanamayan evlerin kiralanması, yerel halkın kiracı alabilmek için kaçak ve çarpık yapılaşma yoluna gitmesi, göçmenlerin ev bulamama nedeniyle birden fazla aile olarak mahremiyete ve azami yaşam şartlarına uymayan yerlerde kalması yer almaktadır.

Konut seçimi konusunda Suriyelilerin düşük ücretlerde kira ödemek için kenar mahallelerde ve bir arada yaşamayı tercih etmeleri, ileride hem güvenlik sorunları oluşması, hem de topluma uyumun zorlaşması nedeniyle olumsuz bir durum olarak görülmektedir. Ayrıca bu durum çarpık yapılaşma ve gecekondulaşmayı da ortaya çıkarmaktadır. Artan konut talebi karşısında yerel halkın evlerinin üstüne veya yanına kaçak ve düzensiz yapılar yapmasının çarpık kentleşmeye neden olacağı öngörülmektedir (ORSAM, 2015: 16).

SGDD-ASAM'ın (2018: 62) Suriyeli kadınlar ile yaptığı görüşmede, başka ailelerle ya da akrabalarla paylaşılan, mahremiyetin olmadığı ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddet riskinin yüksek olduğu evlerde yaşamak durumunda kalma gibi barınma sorunlarının yaşandığından da bahsedilmektedir. Ayrıca Suriyelilerin belirli mahallelerde toplanması nedeniyle Suriyeli kadınların yerel halktan uzaklaştıkları, sosyal ilişki kuramadıkları; bunun sonucunda Türk toplumuyla sosyal uyumun önüne geçileceği öngörülmektedir.

Gettolaşma benzeri bir durum yaşanması halinde, istihdama da katılamayan Suriyeli kadınların yerel halk ile temas etme fırsatı da ellerinden alındığı sonucuna varılmaktadır. Bu durumda iki toplum kadınlarının birbirlerini tanınması, bütünleşmesi zorlaşmakta ve uyum sürecinin sağlıklı ve hızlı bir şekilde ilerlemesi mümkün görünmemektedir.

Suriyeli göçmenlerin çoğunlukta olarak yaşadıkları şehirlerde, yeni imar yerlerinin açılması ile kiraların aşırı yükselmesi, kiralık ev bulunamaması ve konut fiyatlarının artması gibi sorunlarla çözüm bulunması halinde, barınma ihtiyaçlarının giderilebileceği ifade edilmektedir (ORSAM, 2015: 37).

Özetle, bireyin temel ihtiyaçlarından biri olan barınmanın, sağlıklı ve güvenli şekilde gerçekleşmesinin, toplumsal huzuru sağlamaya ve yerel halk ile Suriyelilerin birbirlerini tanıyarak uyum sürecine katkısı olacağı düşünülmektedir.

İstihdam Sorunları

Ülkemize göç ile gelenlerin yasal statü ve barınma gibi sorunlarının yanında hayatlarını idame ettirmek için nerede ve nasıl çalışacakları yani nasıl istihdam edilecekleri sorunu son derece önemlidir. Göçmenler, kayıt dışı istihdam edildiklerinde, olumsuz çalışma koşullarına maruz kalınması, sosyal güvencelerinin olmaması, düşük ücret, iş kazaları, güvencesiz çalışma ile yaşam haklarının tehdit edilmesi gibi birçok olumsuzlukla karşı karşıya kalmaktadır.

Kamplardan ayrılarak İstanbul'a yerleşen 30 Suriyeli ile yapılan çalışma da göçmenlere istihdam ile ilgili sorunları sorulduğunda; ekonomik olarak uyumun sağlanamadığı; göçmenlerin güvencesiz, ağır ve pis işlerde, uzun ve düzensiz çalışma saatleri içinde, düşük ücret, taciz ve şiddetle de karşılaşarak çalıştıkları belirtilmiştir.

Ayrıca yerel halkın, Suriyelilerin işlerini ellerinden aldıkları düşüncesi nedeniyle ile Suriyelilere tepki gösterdiği ve bunun sonucunda Suriyelilere yönelik ayrımcılık ile karşılaşıldığı ifade edilmiştir (Yıldırım alp vd., 2017: 122-123).

Göç ile gelenler arasında özellikle dil bilmeyen, beceri düzeyi düşük mülteciler güvencesiz ve düşük ücretli işlere mecbur bırakılmaktadır. Bu durumda yoksullukla mücadele eden bu kesim daha yoksul olmakta, gecekondlu ve kenar mahalleler itilmekte, toplumdan uzaklaştırılarak uyuma engel olmaktadır. Nihayetinde toplumsal uyum, uzlaşma, bütünleşme gibi gayelerin yerine ayrışma çatışma gibi toplumun düzenini sarsıcı sonuçlar ortaya çıkmaktadır (Aygül, 2018: 181-182).

Elazığ'da 20 Suriyeli kadın göçmen ile yapılan araştırmada; göçmen kadınların çalışmasına eşlerinin izin vermediği, küçük çocuklarını bırakabilecek yer olmadığı için ev hanımı oldukları ifade edilirken; bazılarının Kuran kurslarında çocuklara eğitim verdikleri, Suriye'de öğrenci olan bazılarının ise Elazığ'da okulunu bitirdikten sonra tercümanlık yaptıkları görülmektedir. 40 kişiden oluşan Suriyeli erkekler ile yapılan görüşmede ise; inşaat, su ve doğalgaz tesisatı, boyacılık gibi daha kolay iş bulunan ve yüksek eğitim düzeyi aranmayan işleri tercih ettikleri görülmektedir. Aynı zamanda Suriye'de statüsü iyi olan kişilerin Türkiye'de kendilerine uygun iş bulamadıkları için çalışmadıkları, çocukların daha kolay iş bulduğu için çocuklarını çalıştırdıkları da ifade edilmektedir (Dağdeviren, 2018: 70-71). Böylelikle ağır işlerde ve düşük ücretlerde çalışan çocuk işçi sorunun hem Suriyelilerin tavrı hem de emek sömürüsü nedeniyle Elazığ ilinde arttığı söylenebilir.

Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği'nin kadın ve çocuklar üzerinde yaptığı bir araştırmaya göre kadınların kamusal hizmetlere ulaşma ve bu hizmetler hakkında bilgi eksikliği nedeniyle gayri resmi yol ve çevreler ile iş aramaya yöneldikleri belirtilmiştir. Bu durum, göçmenlerin kayıt dışı çalışmalarının, onları ucuz iş

gücünün bir parçası yaparken, düşük ücret ve cinsel istismar gibi olumsuzluklarla da karşı karşıya getirmektedir (SGDD-ASAM, 2018: 49).

İstihdam ile ilgili karşılaşılan bir başka sorun ise, göçmen kadınlar arasında küçük yaşta çocukları olanların herhangi bir işte çalışmadıkları için çocuklarıyla birlikte dilenmeleridir. Kadınlar için gözlemlenen bu olumsuz durumun yanında, orta yaşlı erkekler içinde iş bulmak bir hayli zor olmaktadır. Kadınlar ve gençler düşük ücretlerle çalıştırılabildiği için daha çok tercih edilmekte, bu durumda özellikle orta yaş erkekler için genellikle dezavantajlı bir durum ortaya çıkarmaktadır (Özservet, 2015: 106). Çalışmanın demografik faktörler başlığında da belirtildiği gibi yaş ve cinsiyet unsurları, Suriyelilerin istihdamında farklı ve dezavantajlı sonuçlar doğurmaktadır.

İstihdam sorunları ile ilgili çalışmalar incelendiğinde, çocuklarını bırakma imkanı olmayan ve resmi yollardan iş bulamayan kadınların dilenmesini önlemek ve onları resmi yollardan çalışmaya teşvik etmek amacıyla, çocuklarının ücretsiz ve güvenli kreşlere gitmeleri sağlanarak bu durumdaki kadınlara istihdam imkanı sunulması önerilmektedir (Özservet, 2015: 106). Bir diğer sorun olan Emek sömürüsüne engellemek adına Geçici Koruma Sağlanan Sığınmacıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmeliğin çıkarılmasının, önemli bir adım olduğu düşünülmektedir. Yönetmelik ile bir sığınmacının asgari ücretten daha düşük bir ücret alarak zorla çalıştırılması hukuki olarak imkansız hale gelmiştir (Karasu, 2018: 35-36).

İş kaybı korkusu nedeniyle yerel halkın Suriyelilere olumsuz yaklaşımından bahsedilmişti. Yapılan araştırmalar incelendiğinde ihracat konusunda Suriyelilerin geliştiği ile olumlu sonuçlar alındığı örneklerinde mevcut olduğu görülmektedir. Ülkemize gelen Suriyelilerin Ortadoğu'daki iş ilişkilerini de yanlarında getirmesi ile güneydoğu illerimizde ihracatta bir artış görülmektedir. Kahramanmaraş örneğinde olduğu gibi Suriyeli iş

adamına ait firma ildeki en çok ihracat yapan firma haline gelmiştir. Uşak'ta dört deri işletmesinin kurulması, Balıkesir'in Marmara ilçesinde Türk ortak ile kurulan mermer fabrikası gibi ihracat yapan firma örnekleri mevcuttur (Göç Ve Uyum Raporu, 2018: 259-260). Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği'nin (TOBB) verilerine bakıldığında 2016 yılından Mayıs 2021'e kadar geçen sürede Suriyeliler tarafından yabancı sermaye statüsü ile ülkemizde 5.868 şirket kurulduğu görülmektedir (tobb.org, 2021).

Ülkemize göç eden Suriyelilerin ekonomi üzerinde de olumlu ve olumsuz etkileri bulunmaktadır. Suriyelilerin geneli alt gelir seviyesindeki kesimlerden oluşmaktadır. Ancak özellikle Halep'ten gelen yatırımcı ve tüccar kesimin gelmesi ile birlikte öncelikle limanın sunduğu ticaret imkanı nedeniyle Mersin'i ardından Gaziantep'i tercih etmeleri sebebiyle, yabancı firma sayılarının arttığı gözlemlenmektedir. Bu tüccarların Orta Doğu'da bağlantılarının olduğu ve bu bağlantıları kullanarak ülkemizde ihracat artışı olması ve işgücünün artmasının da yatırım piyasasına katkı yapması gibi olumlu etkilerin ortaya çıkabileceği öngörülmektedir (ORSAM, 2015: 18). Buradan yola çıkarak ülkemize gelen Suriyeli iş adamlarının yasal yollar ile ihracat konusunda ülkemize katkı sağlayabileceği ve istihdam konusunda destek sağlayabileceği düşünülmektedir.

İstihdam konusu hem birey ekonomisi bazında hem de ülke ekonomisi bazında önem arz eden bir konudur. Bu konu ile ilgili karşılaşılan sorunların çözümü ile birlikte bireyin yasal yollardan ve yeterli bir şekilde geçimini sağlayarak topluma uyum sağlama konusunda daha istekli hale geleceği öngörülmektedir. Türkiye ekonomisi açısından bakıldığında ise kayıt dışı istihdamın engellenmesi, ihracatlar artması, üretim sektörünün gelişmesi, Suriyeli göçü ile ortaya çıkan ekonomik yüklerin azalması ve ekonomik büyümenin gerçekleşmesi gibi olumlu sonuçlar beklenmektedir.

Eğitim İle İlgili Sorunlar

Ülkemize göç ile gelenlerin en kısa sürede dil öğrenimini sağlaması gerekmektedir. Son zamanda artan Suriyeli nüfusunun dil öğrenimini sağlamak ve çocukların aksayan ve yarım kalan eğitimlerine biran önce başlanması gereksinimi oluşmaktadır. Ancak Suriyeliler eğitim konusunda birçok sorun ile karşılaşmaktadır.

Türkiye’de yaşayan Suriyelilerin kendi yaşamlarını idame ettirmeleri, iş sahibi olabilmeleri, topluma uyum sağlayabilmeleri ve bunun sürdürülebilmesi için adil, sürekli ve kanunlara uygun şekilde bir şekilde dil eğitimi ve örgün eğitimi almaları gerekmektedir. Çocukların eğitime devam etmesi; topluma daha kolay uyum sağlamaları, şiddetten ve çocuk işçiliğinden uzak tutularak devletin kontrol ve sorumluluğu altına girmeleri gibi olumlu sonuçları bulunmaktadır (Topçu, 2017: 12). Bu nedenle, yaşanan olumsuzlukların azaltılabilmesi için Türkçenin öğrenimi, örgün eğitim ve mesleki eğitimlerin biran önce tam anlamıyla verilmesi büyük bir gereklilik arz etmektedir.

İltica ve Göç Araştırmaları Merkezi (IGAM) (2017: 61) tarafından yapılan saha çalışmasında Suriyeli görüşmeciler; dil öğrenimi ve uyum konusunda kurslara katılım sağlamada mekânsal uzaklığın engel olması, bu kursların duyurularında eksikliklerin yaşanması, halk eğitim merkezlerindeki eğitimin yetersiz kalması ve kurslarda müfredat açısından eksiklikler yaşanması, özel dil kurslarının ve üniversitelerin sunduğu kursların ücretlerinin karşılanamaması gibi nedenlerden şikayet etmektedirler. Elazığ’da Suriyeli göçmenler ile yapılan görüşmede toplumdan uzaklaşmamak, yerel halk ile iletişim kurmak, günlük yaşamlarına sorunsuz devam edebilmek adına Türkçe öğrenmek istedikleri ancak yeterli kursların olmadığı, var olan kurslara da ağır ve uzun çalışma hayatından dolayı katılamadıklarını belirtilmiştir (Dağdeviren, 2018: 78).

Ülkemizde, Suriyelilerin dil öğreniminin sağlanabilmesi ve çocukların eğitim alabilmesi için birçok uygulama devreye sokulmuştur. Ancak Suriyeli aileler birçok nedenden ötürü bu uygulamalara katılım sağlayamamaktadır. İl Eğitim Komisyonlarınca merkezi yerleştirme yöntemi ile okullara yerleştirilen Suriyeli çocuklar ve aileleri kayıt işlemleri sırasında yaşanan bürokratik sorunlar ve dil sorunları nedeniyle bu işlemleri doğru ve yeterli şekilde yapamayacağını düşündüğünden vazgeçmektedir (Çetin, 2016: 207). Suriyeli ailelerin maddi zorluklar nedeni ile çocuklarını okula göndermeyip işe göndermeleri, devletin ve STK'ların Suriyeli çocukların tamamının eğitim almalarını yeterince sağlayamamaları nedeniyle, Suriyeli çocukların çok az bir kısmı yeterli derecede eğitim alabilmektedir. Geri kalan kısmının ise maddi ihtiyaçlar gibi nedenlerle, çeşitli yerlerde ucuz işgücü olarak çalıştırıldığı veya sokaklarda satıcılık yaptırıldığı gözlemlenmektedir (ORSAM, 2015: 17).

Okul çağındaki çocukların eğitimi konusu, Suriyeliler için çok büyük bir sorun oluşturmaktadır. Suriye'de yaşanan iç savaş sebebiyle birçok Suriyeli çocuğun eğitimi yarıda kalmış veya birçoğu eğitime hiç katılım sağlayamamıştır (Çetin, 2016: 206). Eğitim çağındaki Suriyeli çocukların zamanında ve yeterli eğitim alamamasının ülkemiz için sıkıntı yaratacağı öngörülmektedir. Savaşa şahit olan, travmatize olan Suriyeli çocukların eğitimsiz kalmaları halinde, topluma entegre olmalarının ve meslek edinmelerinin güçleşeceği, toplum tarafından dışlanabilecekleri, saldırganlıkların artması ile suça karışma olasılıklarının artacağı ifade edilmektedir (Göç ve Uyum Raporu, 2018:92).

Toplumsal uyum ve kabul kapsamında, kamptan ayrılarak İstanbul'a yerleşen 30 Suriyeli ile yapılan çalışmada, Suriyelilerin Türkiye'de kalıcı olarak kalmayı düşündüklerini bu sürece uyumun sağlanabilmesi için özellikle çocukların yeterli eğitimi almalarının sağlanması üzerinde durdukları ifade edilmiştir. Aynı zamanda eğitim

hizmetlerinde sıkıntılar yaşasalar da çocuklarının eğitimden mahrum kalmamalarını önemsedikleri belirtilmiştir (Yıldırım alp v.d,2017: 118)

Görüldüğü üzere Suriyelilerin, çocuklarının eğitimi konusuna farklı yaklaşımları bulunmaktadır. Çocuk işçi çalıştırmanın fazla olduğu yerlerde maddi durumları yetersiz olan ebeveynler çocuklarının eğitim almaları yerine çalışmalarını tercih ederken bazı Suriyeli aileler ise yaşanan olumsuzluklara rağmen çocukların eğitimden uzak kalmasını istememekte ve topluma uyumun sağlanmasında çocukların eğitime katılmasının büyük etkisi olacağına inanmaktadır. Ülkemiz açısından durumu değerlendirildiğinde ise, Suriyelilerin tamamının dil eğitimlerini alması ve nedeni ne olursa olsun her bir Suriyeli çocuğun dil ve örgün eğitiminin aksamaması için çalışmalar yapılmaktadır.

Toplumsal Algı İle İlgili Sorunlar

Göç ile ülkemize gelen Suriyelilere yönelik toplumun göçmen ve uyum sürecine bakış açısı farklılık göstermektedir. Önceleri Suriyelilere misafir algısı ile olumlu bir yaklaşım sergilenmiş, daha sonra ise iş kaybetme endişesi, ekonomik sıkıntı düşüncesi, ev fiyatlarının yükselmesi, suç olaylarının artacağı görüşü, Suriyelilerin yasal statülerinin ne olacağı ve yerel halkı nasıl etkileyeceği sorunsalı, aile birliğinin bozulması kaygısı, güvenliğin sağlanamayacağı korkusu gibi nedenler ile toplumsal algı olumsuz yönde etkilenmiştir.

Önceki bölümlerde de yer verildiği gibi toplumsal algıyı olumsuz yönde etkileyen ilk olgu ekonomik kaygılardır. Suriyelilerin kolaylıkla ötekileşmesinde Suriyeli göçün ilk günlerinde devlet yetkililerince durumu “misafirlik” olarak kısa süreli olarak değerlendirmeleri, daha sonra bu durumun uzaması da ekonomik kaygıların oluşmasında etkili olmaktadır (Çetin, 2016: 212). Halk arasında dolaşan “Suriyeli sığınmacıların

ihtiyaçlarının karşılanması için devletin çalışanlar ve emeklilerden kesinti yaptığı” şeklinde benzer söylemler Suriyeliler için yapılan harcamaların sıklıkla ifade ediliyor olması, Suriyelilere karşı negatif tavır oluşmasına sebep olmaktadır (Çetin, 2016: 201).

Suriyelilere yönelik olumsuz algıya neden olan bir başka etken trafikte, sokakta, parklarda Suriyeli dilencilerin çoğalmasi olarak öngörülmektedir. Bu durum aynı zamanda gasp, kapkaç, hırsızlık gibi olayların yaşanabileceği endişesini ortaya çıkarmaktadır. Örneğin, 2015 yılı temmuz ayında basına yansıyan Kahramanmaraş’ta yaşanan olumsuz olaylardan sonra dilencilerin toplatılarak kamplara yerleştirilmesi halkın kaygılarını azalttığı düşünülmektedir (ORSAM, 2015: 38).

Türkiye’de yaşayan Suriyeliler ilgili bir diğer sorunun, Türk vatandaşlarının Suriyeliler ile para karşılığında ikinci evlilik yapması olduğu gözlemlenmektedir. Evlenme düşüncesinde olan Türk erkeklerinin Suriyeli aracılar veya aile büyüklerine para vermesi yolu ile onlara uygun eş adayları bulunmaktadır. Suriyeli aileler, bu durumu hem ekonomik olarak aileye bir katkı olduğunu hem de kızlarının geleceğini kurtardıklarını düşünmeleri sebebiyle gerçekleştirmektedir. Özellikle Kilis, Şanlıurfa, Hatay ve İstanbul gibi illerde yaygın görülen bu durum hem yerel halkın hem de zorla evlendirilen Suriyeli kadınların tepkisine neden olmaktadır. Çocuk yaşta evlilik Suriye’nin kanunları açısından yasal olsa da ülkemizde geçmişten günümüze mücadele edilen bir sorun olan bu durum hukuk sistemimize aykırı bir durumdur. İlerde daha büyük sorunlar yaşanmadan, Suriyelilerin Türkiye’nin hukuk düzenine de uyum sağlamaları gerekmektedir (Bayrak, 2018: 71).

Sınır illerimizde görülen göçmenlerin yoğunluğu yerel halkın aile hayatında da değişimlere neden olmaktadır. Özellikle Kilis, Şanlıurfa ve Hatay’da genç veya yaşlı, bekar veya evli Türk erkeklerin Suriyeli kadınlarla evlenmesi, halk bünyesinde özellikle

kadınlar tarafından tepkilere sebep olmakta, Suriyelilere yönelik algıyı olumsuz etkilemektedir. (ORSAM, 2015:16).

Yaşanan bu olaylar neticesinde, Türk ve Suriye aile yapıları zarar görmektedir. Aynı zamanda zorla evlendirilen Suriyeli kadınların toplumdan, Türk ve Suriyeli kadınların da birbirlerinden daha da uzaklaşmasına sebep olmaktadır.

Toplumsal algı ile ilgili sorunlar incelendiğinde her birinin en kısa zamanda çözülmesi gerektiği, aksi halde güvenlik, ekonomik, aile birliği gibi konularda olumsuz durumların yaşanacağı öngörülmektedir. Bu bağlamda, Suriyelilerin ve yerel halkın bütünleşmesi, toplumsal uyumun sağlanması zorlaşacağı düşünülmektedir.

Güvenlik İle İlgili Sorunlar

Güvenlik hem yerel halkın hem de Suriyelilerin sorunları arasında yer almaktadır. Suriyelileri sorunun kaynağı olarak görme yaklaşımı yerel halkta güvenlik kaygılarına yol açmaktadır. Diğer yandan bu bakış açısıyla mücadele ederken, suça itilen birçok Suriyeli olduğu medyada yer almaktadır. Suriyeliler dil bilmeme, meslek edinememe gibi nedenler ile suç unsuru haline gelmektedir. Medyada yer alan birçok olayda Suriyelilerin mağdur sıfatında olduğu ve güvenlikleri ile ilgili birçok farklı sorunla karşılaştıkları da görülmektedir.

Suriye Türkmen Meclisi Başkanı ve Türkmenevi Eski Başkanı; yakın zamanda Türkiye’de çalışma izni iptal edilen Mercy Corps Derneği gibi birçok Batı kaynaklı sivil toplum kuruluşlarının maaş, üçüncü ülkeye gidiş gibi konularda Suriyelilere yardım edecekleri vaadiyle Suriyeli Türkmenlerin de olduğu göçmenlerin kişisel bilgilerini alarak istihbarat bilgilerini elde edip teröre destek verdiği, Suriyeli aileleri ve çocukları istismar ettiklerini ifade etmektedir (Göç ve Uyum Raporu, 2018: 150).

Göçmenler açısından en tehlikeli durumlardan biride düzensiz göç ile birlikte gelen göçmen kaçakçılığıdır. Türk Ceza Kanunun 79.maddesinde göçmen kaçakçılığının cezası üç yıldan sekiz yıla kadar hapis cezası olarak ifade edilmiştir. Ancak bu ceza oranına bakıldığında tarihi eser kaçakçılığı ile göçmen kaçakçılığının aynı olduğu görülmektedir bunun caydırıcılığının da düşük olduğu düşünülmektedir. Caydırıcılığın artırılması için göçmen kaçakçılığına verilecek cezanın alt ve üst sınırının arttırılarak yeniden düzenlenmesi gerekmektedir (Göç ve Uyum Raporu, 2018: 251).

SGDD ve ASAM'ın Suriyeli kadınlar ve çocuklar üzerinde yapılan araştırmada katılımcı kadınların %70,7'si dışarı çıktıklarında kendilerini güvende hissederken %17,1'lik kısmı kendilerini güvende ya da tehlikede hissetmediklerini, %12,3'lük kısmı ise kendilerini güvende hissetmedikleri ifade edilmiştir (SGDD-ASAM, 2018: 53). Suriyeli kadınlar ve çocuklar üzerinde yapılan araştırmaya göre %73'ü her türlü şiddet ve taciz durumunda kendilerini tehlikeden kurtarmak için Türkiye'de nereye başvurması gerektiğini bilmemektedir. İllere göre şiddet yaşanması durumunda nereye başvuracağını bilme konusunda yapılan araştırmada; en yüksek oran Adana (%48,6), İstanbul (%34,7), Şanlıurfa (%31,1), en düşük oran ise İzmir (%12,5) olmuştur (SGDD-ASAM,2018:57).

Güvenlik ile ilgili sorunlar hem yerel halk, hem de Suriyeliler tarafından yaşanmaktadır. Bu sorunların giderilmesi için yetkili merciler tarafından çalışmalara devam edilmektedir. Güvenlik ile ilgili sorunlar aşılp, karşılıklı güvenin ve toplumsal barışın sağlanması ile birlikte uyumun gerçekleşme sürecinin de hızlanacağı düşünülmektedir.

Uyum Süreci İle İlgili Öneriler

Dil, iletişim, çokkültürlülük, kimlik, asimilasyon, ayrışma, kentsel ayrışma, sosyal algı, toplumsal algı, güvenlik unsuru, din, yasal statü durumu, eğitim gibi uyumu etkileyen faktörlere önceki bölümde yer verilmişti. Uyum sürecinde bu faktörlerden kaynaklı birçok sorun ile karşılaşılmaktadır. Bu sorunların çözümü konusunda yapılan araştırmalar incelenerek, çözümünde etkili olacağı düşünülen önerilere yer verilmektedir.

Uyuma yönelik çalışmalarda, sorunların çözümünde ilk yapılması gerekenler ile ilgili birçok farklı görüş bulunmaktadır. Karasu'ya göre (2018: 38) Sığınmacıların uyum sürecini olumlu şekilde yaşamaları için ilk adım olarak meslek sahibi olmaları gerektiği düşünülmektedir. Suriyelilerin üretime katkı sağlayan bir hale gelmesinin çok önemli olduğu ifade edilmektedir. Bunun için öncelikle dil ve meslek edindirme kursları açılmalı, açılan kurslarında çeşitlendirilmesi gerekmektedir. Aynı zamanda Suriyelilerin mesleki becerileri ve ilgileri tespit edilerek bu eğilimler doğrultusunda mesleki eğitimleri şekillenmelidir. ORSAM'a göre (2015), ilk olarak Suriyelilerin uyumu konusunda bazı çalışmaların gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Bunlar: öncelikle doğru bir sistemin kurulabilmesi için Suriyelilerin tamamının kayıt altına alınması, sağlık ve eğitim ihtiyaçları artacağından dolayı sağlık ve eğitimde ek kapasite inşasının yapılması, yerel otoritelere inisiyatif verilmesi ve yerel ile merkez arasında koordinasyonun sağlanması, belediye hizmetlerinin artan ihtiyaçları karşılamak için ek kapasite inşası ve bütçe verilmesi, sınır illerinde Suriyeli kanaat önderleri grupları oluşturulması, konu fiyatlarının artışı ile kiralanacak ev bulunamaması gibi sorunlarla baş edebilmek için yeni imar alanlarının açılması, Suriyelilerin eğitim, sağlık ihtiyaçlarının karşılanmasında uluslararası yardım sağlanması, Suriyelilere yönelik kapasite inşası projelerinin hayata geçirilmesi ve sosyal alanların inşa edilmesi şeklinde ifade edilmektedir (ORSAM, 2015).

Çetin'e göre (2016: 219) ise; kültürel uyumun sağlanabilmesi için yapılması gereken ilk şey Halk Eğitim Merkezleri bünyesinde gerçekleştirilecek eğitimler sayesinde, Suriyelilerin Türkçe konuşabilmesinin sağlanması olmalıdır.

Göçmenlerin uyumu kapsamında belediyelerde beyaz masalarda ve çeşitli birimlerde yabancı dil bilen, göç ve uyum konularında bilinçli, eğitilmiş, çok kültürlü personellerin görev alması; var olan aile ve çocuk merkezlerini, gençlik merkezlerini, kültür merkezlerini, meslek edindirme kurslarını, yabancıların kullanımına açılması ve teşvik edilmesi; yerel konut politikalarının yabancıların kullanımına göre adapte edilmesi ile ilgiliyasal düzenlemeler oluşturulması gibi çalışmalar yapılması gerekmektedir. Göçmenlere sosyal hizmet götürmek amacıyla, belediyelerin rant vergisi ve/veya başka kalemlerle gelirlerini arttırarak, bunun karşılığında yoksullar ve göçmenler gibi dezavantajlı gruplar için belirli oranlarda sosyal konut yapılması önerilmektedir. Bu öneri ile aynı zamanda ev sahiplerinin kira fiyatlarını gereğinden fazla arttırmasının ve göçmenlerin bu şekilde mağdur edilmesinin önüne geçileceği düşünülmektedir (Özservet, 2015: 106).

2016 yılında gerçekleştirilen Mülteci Hakları Alt komisyonu toplantısında yer alan Erdoğan' a göre Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Suriyeliler konusunda toplumsal hizmetler ve uyum çerçevesinde iki bakanlık olarak yer alabilir veya güçlü bir müsteşarlık kurularak bu iki hizmetin daha sağlıklı yürütülmesi sağlanabilir. Ayrıca bu süreçte en önemli desteğin belediyelere verilmesi ile yerel entegrasyonun sağlanması tavsiye edilmektedir (Göç ve Uyum Raporu, 2018: 93). Bahsi geçen çalışmalar için uyum yol haritası çıkartılması gerekmektedir. Bunun içinde akademisyenlerden, kamu ve yerel yönetim uzmanlarından, sivil toplum, toplum uluslararası kurumlar ve siyasi parti temsilcilerinden oluşan çalışma grupları oluşturulmalıdır (Daoudow, 2015: 62-63).

Uyumun iki tarafın katılımıyla tam anlamıyla gerçekleşebileceği ifade edilmişti. Bu bağlamda göçmenlerin uyumu konusundaki faaliyetler, yerel halkın rızası alınarak gerçekleştirilmelidir. Bunlar yapılırken de hizmetler bir hak olarak sunulmalı, böylelikle uluslararası insan hakları standartlarına ulaşılması çabalanmalıdır. STK'ların, hem yerel halkın hem de göçmenlerin birlikte yaşama kültürünün geliştirilmesine yönelik proje ve faaliyetlerin gerçekleştirmesi gerekmektedir. Bu proje ve faaliyetler gerçekleştirilmeden önce Suriyelilerin de fikirlerinin alınması ve bu fikirlere katkı sağlayabilecekleri platformlara yer verilmesi önem arz etmektedir. Hem toplumsal kabul hem de uyum süreci aynı zaman çerçevesinde ve birbirini bütünleyen, destekleyen politikalarla ilerlemesi önerilmektedir (Yıldırım alp vd., 2017: 123-124).

Uyum sürecinin yolunda gitmediği durumlarda toplumdaki ön yargıların artması ve karşılıklı iletişim kurulamaması ile birlikte toplumdaki ayrışma, ötekileştirme, asimilasyon gibi sorunlar ortaya çıkmaktadır. Bu durumun, medyada uyum süreci ile ilgili olumsuz haberlere daha fazla yer verilmesi, ülkeye yeni gelenlerin gettolaşma eğilimi göstermesi gibi birçok nedenleri bulunmaktadır. Medyada, bilinçli ya da bilinçsiz bir tutumunun sonucu olarak Suriyeliler ile ilgili olumsuz haberlere sıkça yer verilmesi, göçmenlerin kriminal suç örgütleri olarak gösterilmesi, göçmenlerin nefret objesi olarak yansıtılması, Suriyeli göçmenlerin bir parçası olduğu suç olaylarının normalden daha abartılı olarak yansıtılmasının bir sonucu olarak görülmektedir (Kızmaz, 2018: 424). Bu durumun sonucunda, ülkemizde Suriyelilere karşı, toplumda ayrışma, ötekileştirme yaşandığı düşünülmektedir. Suriyeli çocuk ve gençlerin yeterli eğitimi almaması durumunda, ileride istenmeyen ve sonuçları ağır olacağı düşünülen olayların ortaya çıkabileceği öngörülmektedir. Bunları önlemek adına ise uzlaşmaya dayanan, göçmenlerin hem istihdama hem de sosyal üretime katılmalarını sağlayan uyum süreçlerinin devreye

sokulması gerekmektedir. Bu uyum süreçleri ile birlikte Suriyelilere yönelik artan kaygı ve riskler daha doğru şekilde değerlendirilerek, karşılıklı iletişimin kurulacağı ve toplumdaki önyargıların da azalacağı ifade edilmektedir (Karasu, 2018b, 51). Bu tür sıkıntılara karşı, uyum sürecinde, çözüm olarak göçmenlere vatandaşlık verilmesi, Almanya gibi birçok ülkenin başvurduğu bir yöntemdir. Vatandaşlık, göçmenlerin yeni geldikleri topluma aidiyeti, toplumsal kabul ve uyum konusunda iyileşmenin yanında, ev sahibi ülkenin değerler sisteminin sahiplenilmesinde siyasal süreçlere dahil olunarak toplumun değişimine ortak olmak anlamlarını da içermektedir. (Yıldız, 2017: 64).

Göç sürecinin gettolaşma eğilimi oluşturmaması için yerel halk ile mülteciler arasında fiziksel sınırlar oluşmasına engel olunması ve uyum çalışmalarına başlanması gerekmektedir. Toplumdan kendini izole eden insanların ortaya çıkmaması için gerektiği zaman bireysel sorunlarla da ilgilenebilen, işinin ehli kişiler tarafından mülteciler ile hızlı bir şekilde irtibata geçip çözüm üretebilen bir mekanizmanın oluşturulması gerektiği düşünülmektedir (Bayrak, 2018: 56). Uyum ve sosyal kabul sürecini doğru şekilde yürütebilmek adına, vatandaşların, gönüllü göç ile gelen yabancıların, zorunlu göç ile gelen mültecilerin bir arada olduğu toplumlarda ayrımcılığa neden olmayacak, dengeli yaklaşımlar ile sorunlar çözüme kavuşturulmalıdır (Yıldız, 2017: 60). Uyum sürecinin sağlıklı bir şekilde ilerleyebilmesi için öncelikle yabancı düşmanlığı, ayrımcılık gibi durumların yaşanmasının önüne geçilmelidir. Karasu (2018: 38) Suriyelilerin Türkiye’de açtıkları şirketlerin desteklenmesini, Suriyeli zanaatkar ve esnafın Türk ekonomisi ile uyumunun sağlanmasını önermektedir. Bu sayede Suriyelilerin üretici hale geleceği, Türk halkı ile bütünleşme sağlanacağı aynı zamanda da toplumda yer edinen “Suriyelilerin sırtını devlete yasladığı” düşüncesinden de vazgeçileceği öngörülmektedir.

Suriyeliler arasında uyum sürecinde cinsiyet faktörünün önemli bir etken olduğundan bahsedilmiştir. Erkek göçmenlerin kadın göçmenlere oranla daha iyi uyum süreci geçirdiği görülmektedir. Bu durumun nedenleri arasında, erkek göçmenin daha kolay ve hızlı bir şekilde çalışma hayatına atılması ile birlikte, evin dışındaki hayatla daha çok bağlantısının olması, ev sahibi toplumun dilini ve kültürünü evde oturan kadına göre daha çabuk öğrenmesi, ev sahibi toplum ile ilgili sosyal bilgi ve becerileri geliştirmesi yer almaktadır (Zafer, 2015: 55). Suriyeli kadınların yaşadığı dezavantajlı durumu giderebilmek için, çocuklarının ücretsiz ve güvenli kreşlere gitmeleri sağlanarak bu durumdaki kadınlara istihdam sağlanabileceği önerilmektedir (Özservet, 2015: 106). Bu sayede kadınlarında da yerel halk ile uyum içinde yaşaması için adım atılmaktadır. Suriyeli kadınların dil öğrenmesi, iş hayatında yer edinmesi ve toplumsal hayatla bağlantılarının artırılması ile birlikte toplumsal uyumun sağlanmasında önemli bir adım olduğu düşünülmektedir.

Uyum sürecinin çocuklar üzerinde de etkileri olduğu gibi, çocuk sayılarının uyum sürecine de etkileri bulunmaktadır. UNİCEF'in verilerine göre ülkemizde yaklaşık 1.74 milyon göçmen çocuk bulunmaktadır (UNİCEF, 2021). Çocuklar göçmen grupları arasında sayıca önemli bir yer tutmaktadır. Sığınmacı ve göçmenlerin yaklaşık %70'i kadın ve çocuklardan oluştuğundan dolayı göç ve uyum konusu incelenirken çocuklarında ayrıca ele alınması gerekmektedir (Yürür, 2015: 96)

Suriyeli çocukların eğitimi konusunda, şuan okul çağındaki olan bu çocukların ileride ulusal ve uluslararası alanda eğitimlerine devam edebilmeleri, bir meslek sahibi olup işgücüne katılabilmeleri ana hedef olarak belirlenmelidir. Suriyeli çocukların diploma ile ilgili sorunlarla karşılaşmaması için UNİCEF gibi uluslararası kuruluşların katkısı ile çözülmesi önerilmektedir (Çetin, 2016: 219). Erdoğan'a göre uyum sürecinde Avrupa

Birliği ile birlikte mülteci ve uyum politikası geliştirilmesi, çocuk ve gençlere Türk müfredatı içerisinde eğitim verilmesi, Suriyelilerin de fikri alınarak uyum politikalarının planlanması ve uygulanması gerekmektedir (Göç ve Uyum Raporu, 2018: 97). Suriyeli çocukların eğitimlerinde devamlılığın sağlanmasının, bakanlık ve yerel yönetimler bünyesinde açılan gençlik merkezlerinde Suriyeli çocuk ve gençlere yönelik ayrı bir birim bulunmasının uyum sürecinde olumlu etkiler yaratacağı düşünülmektedir (Karasu, 2018: 39).

Öneriler tek tek incelendiğinde görülüyor ki uyum sürecinin sağlıklı ilerlemesi için yerel halka, Suriyelilere, merkezi ve yerel yönetimlere, STK'lara, akademisyenlere, Uluslararası kuruluşlara birçok görev ve sorumluluk düşmektedir. Öncelikle Suriyelilerin temel ihtiyaçları giderilmesi; yasal statü, barınma, istihdam, eğitim, toplumsal algı, güvenlik gibi sorunlar çözülmesi; yerel halk ve Suriyelilerin birbirlerini daha iyi tanımalarına ve kaynaşmalarına yönelik faaliyetlerin arttırılması için daha fazla adımlar atılması gerektiğı düşünülmektedir. Geçmişte yapılmış çalışmalara bakıldığında, planlanan proje ve araştırmalar incelendiğinde uyum ile ilgili yapılması gereken daha çok şey olduğu öngörülmektedir.

SONUÇ

Göç, dünya tarihinin en çok karşılaştığı olaylardan biridir. Coğrafi, kültürel, siyasal ve toplumsal bir değişime neden olan göçün kendine ait nedenleri, birbirinden farklı türleri ve kuramları mevcuttur. Göçmen ise kendi isteği veya zorlama ile bir yerden başka bir yere giderek göç eylemini gerçekleştiren, bunu yaparken de yasal veya yasal olmamasına göre statüsü belirlenen, hem değişimin başrolü olup hem de bu değişimden en çok etkilenen olgudur.

Çalışmanın ana konusu olan uyum kavramına geldiğimizde ise, kısaca yeni gelenin öncekine benzerlik göstermesi şeklinde ifade edilebilir. Daha kapsamlı tanımladığımız da ise uyum, yeni gelenlerin toplumun bir parçası olup aidiyet hissinin oluştuğu, yeni geldikleri topluma sosyal ve kültürel yönden benzemeleri, farklılıklara karşı hoşgörülü yaklaşarak farklılıkların kabul edilmesi durumu olarak ifade edilebilir. Toplumsal uyum ise kendi içinde bir süreci olan; göçmen, mülteci, sığınmacı, yabancı gibi topluma sonradan katılan unsurların toplumun huzur ve barış içerisinde yaşamasını amaçlayan; hem yeni gelenleri hem de yerel halkı ilgilendirmekle birlikte onlara ödev ve sorumluk veren bir kavram olarak nitelendirilmektedir.

Dil, iletişim, kimlik, kültür ve kültürleşme, din, yasal statü, eğitim, demografik faktörler, algı gibi kavramlardan olumlu ya da olumsuz şekilde etkilenen uyum, uygulama biçimlere ve yaklaşım tarzlarına göre çokkültürlülük, asimilasyon, ayrışma, entegrasyon gibi farklı şekillerde ortaya çıkmaktadır.

Göç ile birlikte yeni bir yere gelenler, öz kültürlerini korumak ile topluma uyum sağlamak arasında ikilem yaşamaktadır. Bu ikilem sonucunda aldığı karara göre o toplumda ya uyumdan ya da ayrışmadan söz edilebilir. Eğer göç eden birey öz kültürlerini

koruma kararı verir ise yerel halktan uzaklaşmayı, karşılıklı iletişime kapalı, sadece kendi gibi olanlarla hayatına devam etmeyi tercih etmektedir. Bu durumda da toplumda uyum, huzur, barış ve toplumsal bütünleşme gibi değerlerin yaşanması zorlaşmaktadır. Fakat birey uyum sağlama yönünde bir karar verir ise karşılıklı iletişime açık, yerel halkın değerlerine yaşam standartlarına ayak uydurmaya çalışan, ortak payda da buluşan, birbirlerini anlayıp farklılıklara saygı gösteren, yaşanabilecek sorunları uzlaşma ve hoşgörü ile çözen bir hale geleceği düşünülmektedir.

Bu bağlamda yakın zamanda bahsi geçen ikilemi yaşayan bir toplum bulunmaktadır: Suriyeliler. Daha öncede belirtildiği üzere Suriye halkı, ülkemizde ve tüm dünyada yankı bulan iç savaşın etkisi altındadır. Suriyeliler yaşanan bu zor ve hayati durumdan kurtulabilmek için coğrafi olarak yakın olduğu Türkiye gibi ülkelere doğru göç etmektedir.

Suriye’de yaşanan olaylar aslında sadece Türkiye’yi değil, tüm dünyayı etkisine almaktadır. Avrupa ülkeleri göçmenler ve mültecilere karşı farklı tutumlar sergilemektedir. Örneğin Avrupa birliğinden 8 ülke dışında hiçbir Suriyelileri kabul etmemekle birlikte üçüncü ülkelere göndermektedir. Bahsi geçen 8 ülke de göçmen sayılarını sınırlı tutmaktadır. Dünya, Suriyeli göçüne yeterli ilgiyi göstermezken, Türkiye ise 2009 yılında Suriye ile karşılıklı olarak vizeleri kaldırmış bulunmakta, ardından “açık kapı politikası” izleyeceğini belirterek, Hatay’da 2011 yılında ülkemize gelen yaklaşık 250-300 kişi için barınma ihtiyacı gidermek adına kamplar kurmuştur.

Bu bağlamda ilk önce Suriyelilerin kısa süreli olarak ülkemizde olduğu düşüncesiyle “misafir” olarak algılanmaktadır. Ancak zaman geçtikçe ve Suriyelilerin sayısı arttıkça kalıcı olduğu anlaşılmaya başlanarak birlikte Suriyelilerin ve yerel halkın birbirlerine uyumu konusu gündeme gelmiş olup, Suriyelilere 2014 yılında geçici koruma statüsü

verilmiştir. Bu statü ile birlikte Suriyelilerin eğitim, sağlık gibi temel ihtiyaçlarını kolaylıkla giderilmesi sağlanmıştır. Ardından Türkiye'nin uyum çalışmalarının hız kazanması ile Suriyelilere yönelik uyum konusunda adımlar atmaya başlamaktadır.

Bu adımlar ilk olarak geçici barınma merkezlerinde AFAD, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü İç İşleri Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı ve Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmada da Merkezi yönetim tarafından yapılan uyum çalışmaları başlığı altında da İçişleri Bakanlığına bağlı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü ve AFAD, Milli Eğitim Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Aile Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ve Gençlik ve Spor Bakanlığı çalışma ve projelerine yer verilmiştir.

Merkezi yönetim tarafından yapılan uyum çalışmalarında öncelikle Suriyelilerin kayıt altına alınarak, devlet kontrolünde sürecin yürütülmesi amaçlanmaktadır. Suriyelilerin kalıcı olduğunun anlaşılması ile birlikte yapılan çalışmalarda her yaş grubu için dil öğrenimine öncelik verilmiştir. Ardından Suriyeli nüfusunda çocuk ve gençlerin sayısının fazla olması hem de kayıp nesil oluşmasına engel olmak adına önce GEM'lerde daha sonra da MEB okullarında eğitimlere başlanmıştır. Aynı zamanda Suriyelilerin istihdamı konusunun sağlıklı şekilde ilerleyebilmesi için meslek kursları verilmiştir. Burada amaç, hem ekonominin artan yükü azaltılıp, emek sömürsünün önüne geçmek hem de yerel halk ile iletişimin arttırılmasını sağlamaktır. Uyumun sağlanmasında yerel halk ile Suriyelilerin iletişim kurması ve birbirini tanımasının önemi büyük olduğundan, bunu gerçekleştirmeye yönelik birçok proje ve çalışma merkezi yönetim tarafından gerçekleştirilmiştir.

Merkezi yönetimin ardından, şüphesiz ki kentlerde göçmenler ile yakın temas kuran bir diğer kurum yerel yönetimlerdir. Bu bağlamda Göç İdaresi Genel Müdürlüğünün

Nisan 2021 verilerine göre, Geçici Koruma kapsamında bulunan Suriyeli nüfusunun en fazla olduğu ilk 5 il İstanbul, Gaziantep, Hatay, Şanlıurfa, Adana'dır. Bu çalışmada İstanbul, Gaziantep, Hatay, Şanlıurfa ve Adana il belediyelerinin Suriyeliler ile ilgili çalışmalarına yer verilmiştir. Yerel yönetimlerde, uyum konusunda merkezi yönetim gibi Suriyelilere dil ve mesleki eğitim kurslarına öncelik vermekte, ardından Suriyelileri ve yerel halkı bir araya getiren istihdam çalışmaları, sosyo-kültürel faaliyetler ve spor faaliyetleri gibi çalışmalar gerçekleştirmektedir. Ancak göçmenler ile ilgili hangi yetki ve sorumluluklara sahip olduğu yerel yönetimlerin mevzuatında merkezi yönetimlerdeki gibi açıkça yer almamaktadır. Bu sebeple yerel yönetimler, çalışmaları yürütürken talepler doğrultusunda hareket edildiğinden, çalışmalarda ilden ile farklılık göstermektedir. Aynı zamanda bu durum sebebiyle yerel yönetimlerin çalışmalarını çoğunlukla ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlar ile ortak şekilde gerçekleştirdiği düşünülmektedir.

Ülkemize göç ile gelenler ile yakın temasta olup, onlara psiko-sosyal destek, hukuki danışma, maddi yardım, uyum çalışmaları gibi uygulamaları gerçekleştiren bir diğer organ Sivil Toplum Kuruluşlarıdır. Bu çalışmada Suriyeliler üzerinde araştırma ve uygulama yapan BMMYK, SGDD-ASAM, KIZILAY, Uluslararası Göç Örgütü, Sığınmacılarla ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği, Suriye Dostluk Derneği gibi STK'lara yer verilmiştir. STK'larda diğerleri gibi ilk önce göçmenlerin temel ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik projeler gerçekleştirmiştir. Ancak Suriyelilerin kalıcı olduğu anlaşıldığı andan itibaren STK'lar da dil ve meslek eğitimlerine önem vererek istihdama yönelik projelere ağırlık vermiştir.

Türkiye, yoğun ve ağır bir şekilde yaşadığı Suriyeli göçünün ardından, olumsuz sonuçların ortaya çıkmasını engellemek adına, göç sürecinin tüm aktörleri ile birlikte mücadele etmektedir. Bu mücadele sonucunda iki toplumun birbirini anlayarak,

birbirlerinin değerlerine saygı göstererek, sosyal yaşantıların benzemeye başlayarak, huzur ve barış içinde yaşanması kısacası uyumun sağlanması, en çok istenen, beklenen ve umulan bir sonuç olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak yasal statü, barınma, istihdam, eğitim ve toplumsal algı ile ilgili bazı sorunların uyum sürecini yavaşlattığı, hatta bazı durumlarda engellediği gözlemlenmektedir. Bu bağlamda bu sorunların çözülmesi için çalışmaların arttırılması, var olanların ise hızlandırılması gerektiği düşünülmektedir. Aksi halde uyumu etkileyen sorunlar en kısa sürede çözülemez ise güvenlik, ekonomik, aile birliği gibi konularda olumsuz durumların yaşanacağı öngörülmektedir.

KAYNAKÇA

Abadan- Unat, N. (2006). *Bitmeyen Göç Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Abadan- Unat, N. (2015). Türkiye'nin Son Elli Yıllık Emek Göçü: Yorum, Eleştiri, Öngörü., M.M. ve Kaya, A. (ed.), *Türkiye'nin Göç Tarihi 14. Yüzyıla Türkiye'ye Göçler* (261-276). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Adıgüzel, Y. (2018). *Göç Sosyolojisi*. Ankara: Nobel Yayınları.

AFAD. Erişim Tarihi: 24 Aralık 2020, <https://www.afad.gov.tr/>

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. Erişim Tarihi:10 Haziran 2021, <https://www.aile.gov.tr/>

Akıncı, B., Nergiz, A. ve Gedik, E. (2015). Uyum Süreci Üzerine Bir Değerlendirme: Göç ve Toplumsal Kabul, *Göç Araştırmaları Dergisi*, 12, 58-83.

Altengi, M., (2015). Suriyeli-Türk Uyumı Gaziantep'teki Suriyelilerin ve Türklerin Uyumı Araştırması., Bulut Y. (ed.), *Uluslararası Göç ve Mülteci Uyum Sorununda Kamu Yönetiminin Rolü* (133-142). Kocaeli, Umuttepe Yayınları, Kasım 1. Baskı.

Altınoğlu, O. (2017). *Almanya'da Yaşayan Türkiye Kökenli Göçmenlerde, Göçmen Kimliğinin İnşasında Alman İmgesi*. Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Programı. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Anadolu Ajansı. “Engelli Suriyeliler Bu Merkezde Hayata Kazandırılıyor” (2020 Şubat 09). Erişim Tarihi 20 Mayıs 2020. <https://www.aa.com.tr/tr/yasam/engelli-suriyeliler-bu-merkezde-hayata-kazandiriliyor/1728602>

Antakya Gazetesi. Antakya “Göçün Kenti Hatay’ da Yerelin Yanıtı” (2020 Kasım 4). Erişim Tarihi 20 Mayıs 2021, <https://www.antakyagazetesi.com/gocun-kenti-hataydayerelin-yaniti/>

Ateş, H. Ve Yavuz, Ö. (2017). Göçmen Ötekileşme ve Çokkültürcülük, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi*, 22, 1287-1301.

Aygül, H., H., (2018). Mültecilerin İşgücüne Katılımı ve Piyasaya Dair Deneyimleri, Aygül, H., H., ve Eke, E., (ed.) *21. Yüzyılda Uluslararası Göç ve Mülteciler Bir Türkiye Perspektifi*. Ankara, Nobel Yayınları, Ekim, 1. Baskı.

Babuş, F. (2006) Osmanlıdan Günümüze Etnik-Sosyal Politikalar çerçevesinde Göç ve İskân Siyaseti ve Uygulamaları, İstanbul: Ozan Yayıncılık.

Bartram, D., Poros, V. ve Monforte P. (2017).Göç Meselesinde Temel Kavramlar. Ankara: Hece Yayınları.

Basın Bültenleri. (2020, Temmuz 06). Erişim Tarihi: 06.07.2020, <https://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/presscenter/pressreleases/2019/11/gaziantep-declaration.html>

Bayrak, C. H. (2018). *Suriyeli Mültecilerin Sosyal Uyumunda Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü: İzmir Örneği*, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası Politik Ekonomi Anabilim Dalı. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir.

Bayraktutar, M. (2011). Suç Önlemede Dini ve Ahlaki Değerlerin Rolü. Sekine Bozdemir, S. ve Argun, U. (der.) *Suç Önleme Sempozyumu* içinde, (7-22).

Bağcılar Belediyesi Projeleri. Erişim Tarihi: 10 Mayıs 2021, <http://bagcilar.bel.tr/icerik/1699/18642/multecilerin-sosyal-ve-kulturel-uyumu-projesi.aspx><http://bagcilar.bel.tr/icerik/1699/17449/suriyesiz-cocuklar-turkce-dil-atolyesi-projesi.aspx><http://www.bagcilar.bel.tr/icerik/1700/18641/bilge-cocuklar-sosyal-uyum-projesi.aspx>

Berry, J. W., (1997). Immigration, Agricultration, and Adaptation, *AppliedPsychology An International Review*, 46 1, 5-68.

Beyazgazete. “Altınözü’nde “Savaş Ayırır, Futbol Birleştirir Projesi” (2018, Aralık 21). Erişim Tarihi 20 Mayıs 2021, <https://beyazgazete.com/haber/2018/12/21/altinozu-nde-savas-ayirir-futbol-birlestirir-projesi-4831600.html>

Beylikdüzü Belediyesi Projeleri. Erişim Tarihi: 10 Mayıs 2021,<https://www.beylikduzu.istanbul/proje/567/beylikduzu-belediyesi-suriyeli-cocuklari-kampa-ve-vialanda-goturdu>

Bulak, A.(2015). *Göç Olgusuna Teorik Bir Bakış*. Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi Anabilim Dalı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Bulut, Y. (2015)*Uluslararası Göç ve Mülteci Uyumu Sorununda Kamu Yönetiminin Rolü*, Kocaeli: Umuttepe Yayınları.

Canatan, K. (2009). Avrupa Toplumlarında Çokkültürcülük: Sosyolojik Bir Yaklaşım, *Balıkesir Üniversitesi Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2/6, 80-97.

Çetin, İ. (2016). Türkiye’de Suriyeli Sığınmacıların Sosyal ve Kültürel Entegrasyonu. *Sosyoloji Dergisi*, 34, 197- 222. Yıldız, A. (2017). Göç ve Entegrasyon Politikalarında Vatandaşlık, *Göç Araştırmaları Dergisi*, 31,36-67.

Çelik, H. (2008). Çokkültürlülük ve Türkiye’deki Görünümü. *U.Ü Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi* (15), 319-322.

Dağdeviren, G. (2018). *Suriyeli Sığınmacıların Entegrasyon Süreci ve Sorunları: Elâzığ Örneği*, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Danış, D., ve Üstel, F. (2008). Türkiye’den Fransa’ya Göçün Toplumsal ve Tarihsel Boyutları. Danış, D., ve İrtiş V. (Ed.) *Entegrasyonun Ötesinde Türkiye’den Fransa’ya Göç ve Göçmenlik Halleri*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Daoudow, M. (2015). Türkiye’de Yabancıların Uyumunda Yerel Yönetimlerin Rolü., Bulut Y. (ed.), *Uluslararası Göç ve Mülteci Uyum Sorununda Kamu Yönetiminin Rolü* (39-64). Kocaeli: Umuttepe Yayınları, 1. Baskı.

Duman, T. (2017) Ekstra Kent (Extra-Urban) Alanları Olarak Mülteci Kampları: Türkiye’deki Suriyeliler. Taştan, C. ve Kavuncu, A. Ç. (der.)*Türkiye’deki Suriyeli Sığınmacılar içinde* (27-33), Ankara: Polis Akademisi Yayınları, 1. Baskı.

Duman, T. (2019). Toplumsal Uyum içinde Eğitimin önemi: Türkiye’deki Suriyeliler Örneği. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi* (41), 343-368.

Emgili, F. (2017). Türk- Yunan Nüfus Mübadelesi Hakkındaki Araştırmalara Bir Bakış, *Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Dergisi*, 29-54.

Erder, S. (2010). Düzensiz Göç, Göçmen Korkusu Ve Çelişen Tepkiler. Push, B. ve Wilkoszewski, T. (ed.), *Türkiye’de Uluslararası Göçün Siyasal Arkaplanı: Küreselleşen Dünyada “Ulus- devleti İnşa Etmek ve Koruma*, İstanbul.

Erdoğan, M. M. (2018) Suriyeliler Barometresi –Suriyelilerle Uyum İçinde Yaşamın Çerçevesi, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Ergüven, S. ve Özturanlı, B.(2013). Uluslararası Mülteci. *Ankara Hukuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*,62 (4): 1007-1061.

Esenler Belediyesi Projeleri (2017, Eylül 20). Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2021, <https://esenler.bel.tr/haberler/genel/turk-ve-suriyelilerin-kardeslik-projesi/>

Geçici Koruma Altında Suriyeliler. (2018, Ekim 11). Erişim Tarihi: 11 Temmuz 2020, http://www.goc.gov.tr/icerik3/gecici-korumamiz-altindakisuriyeliler_409_558_560

Geçici Koruma Altındaki Suriyelilerin Eğitim Durumu. (2021, 21 Mayıs). Erişim Tarihi:23 Mayıs 2021, https://hbogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2021_05/21110500_MayYs2021_internet_bul_teni_.pdf

Geçici Koruma Kapsamında ki Suriyelilerin Genel Durumu. Erişim Tarihi: 03 Haziran 2021, <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>

Geçici Koruma Yönetmeliği (2014). T.C. Resmi Gazete, 29153, 22 Ekim 2014.

Goularas, B. G. (2012). 1923 Türk-Yunan Nüfus Mübadelesi ve Günümüzde Mübadil Kimlik ve Kültürlerin Yaşatılması. *Alternatif Politika*, 4 2. 129-146.

Göç ve Mülteci Hizmetleri. (2020, Temmuz 18). Erişim Tarihi: 18.07.2020, <https://www.kizilay.org.tr/neler-yapiyoruz/goc-ve-multeci-hizmetleri>

Göç Genel Bilgi. (2018, 11 Temmuz). Erişim Tarihi: 10 Temmuz 2020, http://www.goc.gov.tr/icerik6/genel-bilgi_409_422_423_icerik

GSB. Erişim Tarihi: 10 Haziran 2021, <https://gsb.gov.tr/anasayfa.html>

Güney, Ü. Ve Konak, N. (2016). Bolu’da Suriyeli ve Iraklı Sığınmacılar Vatandaşlık ve Kaynak Dağılımı Temelinde Öteki Algısı, *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi, Cilt 4, Sayı 2, Eylül, 113-133.*

Güreşçi, E. (2010). Türkiye’ de Kentten- Köye Göç Olgusu, *Doğuş Üniversitesi, 11 1, 77-86.*

Harunoğulları, M. (2018). Sınır Ötesinde Yeni Bir Yaşam Suriyeli Sığınmacılar ve Göçün Coğrafi Etkileri: Kilis Örneği. Aygül, H. H., ve Eke, E., (Ed.) 21. *Yüzyılda Uluslararası Göç ve Mülteciler Bir Türkiye Perspektifi* .İstanbul: Nobel Yayınları.

Hatayekspres. “Önce Türkçe, Sonra İş Öğrenecekler” (2018 Eylül 3). Erişim Tarihi 20 Mayıs 2020, <https://www.hatayekspres.com/once-turkce-sonra-is-ogrenecekler-37850.html>

Hürriyet. “Adana’da Göçmen Kadınlar İçin 7 Proje” (2018 Kasım 30). Erişim tarihi Erişim Tarihi 20 Mayıs 2020, <https://www.hurriyet.com.tr/yerel-haberler/adana/merkez/adanada-gocmen-kadinlar-icin-7-proje-41036556>

IGAM, (2017). Sivil Toplum Diyalogu Mültecilerin Uyum Projesi, Türkiye’de Mültecilerin Entegrasyonu: İhtimaller ve Mevcut Kapasite, www.multeciuyumu.org.

İçduygu, A., Erder, S., ve Gençkaya, Ö. F., (2014). *Türkiye'nin Uluslararası Göç Politikaları, 1923-2023: Ulus-devlet Oluşumundan Ulus-Ötesi Dönüşümlere*, (Mirekoç Proje Raporları 1/2014, TUBİTAK1001_106K291, Eylül 2009), Koç Üniversitesi Göç Araştırmaları Merkezi, İstanbul.

İçduygu, A. (2010). Türkiye'ye Uluslararası Göç Toplumsal Koşullar- Bireysel Yaşamlar, Push, B., ve Wilkoszewski, T.(ed.), *Türkiye'de Uluslararası Göçün Siyasal Arkapları: Küreselleşen Dünyada "Ulus- devleti İnşa Etmek ve Korumak*. İstanbul: Kitap Yayınevi.

İçduygu, A. ve Aksel, D. A. (2012). Türkiye'de Düzensiz Göç, *Uluslararası Göç Örgütü Türkiye*, Ankara.

İçişleri Bakanlığı, Erişim Tarihi 20 Temmuz 2020

<https://www.icisleri.gov.tr/hakkimizda>

Kale, B. (2015). Zorunlu Göçün 19. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu Üzerindeki Etkileri, (Der: Erdoğan, M. M. ve Kaya, A.), *Türkiye'nin Göç Tarihi: 14. Yüzyılın 21. Yüzyıla Türkiye'ye Göçler*. (153-169). İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Karasu, A.M. (2018) a. Türkiye'ye Yönelik Dış Göçler, Suriyeli Sığınmacı Göçü ve Etkileri, *Paradoks Ekonomi Sosyoloji ve Politika*.14/1, 21-41.

Karasu, A. M. (2018) b. Türkiye'deki Suriyeli Sığınmacıların Kentlerde Neden Oldukları Güvenlik Riskleri, *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Birimler Fakültesi Dergisi*. 36 2, 51-73.

Karpat, K. H. (2016). *Türkiye'de Toplumsal Dönüşüm, Kırsal Göç, Gecekondu ve Kentleşme*. İstanbul: Timaş Yayınları.

Kaya, A. (2020). *Türkiye’de Suriyeli Göçü ve Belediye Deneyimleri: Kitlesele Göçler, Yerel Yanıtlar*, Uzerler Matbaacılık, Ankara.

Kaya, İ. (2008) Avrupalı Türkler Misafir İşçilikten Avrupa Vatandaşlığına. *Doğu Coğrafya*, 149-166.

Keleş, R. (2017). Uluslararası Kitlesele Göç ve Kent. Taştan, C. ve Çolpan, Kavuncu, A. (der.) *Türkiye’deki Suriyeli Sığınmacılar içinde* (1-8), Ankara: Polis Akademisi Yayınları, 1. Baskı.

Kızılay Tarihi. Erişim Tarihi:18 Temmuz 2020, <https://www.kizilay.org.tr/kurumsal/tarihcemiz>

Kızılay, (2020). Suriye İnsani Yardım Operasyonu Raporu, Türk Kızılay Göç Hizmetleri Direktörlüğü, Nisan ayı.[H3]

Kızmaz, Z. (2018). Suriyeli Sığınmacılar: Güvenlik Kaygıları ve Suç. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 7 2. 392-431.

Koyuncu, A. (2017). Türkiye de Göç ve Kentleşme. Alver, K. (ed), *Kent Sosyolojisi* (359-377). Eskişehir: Çizgi Kitabevi.

Macar, E. (2015). Yunanistan’dan Anadolu’ ya Göç: Nüfus Mübadelesi. (Der: Erdoğan, M. M. ve Kaya, A.)*Türkiye’nin Göç Tarihi 14. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Türkiye’ye Göçler* (171-185). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Man, F. (2015). "Modernlik ve Yabancılar: Bir ‘Günah Keçisi’ Kategorisi Olarak Emek Piyasasındaki Suriyeli Göçmenler Örneği", 7. *Sosyal İnsan Hakları Sempozyumu*, Denizli: Pamukkale Üniversitesi.

Mülteciler Derneği, Erişim Tarihi 1 Nisan 2021

<https://multeciler.org.tr/yabancilara-yonelik-sosyal-uyum-yardimi-programi-suy/>

Nas, F. (2018) Göç ve Göçün Yol Açtığı Sorunlar. Şimşek, R. (ed.) *Göç Sosyolojisi – Farklı Boyutlarıyla Göç içinde*, Ankara: Akademisyen Kitabevi.

Nizam, K. Ö., Gül, S. S. (2019). Türkiye’deki Suriyelilerin Sosyolojik “Yabancı” Olarak Ele Alınması Üzerine Eleştirel Bir Değerlendirme, *SDÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 47 2, 97-115.

ORSAM, (2015). Suriyeli Sığınmacıların Türkiye’ye Etkileri, ORSAM Raporu, ORSAM-TESEV İşbirliği, 195 Nolu, Ocak.

Özkan, Ö. T.(2018). *Türkiye’de İç Göç Olgusunun Kentleşme Sürecine Etkisi*. Niğde Ömer Halis Demir Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi Kamu Yönetimi Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi.

Özdil,M.(2017). Kollektif ve Bireysel Kimlik Bağlamında Sosyal Bütünleşme. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 28. 383-400.

Perruchoud, R. ve Redpath – Cross, J. (2013). Göç Terimleri Sözlüğü, 2. Baskı (Türkçe) No 31.

Sağlam, S. (2006). Türkiye’de İç Göç Olgusu Ve Kentleşme. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları*, 5, 33-44.

Say, Ö. (2017) Çokkültürlülük Kavramı ve Anlamın Çokluğu. *Karabük Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 7 1, 29-39.

Saygın, S. ve Hasta, D. (2018). Göç, Kültürleşme ve Uyum, *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar Dergisi*, 103,312-333.

Sayın, Y., Usanmaz, A., ve Aslangiri, F. (2016). Uluslararası Göç Olgusu Ve Yol Açtığı Etkiler: Suriye Göçü Örneği, *KMÜ Sosyal Ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 18 31, 1-13.

SGDD-ASAM, (2018). Türkiye’de Geçici Koruma Altındaki Suriyeli Kadın ve Kız Çocukların İhtiyaç Analizi, Haziran, Ankara.

sgdd.org.tr (2021). Projeler, Erişim Tarihi 10 Mayıs 2021, <http://sgdd.org.tr/projeler/>

Sipahi, E. B. (2016). *Suç Korkusu: Türkiye Kentlerinde Bir Alan Araştırması*. Konya: Çizgi Kitabevi.

Solak, G. S. (2014). *Mekân-Kimlik Etkileşimi ve Kentsel Mekândaki Tezahürleri*. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Doktora Tezi.

Suriyeliler Tarafından Kurulan Firmalar. Erişim Tarihi: 20 Haziran 2021, <https://www.tobb.org.tr/BilgiErisimMudurlugu/Sayfalar/KurulanKapananSirketistatistikleri.php>

Şahin, Y. (2010). Kentleşme Politikası, Trabzon: *Murathan Yayınevi*.

Şimşek, R. (2018). Göç Kuramları. Şimşek, R. (ed.), *Göç Sosyolojisi- Farklı Boyutlarıyla Göç- (15-48)*. Ankara: Akademisyen Kitabevi.

Tamer, G.M. (2016). Trabzon Kamuoyunun Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyelilere Bakış Açısı, *Karadeniz Araştırmalar Enstitüsü Dergisi*, 2, 180-211.

Taştan, C. ve Kavuncu A. Ç. (2017). Türkiye’deki Suriyeli Sığınmacılar, Ankara: Polis Akademisi Yayınları, 1. Baskı.

TBMM, (2018). Türkiye Büyük Millet Meclisi, İnsan Haklarını İnceleme Alt Komisyonu Mülteci Hakları Alt Komisyonu, Göç Ve Uyum Raporu, 26. Dönem 3. Yasama Yılı, Mart.

T.C. Kamu Denetçiliği Kurumu. (2018). Türkiye’deki Suriyeliler Özel Rapor.

Tekelli, İ. (2008). *Göç Ve Ötesi*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınlar.

Topçu, E. (2017) Türkiye’deki Suriyeli Çocukların Eğitime Kazandırılma Süreci Geçici Eğitim Merkezleri (GEM). Taştan, C. ve Kavuncu, A. Ç. (der.) *Türkiye’deki Suriyeli Sığınmacılar* içinde (11-25), Ankara: Polis Akademisi Yayınları, 1. Baskı.

TÜSİAD, (2006). Türkiye- Avrupa Birliği İlişkileri Bağlamında Uluslararası Göç Tartışmaları, Türk Sanayicileri ve iş adamları derneği. Aralık, İstanbul, (tüsiad-t/2006-12/427).

Tunç, A. Ş. (2015). Mülteci Davranışı Ve Toplumsal Etkileri: Türkiye’deki Suriyelilere İlişkin Bir Değerlendirme, *TESAM Akademi Dergisi*, Temmuz, 22, 29 – 63.

UNDP, Basın Bültenleri. Erişim Tarihi: 06.07.2020, <https://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/presscenter/pressreleases/2019/11/gaziantep-declaration.html>

UNCHR, Türkiye’deki Suriyeli Mülteciler Sık Sorulan Sorular. Erişim Tarihi: 2 Mayıs 2020, https://www.unhcr.org/tr/wp-content/uploads/sites/14/2017/02/s%C4%B1k_sorulan_sorular.pdf

Yalçın. C. (2004). *Göç Sosyolojisi*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Yeşil, İ. (2017) İnsani Krizlerde AFAD Yetki ve Sorumluluğunda: “Geçici Barınma merkezlerinin Dünü, Bugünü ve Geleceği.” Taştan, C. ve Kavuncu, A. Ç.

(der.)*Türkiye’deki Suriyeli Sığınmacılar* içinde (35-46), Ankara: Polis Akademisi Yayınları, 1. Baskı.

Yeter, E. (2018). Suriyeli Göçmen Kadınların Dini-Kültürel Kimlik Oluşturmalarında Yerel Dini Kültürün Etkisi: Kahramanmaraş Örneği, *ANTAKİYAT/Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 11, 99-126.

Yıldırım, C. A., Yeşim, Y.ve Yürür, Ö. (2019). Uluslararası Göçmenlerin Türkiye’ye Uyumu Yasal Düzenlemeler Ne Derece Uyumu/Entegrasyonu Hedefliyor? *Uluslararası Siyaset Bilimi ve Kentsel Araştırmalar*, 71,19-41.

Yıldırım, S., İslamoğlu, E. ve İyem, C. (2017). Suriyeli Sığınmacıların Toplumsal Kabul ve Uyum Sürecine İlişkin Bir Araştırma, *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*, 35, 107-126.

Zeytinburnu Belediyesi Projeleri, Erişim Tarihi (20 Mayıs 2021).
<https://www.zeytinburnu.istanbul/Projeler>

Zafer, B. A. (2015). *1878-1914 Yıllarında Balkanlar ve Kafkasya’dan Gelen İkinci Kuşak Göçmen Kadınların Kültürleşme Süreci (Bursa Vilayeti İnegöl Kazası Örneği)*, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi.